

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

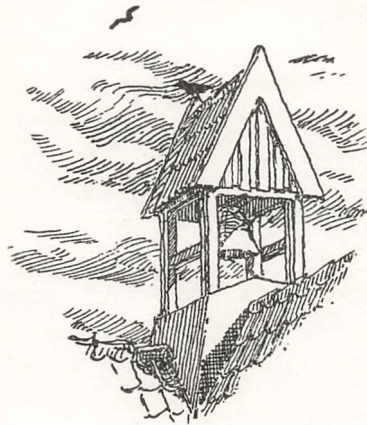
Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ASKOV LÆRLINGE

ÅRSSKRIFT 1949

*UD OG IND . MANGE SIND
ORDET FLYR I SOL OG VIND
SKALLEN BRISTER . KÆRNEN GROR
HØSTEN DØMMER SÆD OG JORD*

Danmarks Lærerhøjskole
Biblioteket

UDGIVET AF ASKOV HØJSKOLES
ELEVFORENING . MARTS 1950

HVAD ER DET FÆLLES I FOLKE- HØJSKOLENS SYN PAA MENNESKET?

Sörängen, d. 3. september 1949.

Ejendommeligt nok havde vi et tilsvarende emne fremme ved det nordiske folkehøjskolemøde i Askov i 1931. Da hed det: »Hvilket livssyn bærer vort arbejde«, og det samme spørgsmaal er blevet drøftet ved de to nordiske møder, der senere er blevet afholdt, blot under andre overskrifter. Det synes at være saadan, at her er et emne, vi maa tale sammen om, hver gang vi mødes, og det er heller ikke uforstaaeligt, fordi det vedrører det centrale i folkehøjskolens arbejde.

Udefra set er den nordiske folkehøjskole vel en ret enspræget institution, men set indefra er det en mangfoldig verden.

Der er store modsætninger i syn og sigte indenfor den danske højskole, og billedet bliver endnu mere broget, naar hele norden tages med for ikke at tale om de nye højskoler, der nu rejses ud over Europa.

Det er imidlertid en glædelig erfaring, at vi trods alle modsætninger rent umiddelbart kan opleve et fællesskab, saadan som det sker ved vore nordiske møder, og saadan som vi 10 repræsentanter for den nordiske folkehøjskole har oplevet det paa vor straalende rejse i Finland denne sommer. Trods de sproglige vanskeligheder havde vi i sang og samvær med finske højskolefolk gang paa gang den stærke følelse af at høre sammen og ville eet. En anden sag er, at det kan være svært at give udtryk for, hvori dette fællesskab indenfor folkehøjskolen egentlig bestaar. Det er naturligvis lettest at karakterisere højskolen udefra som en skole for voksne — en skole, der sigter mod mennesket ikke mod erhvervet o. s. v., og dette er jo da ogsaa væsentligt. Den engelske skolemand R. Livingstone, der beundrer den nordiske

folkehøjskole, betoner, at netop den voksne alder er den betydningsfuldste skolealder. Da vaagner de personlige spørgsmaal, det nytter kun lidet at svare, før der er spurgt, og derfor kan de vigtigste spørgsmaal for et menneske først behandles i en skole for voksne. Men selv om højskolen er en skole for den voksne alder med almen menneskelig sigte, saa kan der trækkes mange linier fra dette udgangspunkt, og det er da ogsaa sket lige fra højskolens første dage. Da Grundtvig drømte om højskolen i Soer, var det hans tanke, at denne skole skulle ruste opvakte unge mænd til at deltage i det folkestyre, han saa ville blive den kommende tids opgave, og denne linie kan følges gennem den danske højskoles historie indtil den senest oprettede, hvor forstanderen professor Hal Koch siger, »at Krogerup højskoles opgave er at forberede ungdommen til at leve sit liv i det danske samfund«. Folkehøjskolen som medborgerhøjskole er vel ogsaa det mest rammende udtryk for svensk højskolesyn.

Imidlertid er der i den danske højskole en anden mere personlig betonet linie med udgangspunkt fra K. Kold. Her gjaldt det at vække den enkelte, at sætte de enkelte i gang, saa de ikke mere gik i staa men fandt en arbejdsplads, der gav fuld udfoldelse for evner og kræfter. En saadan tankegang var heller ikke Grundtvig fremmed. Naar han giver det løsen, der i særlig grad er blevet den danske højskoles fanemærke: Langt mere værd end det røde guld, det er sin Gud og sig selv at kende, saa er betoningen ogsaa her individualistisk.

Den stærke betoning af den enkelte, som har præget i alt fald den danske højskole, er forstaaelig af to grunde. Højskolen er en ungdomsskole, og ungdomstiden er individualismens tidsalder i et menneskes liv, da den enkelte skal gaa i sig selv og ligesom tage sig selv i besiddelse; men der er en anden grund, der er mere tungtvejende, og det er, at højskolen er groet frem i en tidsalder, der var individualistisk betonet, det var den enkelte, det gjaldt, hvad enten man nu lagde vægten paa, at han eller hun kom paa sin rette hylde eller vandt den evige salighed. Den forvandling, der foregik under højskolens medvirken, at en bondealmue blev til et folk, krævede ogsaa, at den enkelte ligesom løstes ud fra det gamle fællesskab og blev sig bevidst paa en ny maade, men den stærke betoning af jæg'et betyder den

fare, at den enkelte kommer til at kredse om sin egen dyrebare personlighed, bliver selvoptaget og ufrisk i sindet — en fare, Jak. Knudsen ikke blev træt af at advare imod. Har højskolen i det første aarhundrede i det store spørgsmaal om den enkelte og helheden lagt vægten paa den enkelte, er der grund til at tro, at den i det andet aarhundrede vil betone fællesskabet. Det bliver opgaven at hjælpe den enkelte til at se sig selv, sit liv, sit arbejde som et led i en levende helhed og vel at mærke ikke blot som borger i et samfund men som et menneske blandt medmennesker. Biskop M. Björkquist har ret i, at vejen gaar ikke blot fra personligheden men gennem den til et nyt fællesskab.

Hvad enten nu den enkelte eller helheden betones stærkest, saa sigter højskolen altsaa paa mennesket. Immanuel Kant har sagt, at al filosofi maa begynde med at klare sig: hvad er et menneske, og det er klart, at det gør en forskel, om man opfatter mennesket som naturvæsen, der restløst kan forklares ud fra biologien, eller er enig med Grundtvig, der siger, at mennesket er et guddommeligt experiment, der gennem tusinde slægter skal vise, hvordan aand og støv kan gennemtrænge hinanden. Det ord, der først frembyder sig, naar man skal finde et fællesudtryk for folkehøjskolens syn paa mennesket, er ordet humanisme, men her er der den vanskelighed, at medens ordet i Sverige har bevaret sin klang og værdighed, hvad enten man taler om kristen eller profan humanisme, saa har man i Danmark ikke mindst indenfor højskolekredse i de senere aar haft travlt med at nedvurdere ordet, saa humanist her nærmest bruges som skældsord. Jeg tror, det smukkeste udtryk for den profane humanisme, jeg kender, lød ved Nansensskolens indvielse i 1937. Her siges det, »at skolens maal er at vække de personlige muligheder hos de unge, vejlede dem til at tænke mere frit, arbejde mere selvstændigt og hjælpe dem til at forstaa baade sig selv og andre bedre samt forankre sindet i visse idealer, som efter vor tro bærer oppe al menneskelig kultur, politik og religion. Ærefrygt for livet, ærbødighed for hvert menneskes muligheder, respekt for næsten og kærlighed til det menneskelige samfund, hvor alle har plads, det er de følelser, som vi ønsker at værne om hos alle, som bliver hjemme i dette hus.« —

Denne udtalelse er i overensstemmelse med den tale, der lød,

da UNESCO blev dannet. Ved denne lejlighed sagde den franske gesandt i USA, Henry Bonnet: Opdragelse af menneskeheden til retfærdighed, frihed og fred er uløselig forbundet med menneskets værdighed og er en hellig pligt, som alle nationer maa udføre. Freden kan ikke baseres udelukkende paa regeringernes praktiske og økonomiske arrangementer. Freden maa grundes paa menneskehedens intellektuelle og moralske solidaritet. Alt dette kan vi sige ja til. Overbevisningen om menneskets værdighed ligger som en udtalt men uundværlig forudsætning for højskolens arbejde. Imidlertid ligger det nær at spørge: hvad hviler denne ærbødighed for mennesket paa, kan den begrundes naturalistisk eller kun religiøst. Nogle mener, at det spørgsmaal kan man lade ligge, da det ikke kan afgøres paa objektiv maade, og en debat blot fører til uenighed, men der kan dog være grund til at gøre den bemærkning, at menneskets værdighed ikke kan begrundes gennem biologien eller nogen anden videnskab, og verdenshistoriens vidnesbyrd gaar jo heller ikke alle i den retning. Vil man fastholde overbevisningen om menneskets værdighed, maa begrundelsen blive af religiøs art.

Ved et møde, der blev afholdt paa Krogerup højskole i sommer, og hvor repræsentanter for saavel arbejdsgivere som industriarbejdere og kontorfolk var til stede, lød det uventet stærkt fra alle sider: Det er ikke oplysning og færdigheder, vore unge fra byerne trænger til, her giver kursus og aftenskoler gode tilbud, men det er en forkyndelse, der kan hjælpe dem til at finde mening i tilværelsen. De unge i vore dage er rodløse og raadløse, de ved ikke, hvad der er op, og hvad der er ned, og her skal højskolen hjælpe os. Om vi kan indløse denne fordring, er sin sag, men vi kan ikke afvise kravet. Fra dansk side maa vi i alt fald sige, at den dag, højskolen væsentligst er en examensfri realskole, har vi forraadt vor arv og svigtet vor opgave. Men skal vi forsøge at tale om de store personlige spørgsmaal, maa det være — om ikke ud fra *cet* syn saa ud fra et *syn*, saa bliver spørgsmaalet, om vi med god samvittighed overfor videnskaben kan fastholde et religiøst betonet syn og tale om, at mennesket er bestemt til det evige liv, for selv om et livssyn ikke kan bygges paa videnskaben, saa kan det jo ligesaa lidt bygges saaledes, at det gaar imod den.

Rektor Hj. Bosson har gjort mig opmærksom paa Uppsala-professoren Hedenius' bog »Tro och vetande«. I denne bog slaas det gennem grundige og skarpsindige udredninger fast, at tanker om Gud, kristendommen og haab om liv efter døden er illusioner, der ikke kan fastholdes af et tænkende menneske, fordi de strider mod den videnskabelige sandhed. Bogen har affødt en debat i »Dagens Nyheter«, hvor flere af Sveriges biskopper polemiserer mod professoren og hævder, at han har misforstaaet theologien, og det har han vel nok, men det er ikke just det, der er problemet. Spørgsmaalet er, om professor Hedenius har ret i den paastand, at videnskabens sandhed undergraver kristendommens sandhed.

Hertil skal i denne forbindelse blot siges, at professor Hedenius alligevel trods al skarpsindighed ikke er helt med paa den moderne videnskab. Han tager ikke hensyn til dette, som Niels Bohr kalder den komplexe sandhed — at tilsyneladende modsigende fakta dog begge maa fastholdes. Her kan vi ikke belyse dette med eksempler fra fysikken, men jeg skal blot minde om den historie, der er blevet fortalt i danske dagblade: En dag, da Niels Bohr stod i sit laboratorium blandt sine medarbejdere, spurgte han: Hvad er sandhedens modsætning? og efter forskellige forslag fra assistenternes side svarede han selv: det er klarheden. Der ligger et perspektiv i dette svar fra en af naturvidenskabens heroer, der nok vil faa indflydelse paa debatten i kommende dage. Er det ungdommens behov at faa svar paa de store livsspørgsmaal, saa kan højskolemanden ikke undslaa sig for at være med, hvad enten han nu tør sige lidt eller meget om sit syn og sine erfaringer, thi den hele sandhed blev ikke nogen af os betroet. Propaganda for færdige løsninger — hvad enten de udspringer af troen paa Gud eller videnskaben — bør ligge højskolen fjernt. Grundtvig ville gerne holde skole sammen med folk, selv om han ikke kunne følges med dem til kirke, og saadan bør det være endnu, selv om det var enklere paa Grundtvigs tid, da alle var fælles om den kristne kulturarv, selv om de ikke var fælles om den kristne tro. Denne arv er nu næsten sat til hos mange moderne mennesker.

Dr. Ahlbergs ord om, at han hver dag maatte overveje, under hvilken form han bedst kunne tale til de unge om de evige

spørgsmaal, greb mig stærkt, og jeg vil gerne stiltfærdigt slutte mig til disse ord. Ja, det gælder om at tale det evige livs ord saadan, at det høres og gribes af den moderne ungdom. Om vi evner det eller ikke vil være afgørende for, om de forhaabninger, mange stiller til højskolen i tidens nød, opfyldes.

Den opgave, der er lagt hen til højskolen, er saa vældig, at det svimler for en. Personligt kunne jeg ønske at staa ved gerningens begyndelse i stedet for nær dens afslutning — men nye kræfter skal til. Jeg vil ønske for den nordiske folkehøjskole, at den maa faa medarbejdere, der selv har længtes saadan efter livet, at de i nogen maade har fundet ind til det, der for dem er livets kilder, saa de i tale, væsen og færd kan vise vej til det egentlige liv — det evige liv —.

J. TH. ARNFRED.

HAR NORDEN ET BUDSKAB TIL EUROPA?

FOREDRAG VED
DET 5. GÖTEBORGKURSUS
I FINLAND 1949

Det er faldet i min lod at skulle holde et foredrag om Nordens ansvar over for et nødstedt Europa, idet man er gaaet ud fra, at vi nordiske folk har et saadant ansvar, som bør forpligte os især i denne kaotiske tid. Tanken var jo især levende hos Grundtvig, der gang paa gang forkyndte, at Norden har faaet et kald i verdenshistorien, som tiden nu er inde til at fuldbyrde. Nordens tid er — hævdede han — kommet nu, den tid, da Nordens folk skal træde ind i verdenshistorien som et hovedfolk paa linie med jøder og grækere. Baade i den menneskelige oplysning og i den kirkelige forstaaelse skulde lyset nu skinne fra Norden, saa de andre europæiske folk kan faa klarhed over deres vej ind i fremtiden.

Grundtvigs tanker samlede sig i høj grad om dette kald til oplysning af det øvrige Europa, og naar han talte om »den danske sag« (som Gud forsvarer), tænkte han netop paa den opgave i Europa, som han troede var paalagt os i Norden.

Let er det maaske ikke uden videre for en moderne slægt at følge Grundtvig paa denne høje flugt, og givet er det ogsaa, at der findes en maade at følge ham paa, som afgjort faar et skævt resultat. Hvis vi sidder her »i aandens sollys og skinner«, føler os som de rige og besiddende, der intet kender til europæiske menneskers nød, men lukker os inde i vor egen farisæisme, saa faar vi ikke løst nogen opgave i Europa. Vi har kun en opgave over for andre i samme grad, som vi har en opgave med os selv. Kun hvis vi selv er i nød, kan vi sammen med den nødstedte ungdom i Europa finde frem til en klaring af hele vor menneskelige situation.

Som et billede paa, hvilken holdning der forekommer mig at rumme en sand menneskelig solidaritet med de nødlidende, kan jeg berette om en tysk dr., som jeg traf paa en kirkelig kongres ved Nürnberg i foraaet 1949. Han havde selv været ret fremstaaende nazist og havde derfor maattet opholde sig i to aar i afnazificeringslejr; her havde han mødt den evangeliske kirke og var nu redaktør af et kirkeligt blad — trods hans kones angst for, hvad der kan ske ham, hvis kommunisterne sejrer. Han fortalte om, at hans menigheds kirke i München var blevet bombet under krigen og nu laa i ruiner, hvorfor der maatte holdes gudstjenester i en barak, og at præsten nu var ivrig for at samle penge ind til at genopbygge kirken for. Men, sagde han, det sætter jeg mig imod, for saa længe een tysk familie er nødt til at bo i en barak, er barakken en æresbolig for den kristne menighed. Vi maa bruge vore penge til at bygge boliger for, og først naar de er skaffet, kan vi gaa i gang med at bygge kirker. Selv stod han i spidsen for en gruppe, der frivilligt gravede og støbte grund til en række eenfamiliehuse uden for München.

Det er en solidaritet som denne med den nødstedte og aandeligt hjemløse ungdom i Europa, der er grundlaget for, at der kan tales om at bringe den et budskab. Vi maa ud for paany at gennemleve det, vi har faaet betroet — det maa hærdes og prøves i et afgørende møde med vor egen tids nød.

Gennem denne hærkning tror jeg, at noget væsentligt vil bestaa prøven: det, vi kalder det folkelige. Göteborgbevægelsen er intet andet end en haandfuld mennesker her i Norden, som tror, at der for Europa kun findes een vej gennem snævringen, og det er den folkelige vej.

Naar man saa skal bestemme, hvad det folkelige er, støder man paa den vanskelighed, at ordet er gentaget og drejet rundt i saa mange højskolelæreres munde, at det næsten er blevet uformeligt derved. Men til klaring kan det oplyses, at det i denne sammenhæng betegner to ganske konkrete ting ved de nordiske folks liv: deres *skæbne* og deres *dannelse*.

1. De nordiske folk har haft en ganske særlig folkelig skæbne ud fra troen paa, at der findes en guds tanke i ethvert folks liv, og at opgaven er at leve den ud i praktisk folkeliv. Ud fra denne tro er der sket folkelige og sociale rejsninger i alle Nordens

lande. I fortiden slumrede folkene under fyrsters og bispers, under adelsmænds og embedsmænds aag, men det 19. aarhundrede blev de store folkelige løftelsers tid. Disse løftende bevægelser havde en *social* og *økonomisk* brod imod overklassen (det gælder i Danmark baade bøndernes og arbejderens rejssning), de havde en *politisk* side, der ytrede sig som kampen for parlamentarisme imod privilegeret valgret, de havde en *kulturel* side, der var særlig stærk i Danmark og formede sig som en kamp mod en akademisk embedsmandskultur i kirke og skole, og endelig havde de næsten overalt i Norden en *national* side og formede sig som det kulturelt umyndige folks frigørelse fra en ofte fremmedsproget overklasse. Det er vigtigt at forstaa, at alle disse vækkelser var sider af een og samme kamp. Vi er vant til at tale om de kristelige vækkelser, om de nationale vækkelser, om de politiske og sociale vækkelser, om højskoletanken o. s. v., som om det var fra hinanden adskilte fænomener. I virkeligheden hører de sammen som et led i underklassens frigørelse og myndiggørelse paa alle folkelivets omraader.

Især er det af betydning af fastslaa, at det lykkelige her i Norden var, at den nationale vækkelse her ikke fik sit frie, selvstændige forløb, men blot blev en side af den almindelige folke-rejssning. Derved undgik vi nemlig, at den skabte en overspændt nationalisme, som tilfældet blev f. eks. i Tyskland. Den havde med andre ord en brod indad imod overklassens herredømme og ikke blot som i Tyskland en brod udad mod andre folk eller stater. De nationale vækkelsers opstaaen skete jo ellers under temmelig ensartede vilkaar i Tyskland og Danmark. Det var begge steder akademikerne, der blev grebet af de liberale og nationale ideer og søgte at virkeliggøre dem i 1848. Men i Tyskland kom ideerne aldrig længere end til professorerne og borger-skabet, og de kunde kun holde taler om dem, som de gjorde det i Frankfurterparlamentet. Deres afmagt, naar det gjaldt virkeliggørelsen af ideerne, gav Bismarck hans store chance for at vise det tyske folk, at demokratiet kun kan »snakke«, men at det preussiske militærvæsen kunde handle og virkeliggøre den tyske enhed, som man drømte om. Heraf fulgte den skæbnesvangre mistillid til demokratiet og den overtro paa militære magtmidler, som kom til at præge det tyske folk til i dag.

Naar den tyske national-liberale akademikerreds ikke kunde eller vilde bringe sine ideer ud til folket, hang det — som vi siden skal se — sikkert sammen med, at den ikke vilde opgive sit dannelsesmonopol og det dermed sammenhængende aristokratiske menneskesyn. Dybest i deres hjerter husede de en foragt for den almindelige hob, der var uvidende og ikke forsynet med dr.-titler eller lignende akademiske grader. Man kan faa et begreb om deres i grunden aristokratiske og aandshovmodige syn ved at erindre, at ogsaa den danske national-liberalisme kun tøvende var gaaet med til den almindelige valgret i 1848 og svigtede den, da de ledende blev klar over, at almuen ikke brugte valgretten til at stemme paa de national-liberale kandidater, der efter deres egen mening var de eneste virkeligt »dannede«. Det klareste udtryk for denne vending over mod politisk konservatisme var vel Orla Lehmanns berømte tale i 1861, hvori han erklærede, at valgretten burde indskrænkes, saa det sikredes, at vort land blev regeret af »de begavede, de dannede og de formuende«, altsaa af de national-liberale.

I Tyskland naaede de nationale og liberale ideer aldrig længere ud i folket end til de i bund og grund aandshovmodige akademikere, den eneste folkelige klasserejsning mod de herskende blev den marxistiske arbejderrejsning, bønderne var og blev stumme i tysk kultur og politik. De nationale og liberale ideer blev derfor aldrig til andet end rummel i skyerne og et let bytte for Bismarcks militaristiske tyske enhedspolitik.

Anderledes gik det i Norden, hvor de nationale vækkelser aldrig blev noget isoleret og derfor til et tomt bulder, men især formælede sig med bøndernes sociale, aandelige og politiske rejsning — blev et led i en sammenhængende kamp imod overklassen. Exemplerne er nævnt saa ofte, men lad os alligevel se dem engang endnu under synspunktet: kamp imod overklassen. I Norge rejstes bønderne til kamp imod byernes overklasse, der var dansktalende, unionsvenlig, højreindstillet og præget af den akademiske danske kultur, her førtes altsaa en social, national, politisk og kulturel kamp. I Finland rejstes den finske almue imod den svensktalende, akademiske kultur i byernes og embedsstandens overklasse — igen den samme enhed i social, national, politisk og kulturel henseende. I Island var den politiske kamp

for demokratiet een og den samme som kampen for national frihed overfor Danmark. Og paa Færøerne føres der endnu en kamp, der baade socialt, nationalt, kulturelt og politisk vender sig mod den danskprægede og dansktalende overklasse og embedsstand og imod den danske stat. I Danmark var forholdene særlig klare i Sønderjylland (og er det fremdeles i Sydslesvig), men i virkeligheden førtes kampen overalt i landet imod en mere eller mindre tyskpræget (i Slesvig tysktalende) akademisk overklasse eller by-overklasse. Det var bønderne, der var kærnetropperne i denne kamp, der ogsaa havde en politisk side: i Kongeriget imod Højre og Estrup, i Slesvig imod det preussiske herredømme. Socialt og økonomisk tog kampen form af andelsbevægelsens kamp imod overklassens kapitalisme. Aandeligt førtes den gennem frie menigheder og skoler imod embedsvældet i kirke og skole og som en kulturel kamp imod den »sorte« akademiske skoles eksamenssystem. Nationalt — politisk — socialt — aandeligt hang kampen sammen og stod i den nærmeste forbindelse med folkehøjskolens virksomhed.

Alene Sverige oplevede ikke nogen national rejsning, men fik dog sine store folkerørelser, der imidlertid gik organisk ind i et samvirke med den bestaaende akademiske embeds- og bykultur.

Det ejendommelige ved de nordiske folks forhold til den nationale ide, der jo ellers betegner det evige konfliktstof blandt de europæiske folk, er altsaa, at de nationale rørelser i deres inderste væsen har været *socialt* bestemt (underklassens kamp imod den akademiske overklasse), og det vil jo sige, at de har været baaret af medmenneskelige synspunkter, af viljen til de smaas ret, til lige værdighed i borg, embedsstol og hytte. Et stærkt udtryk for den sociale vilje i de folkelige rejsninger findes hos *Ole Vig* i verset:

Jeg elsker bonden i kofte graa
og fattigmanden, hvis seng er straa,
og alle magter,
som ej foragter
de simple smaa.

Det folkelige og det sociale har gennemtrængt de nationale rejsninger i Norden, saa de er blevet kampe for menneskeret og

menneskefrihed mere end nationers selvhævdelse over for andre nationer. Og det vil jo sige, at de blev gennemtrængt af universale synspunkter.

Universaliteten bag de nationale rejsninger blev ogsaa fremmet derved, at mange af frihedskampene maatte føres mod de »gamle« nordiske stormagter: Sverige og Danmark. Det tvang os i disse to lande til at lære noget om frihed for andre end os selv. Vi danske har lært meget i retning af frisind af nordmænd, islændinge, færingers og hjemmetyskere, og svenskerne har tilsvarende lært af finner og nordmænd.

De nordiske folks særlige skæbne har medført, at *vore nationale frihedskampe altid fik en brod indad* — imod vor egen vilje til frihed og ret for de undertrykte — hvad enten det nu var de smaa i vort eget samfund, eller det var en fremmed nationalitet inden for vore egne grænser. Denne brod tvang os ind paa mere universale synspunkter.

2. De nordiske folk har foruden en særlig skæbne ogsaa faaet en særlig dannelse, en folkelig oplysning, der var bedre egnet til at bære et medmenneskeligt syn og en kamp for de smaas ret end den akademiske dannelse.

I virkeligheden er den folkelige dannelses frigørelse fra den akademiske et led i den under 1. nævnte sociale rejsning af almuen imod overklassen, men har haft saa mange betydningsfulde virkninger, at den bør omtales særskilt.

Endnu i romantikkens tid gav universiteterne baade dannelse og uddannelse, d. v. s. de søgte at forbinde en videnskabelig forskning med et etisk og religiøst bestemt helhedssyn paa mennesket og historien. Man sammenfattede de rent analytisk udforskede enkeltheder til en helhed ved at forbinde dem med det menneskesyn, som havde sin rod i Athen og Jerusalem, og som samlede sig om troen paa menneskets udspring hos Gud og derfor paa dets evige værdi.

Men positivismen, der kom her til Danmark og Norden i tiden omkring 1870, afbrød videnskabens forbindelse med dette religiøst begrundede menneskesyn. Mærkeligt nok kæmpede den samtidig fanatisk for demokratiet, men det er en af de mange inkonsekvenser, som det i virkeligheden vrimgjorde hos folk som Georg Brandes og hans tilhængere. Videnskaben gjorde sig gen-

nem positivismen til *ren* videnskab, neutralt, objektivt, strengt induktivt skulde den nu arbejde og holde sig borte fra enhver *vurdering* af etisk eller religiøs art.

Romantik og positivisme er altsaa to meget forskellige ting, men i eet kunde de dog mødes: Georg Brandes var nøjagtig lige saa aandsaristokratisk indstillet som J. L. Heiberg og Biskop Mynster. Begge parter mente, at dannelse er noget, som kun den lærde i Virkeligheden kan besidde. Hans opgave er naturligvis at meddele saa megen dannelse som muligt til det uvidende folk — Heiberg og Mynster vilde gøre det gennem embedsmændene og i forbindelse med en kristen og etisk forkyndelse, mens Brandes vilde gøre det i form af populærvidenskabelig oplysning — men retningen *fra oven og nedad* er fælles for begge parter. Fælles er troen paa, at jo flere og større eksamener man tager, des mere oplyst bliver man om livet.

Det romantisk prægede universitet gav som sagt foruden indblikket i videnskaben ogsaa noget af et helhedssyn paa menneskelivet i pagt med europæisk-kristen tradition, altsaa en dannelse, der rummede en respekt for hvert eneste menneskes værdi. Men positivismen skyede enhver saadan etisk vurdering, den vilde være neutral over for livets egentlige og afgørende problemer, de religiøse og etiske. Og neutralitet kom som oftest til at betyde negativitet. Hvad det har betydet for Europa, at der nu i op mod imod 100 aar fra samtlige vore universiteter er spyet embedsmænd og videnskabsmænd ud, som selv har indbildt sig at være kulturens bærere, men som har forholdt sig fornægtende over for de religiøse vurderinger, der historisk er grundlaget under europæisk etik og dermed under vort demokrati, kan man tænke sig. Længe levede det religiøst begrundede menneskesyn hos den jævne befolkning, men paavirkningen ovenfra undlod ikke i det lange løb at gøre sin virkning, gudløshed og etisk forvirring i folkets brede lag blev følgen, og tomheden bredte sig i sindene. Positivismens tro følgesvend i europæisk historie blev nihilismen. Er alle værdier relative — og videnskaben paaviste jo, at baade etik og religion er relative, socialt betingede fænomener — saa er der ingen værdier. Filosofen *Nietzsche* var vel den, der først og klarest saa, at positivismen konsekvent maatte ende i nihilisme, og han drog den bitre konsekvens deraf, at saa

var der kun een ting tilbage i tilværelsen, *viljen til magt*. Vor tids politiske strømninger i Europa har kun alt for kraftigt ført beviset for, at uden kristen etik som grundlag kan demokratiet ikke leve. Nihilismen førte os ind under diktaturets, magtviljens forbandelse.

Over for denne udvikling i europæisk kultur har der her i Norden været ført eet kraftigt modstød, og det er den folkelige oplysning, som havde sit centrum paa de nordiske folkehøjskoler. Her hævdede man, at den sande oplysning om livet er noget ganske uafhængigt af videnskaben, idet den nemlig maa bygges paa den tro, at mennesket er skabt i guds billede. Her vovede man at skabe en folkeoplysning i aaben og klar modstrid med videnskaben (kampen mod den »sorte skole«), byggende paa den kristne tros paastand om, at gud er *alle* menneskers — gudeliges og ugudeliges, hedningers og kristnes — fader og skaber, og at dette er vort egentlige, ja vort eneste fællesskab som mennesker. Paa et tidspunkt, da universiteterne under positivismens førerskab lod sig nøje med at være videnskabelige uddannelsesanstalter, en slags tekniske højskoler i alle faggrene, og den gamle europæisk-kristne dannelse derfor blev hjemløs paa de akademiske højborge, traadte folkehøjskolerne i Norden til og blev denne europæisk-kristne dannelses centre for store dele af den jævne befolkning.

Den jævne befolknings kulturelle frigørelse fra den akademiske overklasse, som allerede er omtalt under pkt. 1, skete altsaa paa den maade, at det blev den *jævne befolkning, der nu blev bærer af den gamle europæisk-kristne dannelse, som akademikerne og universiteterne havde svigtet*. Men samtidig fik det folkelige dannelsessyn — foruden sit gamle indhold fra europæisk tradition — en stærkere understregning af de smaas ligeværdighed — og det var det nye i dannelsessynet. Nu var det jo klart, at man ikke behøvede akademisk eksamen for at faa del i dannelsen — eksamenerne gav jo netop ikke denne dannelse —, paa troens og kærlighedens grund kan alle faa del i den.

Er lyset for de lærde blot
til ret og galt at stave?
Nej, himlen under flere godt,
og lys er himlens gave.

At faa del i dannelsen betød nu at bøje sig ind under troen paa, at vort liv er under guds dannelse, at det er en gave fra ham, og at vi har pligt til — om vi ønsker at blive sande mennesker — at give det til andre. Sand dannelse blev nu forkyndt som dette at have ansvar for sit medmenneske, at give sig selv til ham i kærlighed. Alene gennem kærlighedens selvforglemelse kan livet forstaas.

De nordiske folkehøjskoler hjalp saaledes den jævne befolkning til aandelig uafhængighed over for en akademisk overklasse, der i stigende grad svigtede det europæisk-kristne menneskesyn, der er grundlaget under vort demokrati. De udførte denne gerning ved at forkynde, at mennesket først bliver sandt menneske ved at føle ansvar for sit medmenneske, fordi vi er skabt til at leve vort liv sammen. Det er den folkelige dannelses grundsyn, at livet kun vindes ved at gives til andre. Fordi dette er blevet forkyndt paa Nordens højskoler, har det kristne menneskesyn nok staaet stærkere i Norden end mange andre steder i Europa — og demokratiet tilsvarende stærkere.

*

De nordiske nationale vækkelsers nøje tilknytning til sociale rejsninger og den folkelige dannelses medmenneskelige tale, der jo ogsaa peger ud imod et medmenneskeligt ansvar, er noget af det, jeg anser for at være særpræget for de nordiske folks historie gennem det sidste hundredeaar. Begge dele viser hen til en overvindelse af individualismen, fordi medmennesket kommer os ved inde i det allerinderste af vort eget liv, nemlig derinde hvor skaberens bestemmelse med vort liv møder os gennem ordet.

Men dermed rører det folkelige syn ved noget af det, som bevæger sig dybest i europæiske sind i dag. Og det er vel for det første en fornemmelse af, at kommunismen med dens tyranni og aandelige tvang ikke overvindes alene ved kapitalisme. Der maa paa det kristne Europas gamle grund, paa respekten for menneskets værdighed og forpligtelsen over for det medmenneske, vi er skabt til at leve sammen med, kunne opbygges en ny ansvarlighed med sociale følger, saa ogsaa de smaa faar mulighed for at leve et menneskeværdigt liv. Og for det andet er det en fornemmelse af, at denne gang kommer vi ikke uden om

skylden for det, der er sket. Det er denne fornemmelse, Martin A. Hansen giver udtryk for i sin nytaarsartikel i Gads danske magasin 1949, hvori det hedder: »Denne generation har ingen ny tanke født, og ansvarstanken er heller ikke ny, men mon den længe har været saa stædigt og indædt og stolt tænkt? . . . Vi vil have ret til at erkende os skyldige, at være mænd, som kan dømmes.« Over hele Europa tumles der blandt de bedste af ungdommen med den tungeste af alle tanker, tanken om ansvaret for det, der er sket iblandt os, og som endnu sker, og man fornemmer det som et forræderi, om den enkelte gennem sin idealisme eller sin tro unddrager sig det fælles ansvar.

Men en fælles skyld kan ikke bæres uden i troen paa, at vi var skabt til at leve vort liv sammen, og har svigtet denne bestemmelse. Og dermed fødes maaske ordet Gud paa den moderne ungdoms læber.

Det folkelige syn fra Norden vil da maaske vise sig dybest set at kunne rumme svaret til den ungdom, der i det sønderknuste Europa søger efter en virkeligere grund under fødderne, en grund, der betyder fælles skabelse og fælles skyld, og som derfor kan føre mennesker sammen.

POUL ENGBERG.

DANMARK I HUNDREDE ÅR

I året 1850 skrev *N. F. S. Grundtvig* til sit tidsskrift »*Danskeren*« et digt, som han kaldte »*Danmark om hundrede Aar*«. Grundtvig var myreflittig og sov meget lidt; det skete en morgen efter Istedslaget, at han blundede i sin lænestol og i drømme så for sig et syn, hvordan der ville se ud i Danmark om hundrede år. Først ængstedes han ved vilde toner, der syntes at varsle Danmarks undergang. Men de jages på flugt af en vældig røst. Det er den gamle mand, gubben, »som altid svarer, naar Skjaldene spørger med sønlig Hu«, og han åbenbarer, hvad der forestår i Danmarks rige om hundrede år. Han siger, at man da vil fortælle som et æventyr om den tid, da den tyske ørn udstrakte sin vinge og »hvor bange man blev midt i Axelstad,/ naar han med sin Klo havde rørt et Blad«. Der prædikes ikke længer tysk på Kristianshavn og i Petri Kirke, ja selv »i Flensborg leder, som han kan bedst,/ om »Hjorden« forgæves den tyske Præst«.

»Om hundrede Aar er den danske Tunge
langt mere berømt end det danske Sværd;
om hundrede Aar er den danske Konge
den eneste Drot, som er Navnet værd;
om hundrede Aar er den danske Skrift
et Aandens Vidunder af Hjærtets Drift.

Om hundrede Aar er den danske Bonde
langt bedre oplyst om de bedste Ting,
end nu Professorerne om det onde,
og om alle Tyskeres Bukkespring;
han kender vor Jord i sin bedste Dragt,
han kender den himmelske Godheds Magt.«

Han ser for sig et lys, som kaldes »det danske« og som drejer sig om livets værd og skinner for læg og lærd. Om hundrede år

holdes der høstgilde i Danmark, mens man surmuler i Kiel. Der skænkes en drik, ikke berusende, men vederkvægende, som opliver til fremskridt, hvor »Hjærtet er Livets Kilde«.

Når man hundrede år efter læser dette digt, må man indrømme, at Grundtvig virkelig havde en slags profetisk evne. De ængstende syner om den tyske ørn, der skaber panik i København, genspejler Danmarks afmægtige neutralitetspolitik, men det mærkeligste er dog, at håbet, som Grundtvig giver udtryk for, virkelig er gået i opfyldelse, både det med tyskhedens nederlag og det med bondens oplysning. Hvad Flensborg angår, må man dog ikke glemme, at det var rimeligt efter sejren i treårskrigen at vente, at der ville blive taget et arbejde op for danskheden i skole og kirke i Sydslesvig, — det skete jo også med sprogreskripterne fra 1851, og Grundtvig kunne ikke forudse nederlaget i 1864, der kom til at lamme alt arbejde for den danske sag syd for Flensborg fjord. I virkeligheden lå Grundtvigs drømmesyn i forlængelse af hans tanker om, hvad danskhed bestod i og hvor der var gemt kræfter i det danske folk. Hans digt var et program og ikke nogen spådom, men mænd, der kan stille deres folk sådanne mål for øje, som han gjorde det, fortjener vel navnet profeter.

Men hvordan tager nu de hundrede år sig ud, når man ser tilbage? Det er selvfølgelig lettere at se tilbage end at se frem, det er som et virkeligt landskab sammenlignet med en luftspejling. Men jo mere vi nærmer os vor egen tid, des vanskeligere bliver det at bevare overblikket og danne sig et skøn om de kræfter, der virker i nutidslivet. Jeg skal dog prøve på et enkelt vigtigt område at vise, hvad der er sket i de hundrede år.

Alle danske kender, fra skolebøger eller fra frimærker, *Constantin Hansens* maleri »Den grundlovgivende Rigsforsamling«, der gengiver den folkevalgte forsamlings første møde i efteråret 1848. Vi ser her de formfuldendte forgrundsfigurer i deres værdige og noble fremtræden: der er en halv snes professorer, flere advokater, gejstlige og officerer; den eneste af forgrundsfigurerne, der indtager en let skødesløs holdning, er juristen Krieger, der vandrer frem imod forgrunden med hænderne dybt begravet i bukselommerne. Man sagde, han gik med sorte negle. Men det forstyrrer ikke helhedsindtrykket: de ledende i

samfundet var dengang ansete akademikere, ulastelige i klæder og optræden, i holdning og adfærd præget af dannelsens og kundskabens blå stempel.

Kun i baggrunden af det vældige billede øjner man enkelte af det jævne folk, bønder med sorte kraver, forsigtigt tilbagetrukne. De var slet ikke så få, 34 af 152; men de følte sig trykket af akademikerne, og de sagde ikke meget, i hvert fald ikke på rigsdagen. Constantin Hansen har ikke lagt ret meget mærke til dem; det er de nationalliberale stjerner, der har fængslet ham.

Prøver vi at trænge bag om Constantin Hansens billede og se, hvad der gik for sig set fra en bondes synspunkt, bliver indtrykket det samme. Jeg tager som eksempel et brev, som bonden, gårdejer Hans Christensen i Vejstrup på Fyn, skrev hjem til sin familie i marts 1849, da forhandlingerne om Danmarks Riges grundlov stod på:

»Kære Svigersøn, Datter og Børn. — Jeg har det gudværeløvet meget godt, jeg har nu god sund Helsen, som er det vigtigste Gode, saalænge vi skal være paa denne Jord, men særdeles vigtig for mig i denne Stilling og imellem blot fremmede. Jeg bor 24 Alen i Vejret og har 75 Trappetrin at gaa op og ned hver Dag, men det falder mig meget let, skønt der er de Dage, jeg passerer dem mange Gange. Vi har et dejligt Værelse med 2 Senge, jeg ligger hver Nat saa fint at ingen Greve eller Baron ligger finere. Vi betaler for hver Maaned 18 Rdl., men vi lever godt. Opvartning er ikke stor, thi de mærker nok, at vi er Bønder der kan hjælpe sig med simpelt. . . . Rigsforsamlingen gaar meget langsom. Grundloven er 80 Paragraffer, vi har nu i 5 Dage arbejdet paa Paragraf 30 til 36, men er ikke færdig med den foreløbige Behandling, men det er da nok ogsaa de værste at komme fra, thi det er om Stemmeretten, den er de nu saa meget bange for, da de ved, at Bondepartiet er det største, men jeg tror da det gaar igennem, thi de frygter for Revolution. Jeg har foresat mig ikke at sige et Ord, thi det er sagt flere Gange, hvad jeg vilde sige, saa finder jeg det overflødigt at gentage saa tit. . . . Jeg tror ikke vi kommer herfra før Majdag, det bliver en kedelig Tid for os, naar Foraaret kommer og alt fryder sig og vi ser ikke andet end disse store Bygninger og lever imellem disse ryggesløse og ugudelige Mennesker. . . . «

Hans Christensen fra Vejstrup er ingen dårlig repræsentant for den danske bondestand for hundrede år siden. Han var velbegavet, havde en frisk iagttagelsesevne, han var først og fremmest sig selv, men hvor følte han sig fremmed i dette selskab, rent ud sagt som Jeppe i baronens seng.

Constantin Hansens store rigsdagsbillede er et samtidsbillede, skønt det først blev malet 14—15 år efter rigsdagens første møde, men endnu på den tid, det blev malet, var det de nationalliberale stjerner, der gav det politiske liv dets glans, og bønderne holdt sig stadig tilbage. Allerede året efter, at billedet var malet, var stillingen ændret i den grad, at et nyt rigsdagsbillede ville have krævet en hel anden gruppering. Og hvis vi i dag havde haft en Constantin Hansen til at male et rigsdagsbillede, ville alt være blevet anderledes. Knap så fornemt måske, uden grever og baroner. Kun en enkelt godsejer. Der ville være nogle enkelte professorer: Thorkil Kristensen, Flemming Hvidberg, Mogens Fog, Hartvig Frisch, men uden den ydre fornemhed, som prægede lærde mænd for hundrede år siden, og der er ikke som dengang noget parti, der kan kaldes professorpartiet. De tilhører hver sit parti. Der er også enkelte gejstlige, polit. er og cand. mag. er, men det afgørende er, at mænd af folkets brede lag er kommet i forgrunden og taler med om tingene, bønder, håndværkere, arbejdere, — ja, det er dem, der står for styret.

I den interessante redegørelse for rigsdagsmændenes livsstilling, som bibliotekar *V. Elberling* har givet i den store rigsdags-historie, hedder det: »Vor første statsminister var lensgreve, og i de følgende ministerier til århundredskiftet savner man sjældent grever og baroner. Dog må det siges, at den akademiske uddannelse og den dygtighed, der skaber store stillinger indenfor universitetet og i embedslivet, ingenlunde har stået tilbage.« Først i systemskifteministeriet 1901 kom der en bonde med, gårdejer Ole Hansen. Endnu i Staunings første ministerium 1924 var 5 af 11 ministre akademikere, i ministeriet Hedtoft kun 5 af 17. I den grundlovgivende rigsforsamling var 46 % af medlemmerne universitetsuddannede, hundrede år efter var kun 21 % af folketingets medlemmer akademikere.

I kommunalbestyrelserne er foregået en tilsvarende udvikling. For hundrede år siden var præsterne fødte medlemmer af sogne-

rådene, og det var enten dem, eller godsejerne, der ledede forhandlingerne. I 1950 sidder der i over halvdelen af landkommunerne gårdmænd som sognerådsformænd.

Når bonden og arbejderen har vundet denne fremskudte plads i det politiske liv — vor nuværende statsminister begyndte som arbejder, og vor forrige var bonde — så hænger det sammen med folkeoplysningen. Vi fik ikke folkestyre for hundrede år siden, men kun rammerne dertil; at disse rammer er blevet udfyldt, skyldes folkeoplysningen. Ingen så klarere end Grundtvig sammenhængen mellem sund politik og folkeoplysning. Det var med henblik på det politiske selvstyres behov for modenhed og udvidet synskreds hos sine udøvere, at Grundtvig kom med sit program om en skole for livet på Sorø Akademi, »Skolen i Soer«. Den blev aldrig oprettet, men i stedet kom de mange små og store folkehøjskoler eller — som de i begyndelsen blev kaldt — bondehøjskoler. I 1888 havde endnu kun 17 af 167 rigsdagsmænd været på højskole, men tre af de fem store venstreledere var højskolemænd eller stod højskolen nær. I 1902 var 55 af 180 rigsdagsmænd gamle højskoleelever; af folketingets medlemmer havde hver tredje været på højskole. I 1937 var tallet dalet til 53 af 225 medlemmer, men nu var mange socialdemokrater kommet ind, og af dem havde kun 10 % været på højskole.

Det betød dog ikke, at socialdemokraterne stod uden oplysning. En fjerdedel af de arbejdere, der blev valgt ind i rigsdagen i tiden fra 1918 til 1948, var typografer. Adskillige var gået fra sætterkassen til redaktørstolen. Og ikke helt få blandt socialdemokraterne i første række havde fået en gavnlig afslibning i de socialdemokratiske diskussionsklubber, der opstod sidst i 1880'erne. I vort århundrede har studiekredsene været en ypperlig skole for de vordende socialistiske folkerepræsentanter. — Jeg kunne tænke mig, at en og anden gammel højskoleelev i rigsdagen kunne unde sine socialistiske rigsdagskolleger at have haft en højskolevinter, men jeg kunne også tænke mig, at en og anden socialist kunne tænke om de venstremænd: De kunne ikke have haft skade af den øvelse i at tænke og udtrykke sig klart, som kan erhverves i studiekredse.

Ved et politisk tilbageblik, som *Viggo Hørup* gav for 50 år siden, sagde han: Det nittende århundredes politik »har viklet

et stort og betydningsfuldt samfundslag ud af almuens svøb og løftet det op til borgerligt mod, borgerlig omtanke og borgerlig ære«. Bedre kan det vist ikke siges. Hørups ord gjaldt bønderne. Vi kan nu tilføje, at det følgende halve århundrede gik videre og gav husmænd og arbejdere plads i det borgerlige samfund på linje med andre grupper i folket.

Så rigtige Hørups ord er, dækker de dog ikke helt. Det mærkeligste ved den udvikling, der har fundet sted i det sidste hundrede år, er dog måske, at det er de enkelte kredse og grupper i folket, der selv har arbejdet sig frem, til de stod på linje med de andre. Jeg sigter ikke her til nogen klassekamp; det er jo ikke blot paa det økonomiske område, men også på det kulturelle og politiske felt, at der har fundet denne gruppedannelse sted. I Sverige kalder man det »folkerørelser«; vi har ikke rigtig noget ord for det på dansk; ved folkelige bevægelser forstår man i hvert fald i grundtvigske kredse noget andet. Men også her i Danmark kan vi se, hvordan de bevægelser, der er kommet til at betyde noget, er groet frem i folket selv.

Dengang stænderforsamlingerne var blevet oprettet og kommet i gang, skrev Grundtvig i et lille skrift, at nu havde bladet vendt sig i Danmarks historie. Hvorfor? Jo, fordi folkets stemme, der endnu i middelalderen havde lydt på tinge, nu atter var kommet til orde og ville bringe Danmark til at blomstre påny. Det var i hvert fald Grundtvigs »urimelige håb«, for at bruge hans eget udtryk.

Sålænge enevælden rådede uantastet i Danmark, havde der hverken været trang eller plads til folkelige bevægelser. Men nu kom de. Da trykkefriheden i 1835 var truet, gik over 500 ansete mænd, deriblandt professorer og embedsmænd, til kongen med bøn om ikke at indskrænke trykkefriheden. Frederik VI svarede: »Vi alene kan være i stand til at bedømme, hvad der er folkets og statens sande gavn og bedste!« Dette svar gav stødet til den første politiske partidannelse i Danmark. Vandene skilte sig mellem et liberalt parti, der samledes i det nystiftede Selskab for Trykkefrihedens rette Brug, og et konservativt parti, der klyngede sig til enevælden.

Men det blev ikke ved en enkelt strøm. En række strømninger flød sammen i folkehavet og påvirkede hinanden. En af de

dybeste var den gudelige vækkelse med husandagter for pietistiske troende. Den tog fart fra 1820'erne til stor forargelse for myndighederne. Den pietistiske lægmandsbevægelse bidrog til at fremkalde politisk og kulturel selvbevidsthed hos menigmand. Den undergravede den blinde autoritetstro, der hidtil havde rådet overfor myndighederne. Og det var ikke unaturligt, at talen efter bøn og salmesang faldt på sociale spørgsmål. Det er en kendsgerning, at flere af de betydeligste ledere af den politiske bondebevægelse i Danmark i 1840'erne er udgået fra de gudelige forsamlings kredse. De i begyndelsen sektbetonede vækkelsesgrupper lejrede sig efterhånden som kirkelige retninger indenfor den stedse rummeligere danske folkekirke: Grundtvigianismen og Indre Mission.

Det er sikkert rigtigt, at begge disse bevægelser førte til mere end religiøs vækkelse. Men det træder tydeligst frem for Grundtvigianismens vedkommende. Hvor der var gudelig vækkelse i 1820'erne, voksede der højskoler op i 1850'erne og 60'erne. Og hvor der boede grundtvigianere, steg fra 1880'erne røgen op fra nybyggede mejeriskorstene, og den politiske venstrebevægelse vandt frem. Et nærliggende eksempel er egnen nord for Kolding. I 1841 slog lægprædikanten Peter Larsen Skræppenborg sig ned i Dons. Han opfordrede i 1864 fra rådhustrappen i Kolding Christian IX til at omgive sig med danske mænd; han var i 1872 Chr. Bergs ordførende stiller. Han begyndte de høstgilder, der senere blev til efterårsmøder landet over. I den nærliggende landsby Ågård byggede man i 1867 det første forsamlingshus i Danmark, og her samlede Brücker i 1880'erne sin kreds, der dannede valg- og frimenigheden i Ågård. Ved sine skarpe artikler prægede Brücker Højskolebladet i Kolding; han lavede selv højskole i 1899, mens hans ven Poul Lindholm ledede en af landets bedste friskoler. En række folkelige bevægelser med indbyrdes sammenhæng er her knyttet til samme tid og sted. Forsamlingshusenes, foredragsforeningernes og skytteforeningernes historie er endnu aldrig blevet skrevet, men det burde ske, fordi den bevægelse, der knytter sig til dem, var med til at gøre »en almue til et folk«, fuldt så vel som rigsdagsarbejdet. Men der må mere med i billedet. Landboforeningerne, der i begyndelsen blev ledet af godsejere og rationalistiske præster, men hvor bønderne selv

fra 1850'erne og især fra provisorieårene tog ledelsen i stigende tal. Fra omkring 1900 kom husmandsforeningerne til, udtryk for et folkelag, der nu tæller lige så mange medlemmer som gårdmandsstanden. Og den kooperative bevægelse i alle dens forgreninger må også med.

Det er forkert at tro, at ikke også byerne har kendt tilsvarende bevægelser. Grundtvig selv var den første taler i »Haandværkerdannelsesforeningen«, der blev stiftet i København 1847. Men det var dog først med socialismens indtog i 1871, at der for alvor kom bevægelse i byerne. »Internationales« politiske ansigt var fra første færd præget af Marx og Engels, de store tyske teoretikere, men den første romantiske periode i arbejderbevægelsens udvikling i Danmark blev snart afløst af et solidt tømret fagforeningsarbejde ledet af P. Knudsen. Også arbejderbevægelsen fandt sit hjemlige leje og viste sig under besættelsen trofast i sin danskhed. Det gjaldt også Nordslesvig, hvor alle folkelige bevægelser sidst i 1930'erne rykkede sammen i »Danske Samfund« for at bekæmpe den tyske fare.

De folkelige bevægelser, jeg her har nævnt — og jeg ved godt, at jeg burde have nævnt mange flere — har stærkt præget den udvikling, som er sket siden Grundtvig for hundrede år siden skrev sit drømmedigt: »Om hundrede Aar er den danske Tunge/langt mere berømt end det danske Sværd«. I 1850 var det just sværdet, der var berømt, det sværd, hvormed danskerne havde vundet Treårskrigen. Vi brugte vel også siden sværdet, både i 1864 og under besættelsen, men det blev ikke sværdet, men tungen, der betød noget. Den information, der under besættelsen fandt sted gennem de folkelige bevægelsers kanaler — og her tager jeg arbejdernes organisationer med — vidner om, hvad disse bevægelser er værd for et folk.

De folkelige bevægelser kan deles i to grupper efter deres art. Nogle er så bestemt af en given situation, at de hører op, når situationen ændres. Riffelbevægelsen i provisorieårene holdt op, da der kom forlig; L. S.-bevægelsen og J. A. K. trives bedst under landbrugskrise; modstandsbevægelsen skrumpede ind, da krigen var endt. Andre af bevægelserne har en tilbøjelighed til at blive faste institutioner: Fagbevægelsen, Andelsbevægelsen, de politiske partier. Er de først blevet institutioner, er det et spørgsmål,

om det er rigtigt længere at kalde dem bevægelser, — de er dog snarere det modsatte.

En af de farer, der truer det danske samfund idag og i fremtiden, er at de gamle bevægelser er blevet til stive rammer og at der ikke opstår nye. Kan organisationerne ikke undertiden føles som et panser, der er ved at hindre vort frie åndedræt? Kan de gamle politiske partier give rigsdagsarbejdet en sådan karakter, at folket bliver optaget af deres gerning? Kan brugsforeningsbevægelsen fastholde den ideelle linje, som blev fulgt med begejstring i Rochdale og Thisted? For slet ikke at tale om mejerier og slagterier, — er de nu andet end organisationer? Selvfølgelig er organisation nødvendig, og jeg ved godt, at vi hverken kunne eller ville undvære de politiske partier, brugsforeningerne eller fagforeningerne. Men der er alligevel en fare for, at vi ender i et altfor fasttømret og håset og stivnet »folkerørelses-Danmark«, hvor den ene organisation holder den anden i skak, og hvor der intet nyt sker. Eller hvor foreningerne kun er rammer, og medlemmerne forholder sig passive.

Vi lever i øjeblikket i en næsten panisk rædsel for hvad fremtiden kan bringe. Den fremskridtsglæde, som var så almindelig ved overgangen fra det nittende til det tyvende århundrede, blev lammet ved den første verdenskrig og dræbt ved den anden. Teknikens fremskridt har vist sig at være et tveægget sværd, og den politiske magtbalance, der endnu omkring århundredskiftet gjorde det muligt at tale om en »europæisk koncert«, er afløst af de to magtkoncentrationer i øst og vest, mens det magtesløse Europa er sprængt i to stykker med jerntæppet som grænse.

Men det er ikke frugtbart at leve i frygt. Det glædeligste budskab, der har lydt til mennesker, blev indledt med ordene »Frygt ikke!« Og Grundtvig, der klart så alle de farer, der truede det danske folk, fastholdt altid det han kaldte sit »urimelige håb« til fremtiden. Og dette håb er jo ikke blevet beskæmmet.

Også vi må da have lov til at håbe. Vi kan ikke afvende de farer, der udefra truer vort lands selvstændighed og vort folks liv, men vore indre forhold har vi en afgørende indflydelse på. Vi betragter med betænkelighed det fasttømrede organisations-Danmark, men vi må affinde os med det. Vi må efter bedste evne

prøve at gå ind i institutionerne og fylde dem med liv. Vi må prøve at bevare ren luft og hurtigt blodomløb, vi må søge at undgå at blive et kontorfolk. Men dette Danmark vil ikke kunne give plads og mulighed for nye folkelige bevægelser i samme grad som det forløbne hundredår. Hvor ligger da muligheden for den fornyelse, der skal til i ethvert sundt samfund?

Jeg tror svaret herpå kan være ganske enkelt. Det ligger i ordet: Hvor er min næste? Man kan indvende mod mange af de bevægelser, der har præget det sidste hundredes års udvikling, at de var sig selv nok, og at de hver for sig mente, at de sad inde med sandheden. Jeg tror, der i de kommende år vil blive brug for folk, der ikke blot interesserer sig for deres egen sandhed, for folk, som vil drøfte spørgsmålene og tale sig til rette om tingene. Men det kræver nænsom forståelse af vort samfunds mangfoldighed og tilpasning til andres indstilling. Kunne det lykkes at skabe en stærkere og inderligere forbindelse mellem de forskellige grupper i det danske folk, kunne vi sikkert — uden profetier — med nogen fortrøstning se fremtiden imøde.

ROAR SKOVMAND.

MÖTE MED TYSKLAND 1949

Under det halvår jag varit i Tyskland har mina vänner därhemma belamrat mig med allehanda frågor: Vad tror du om Tysklands demokratisering? — Eller med flera och finare ord från ett annat håll: Tror du det håller på att växa fram ett nytt militaristiskt Hitlertyskland, eller tror du på ett mänskligt Goethetyskland, som vill försöka finna sin väg till ett fredligt och fruktbart samliv med de andra europeiska folken? — Eller: Varför håller ni egentligen på med hjälparbete därnere? Det finns ju mat tillräckligt i Tyskland nu, inte behöver vi hjälpa dem längre.

När jag kom hit ner och hade kommit över den första chocken efter mötet med den meningslösa ödeläggelsen i dessa ruinstäder, förvånades jag över hur gott man tycktes vara på väg att hämta sig efter katastrofen. I skyltfönstren finns allt vad den köphungrige kan önska sig, vardagsnyttiga ting och lyx — precis som hemma. Delikatessaffärerna är fyllda med läckerheter som får det att vattnas i munnen på fönstertittaren, och restauranglivet florerar med elegant publik och första klass mat. Om man inte ser ruinerna — och det är otäckt att man faktiskt vänjer sig vid att se förstörda människoboningar — så tycker man det ser ut ungefär som hemma. Ett tämligen normalt välstånd. Man kan resa i Tyskland, bo på hyggliga eller till och med eleganta hotell och också umgås med väl valda tyskar i deras vardagsliv och verkligen vara i god tro, när man kommer hem och säger att det inte finns någon nöd i Tyskland.

Men — den som har ögon att se med och vill se, upptäcker snart att det välstånd som synes råda är ett skyltfönstervälstånd, oåtkomligt för de flesta. Och man behöver inte gå långt för att finna nöden. Man kan t. ex. gå en kväll till ett av de större

städernas kommunala övernattningshem, där man finner de mest olika typer, flyktingar och lösdrivare, svartabörshajar och arbetslösa, uselt klädda mödrar och barn, som alla har ett gemensamt: de är hemlösa. Många av dem är på resa — en resa utan mål, kanske till en plats där de hört att det är bättre, men där de troligtvis inte heller har möjlighet att stanna.

Eller man kan göra ett besök i en bunker. I Braunschweig, den stad jag känner bäst, används fortfarande de flesta av dessa krigstidens »monumentalbyggnader« till bostäder. Några av dem är sprängda under jorden, de flesta är väldiga betongkolosser, som i det yttre skiljer sig från vanliga hus huvudsakligen därigenom att de saknar fönster. Några har invändigt stora rum, där många familjer bor tillsammans, men de »bästa« är de bunkers som är indelade i kabiner, små rum på cirka två gånger tre meter. Jag besökte nyligen en familj i en sådan bunkerkabin. De bodde två vuxna och fem barn på dessa sex kvadratmeter, tre sängar över varann på den ena ledden och två på den andra. Alla familjens ägodelar fanns sammanstuvade under sängarna och hängande kring väggarna. Vid det lilla bordet skulle familjen äta sin mat, barnen läsa sina läxor, modern stryka deras kläder och allt vad man annars använder ett bord till. När två skulle gå förbi varann, måste den ena sätta sig i sängen. Men det värsta var ändå luften. Där fanns elektrisk ventilation, men den fungerade uselt. När jag varit där i fem minuter, tyckte jag att jag skulle kvävas, när jag varit där i två timmar, hade jag en dundrande huvudvärk. Denna familj hade bott där i två år. De skulle kunna betala för en bostad men kunde ingen få. De hade varit hos bostadsnämnden, och där hade de blivit tilldelade nr. 2763 i kön av mest behövande. Man menade att det skulle dröja ungefär tio år innan det blev deras tur.

Denne familjefader hade arbete, och de hade trots allt tak över huvudet. Dett finns alltså de som har det värre. Det finns i Västtyskland över 1,3 millioner arbetslösa. Då är de icke registrerade omdrivande flyktingarna ej medräknade.

Den genomsnittliga levnadsstandarden i Tyskland är i dag ungefär 60 % av förkrigsstandarden. Det är en kraftig sänkning, men den innebär väl i och för sig inte någon så stor fara. Den verkliga faran ligger i att så många lever långt under genom-

snittet, t. ex. östflyktingarna och de arbetslösa, och några få lever högt över denna standard. Det är de som har råd att köpa lyxvarorna i skyltfönstren, de som åker i lyxbilarna och visar sina silverrävspälsar på de eleganta restauranterna. Denna sociala spänning är ett av Tysklands största problem i dag. Det är i och för sig en svår belastning för ett samhälle, när det råder välstånd hos några få och nöd, eller något som närmar sig nöd hos det stora flertalet. Men dessutom ger det dåligast möjliga växtbetingelser för den sunda, lugnt arbetande demokrati, som i varje fall en betydande grupp tyskar uppriktigt önskar sig.

Jag har inte tillräcklig överblick över försörjningsförhållandena i Västtyskland för att kunna avgöra om här fortfarande behövs utländsk hjälpverksamhet. Jag tror dock att man ser problemet för ytligt, om man säger att eftersom det finns vispgrädde på restauranterna, så kan Tyskland hjälpa sig själv. Det är sant att det tyska försörjningsproblemet till stor del är ett fördelningsproblem, och denna fördelning måste tyskarna själva ordna. Men det är också gränser för hur mycket och hur fort en sjuk man kan hjälpa sig själv.

Från ockupationsmakternas sida påbjöds samtidigt med valutareformen sommaren 1948, att man från tysk sida skulle utarbete en lag, som skulle innebära en utjämning av de ekonomiska bördor kriget lagt på det tyska folket. Detta »Lastenausgleich« har emellertid ännu inte blivit genomfört. En sådan utjämning kräver naturligtvis ett förarbete som tar lång tid, och här har också ockupationsmakterna mera bidragit till att stjälpa än att hjälpa. Men man kan inte heller undgå misstanken att de representanter för privatkapitalismen, som har flertal i Bonnparlamentet, inte är så våldsamt intresserade av denna sak. Det är inget tvivel om att lösningen av detta fördelningsproblem i en eller annan form är nödvändig för en sund social och politisk utveckling i Västtyskland. Om detta kommer att ske — och hur — synes mig vara den kanske viktigaste provostenen på det tyska folkets vilja till demokrati.

Och därmed är vi inne på frågan om det nya Tyskland som håller på att växa fram. Där har jag inte kunnat ge mina vänner ett tillfredsställande svar, inte bara därför att jag tillbringat det mesta av min tid i detta land på en barnkoloni i en underbart

vacker men tämligen isolerad bergsby, men också därför att jag tror det är för tidigt att försöka svara på den frågan. Det har inte rått någorlunda fredsförhållanden i Västtyskland mer än ungefär ett år. Före sommaren 1948 var situationen så abnorm, besättningsmakten hade allt att bestämma och tyskarna så gott som intet, de politiska partierna malde tomgång, den rent materiella situationen var så tryckande, att man egentligen bara har att räkna med detta sista år som den tid det tyska folket haft att tillfriskna på. Och om man så försöker det för oss omöjliga: att sätta sig in i vilken sjukdom de haft att tillfriskna från, måste man inse, att det skulle vara orättfärdigt att redan nu fälla ett omdöme i frågan om det tyska folkets vilja och möjlighet att bli ett demokratiskt folk.

Och ändå kan man inte komma ifrån att detta är en fråga — för att inte säga den fråga — som måste intressera oss alla som lever härute, liksom jag tror att det intresserar många av er därhemma, som ser hur viktigt det tyska problemet är för hela vår europeiska framtid. Jag vill därför försöka att ge — inte ett svar, men några av mina personliga intryck, som kanske kan hjälpa till att belysa frågan. Och jag vill göra det genom att berätta om några människor jag mött.

Jag tror att Wolfgang er en rätt typisk representant för tysk efterkrigsungdom. Han var sjuutton år när kriget bröt ut, han har varit med vid de flesta av krigets fronter och haft några av sitt livs största upplevelser — ja han säger största — under kriget. Han går fortfarande och bär på ett bevis för att han är svårt krigsskadad -- skottskada i lungan med påföljande tuberkulos, det berättigar honom till särskild plats på tåg och spårvagn. Och även om det inte syns utanpå, är han som så ohyggligt många av hans generation, invalid till kropp och själ. Han har varit nationalsocialist av hela sitt hjärta och — jag tvekar inte att säga det — av idealism, också liksom så många av dessa unga som vuxit upp i Hitlerjugend. De har satt in allt på något som de fullt uppriktigt trodde var en stor och rättfärdig sak. Det kan tyckas oss som stått utanför obegripligt, men när man försöker sätta sig in i att de har vuxit upp i Det tredje riket och aldrig vetat av något annat, så börjar man om också dunkelt förstå hur de kunnat komma därhän, och också förstå deras

fruktan för det bittra uppvaknandet till medvetande om, att de offrat sig för en brottslig idé. Det som de satsat sin ungdom på, begär man nu att de ska anse för en av historiens största förbrytelser. Vilken ungdom skulle inte värja sig för den sanning som måste rycka undan marken under deras fötter.

Men det är otäckt att höra Wolfgang försvara nazismen med att det inte alls var så farligt som den utländska propagandan gjorde det till, vi vanliga människor märkte ingenting av våld och ofrihet, vi kunde leva som vi ville o. s. v.

Denna vilja hos Wolfgang och hans likar att försvara nazismen är förståelig, men den är farlig. Dessa människor måste igenom den katastrof, som det betyder för dem att inse att de byggt sitt liv på ett bedrägeri, och därifrån måste de börja på nytt. De anar också att det är denna nödvändighet de står inför. I varje fall gör Wolfgang det. När man släpps bakom fasaden hos honom, märker man att han slåss med problemen, han vill bara inte erkänna för oss andra att han står där och ingenting vet, inte kan finna ett fotfäste och gå vidare. Han är rädd för alla nya program, alla livsåskådningar, alla stora vackra ord, rädd för att bli bedragen en gång till. Och hela sin förtvivlan över att ingenting veta gömmer han bakom en mask av säkerhet, av att vara den som har genomskådat demokratien och vet att den inte är ett dugg bättre än nazismen. Men hans grå ögon är inte säkra och lugna, de är fulla av ångest.

Är Wolfgang en förbrytare? Nej. Han är en vilseledd, som nu söker en ny väg att gå. Många många tyskar står där han står. Och jag menar, trots allt det jag är rädd för hos dem, att de hör till de mest förhoppningsfulla, därför att de inte genast flytt sina gamla fanor och fort och lättvindigt blivit nyomvända demokrater, utan arbetar självständigt med problemen och försöker finna *sin* väg.

Wolfgang är ett frågetecken. Man kan inte veta vad han kommer att bli till, man kan bara hoppas, och man kan hjälpa honom, inte genom att predika demokrati för honom, men genom att vara hans vän och tro på honom.

Men det finns andra som inte längre är frågetecken. Jag har mött dem t. ex. hos en grupp studenter, där jag upplevt en diskussion om det tyska folkets ansvar för nazismens förbrytelser.

Där var en tydlig uppdelning i två läger, ett som kände sin delaktighet i skulden till det skedda, och ett som hade fullkomligt rent samvete. Några ur den förra gruppen försökte ställa en av de »oskyldiga« mot väggen, och det var obehagligt att se, hur denne nazismens försvarare, en historiker, slingrade sig som en hal ål undan de frågor som ställdes till honom, och gömde sig själv och sin ovilja till personligt ställningstagande bakom en slöja av vetenskaplighet. Här hade man en känsla av att stå inför en människa som var hopplös, förkalkad, död.

Men nu vill jag berätta om ett annat och gladare möte med en man som arbetar planmässigt efter en klar demokratisk linje och som, det tror jag man vågar säga, når mycket förhoppningsfulla resultat. Det är professor Rodenstein, ledare för Kant-Hochschule i Braunschweig, närmast motsvarande ett seminarium hos oss. Han har levt som emigrant i Frankrike men återvände genast efter kriget och blev erbjuden en ledande ställning inom Nieder-Sachsens undervisningsministerium, men han tackade nej, därför att han ansåg, att han kunde göra större nytta i den praktiska lärarutbildningen.

När man kommer för att besöka honom i hans vackra arbetsrum på Kant-Hochschule, tar han emot med ett värmande vänligt och okonventionellt leende. Han är en av de mest civila tyskar jag träffat, har ingenting av den officersaktiga chevalereskhet som man finner hos så många av hans landsmän. Jag tror det är rätt betecknande att han är den ende tysk som låtit mig tända hans cigarett, medan alla andra uppför sig som om det vore en dödssynd att låta en dam tända sin egen cigarett själv.

Så sitter vi då och pratar om uppfostran och demokrati, som är hans specialitet. Jag kom direkt från ett sammanträffande med en kyrklig ungdomsledare och husfar på en ungdomsgård, som sagt till mig: Jag tror inte tyskarna kan bli demokrater, de är vana att lyda, och det är mycket bekvämare än att leva på eget ansvar. När jag refererar det för professor Rodenstein, säger han: Ja, är det nu det? För den som en gång vant sig vid att själv ta ansvar, är det absolut inte bekvämt att lämna ifrån sig detta ansvar.

Rodenstein är professor i medborgaruppfostran, staatsbürger-

liche Erziehung, och han förklarar vad detta ämne innebär, och hur han försöker göra de blivande lärarna till goda »medborgaruppfostrare«. Hans ämne är inte, som man kanske kunde tro, det vi kallar samhällslära, som ger vetande om vårt samhälles politiska och sociala byggnad och därför naturligtvis är ett viktigt ämne. Men goda kunskaper i detta ämne skapar inte i och för sig en politiskt pålitlig människa. Det kan man inte bli genom kunskap, säger professor Rodenstein, inte heller genom att höra aldrig så vackra tal om demokrati. Det finns alltför många människor, inte bara i Tyskland, med inställningen: Säg mig vad jag ska tro och mena, och jag vill följa dig. En pålitlig medborgare, d. v. s. en människa med ett politiskt och socialt samvete, kan man bara bli genom att leva i en miljö som uppövar till social inställning och självständigt ansvar. En skolgemenskap kan vara en sådan miljö. I det ömsediga hänsynstagandet kan känslan för eget och andras värde utbildas, och ur denna respekt för individen växer slutligen det ofrånkomliga behovet efter frihet, d. v. s. rätten till att själv fatta beslut och själv ta ansvar. Detta frihetsbehov kan genom vana och övning bli så starkt, att livet inte är värt att leva, om inte detta behov blir tillfredsställt.

På Kant-Hochschule är de viktigaste medlen för att skapa en sådan atmosfär de fria diskussionerna och elevernas självstyre, som arbetar med betydande uppgifter, såsom understödsfrågor och elevernas bostadsproblem, och studenterna bestämmer till och med själva tiden för examensperioder och dylikt. Man menar att endast om sådana verkligt viktiga avgöranden ligger i elevernas egna händer, och om de har frihet att också göra misstag och lära av erfarenheterna, kan självstyrelsen bli till den uppfostrande faktor den skulle vara. Det gäller inte bara vuxna elever utan även barn, och i Braunschweigs folkskolor praktiseras något liknande, fast uppgifterna naturligtvis är anpassade efter åldern.

En liknande uppfostringsprincip har jag sett i funktion i ett tätläger anordnat av Braunschweigs Falkar, den social-demokratiska ungdomsrörelsen. Det hette inte läger, det hette ungdomsrepublik, där fanns ett folkvalt parlament och en regering, som tillsammans avgjorde alle republikens angelägenheter. De

äldsta deltagarna var sjutton år, de två tre vuxna ledarna blandade sig så gott som aldrig i parlamentets beslut, även om de kunde se att det gick på tok. Låt det gå galet! De lär sig mycket mer av sina dåliga erfarenheter än av våra förmaningar. Naturligtvis kunde det komma situationer där de måste ingripa, men principen var att låta de unga sköta det själva.

Det var intressant att se denna ungdomsrörelse arbeta i liknande anda som professor Rodensteins medborgaruppfostran. Man diskuterar inte politik hos Falkarna, man låter de unga vara unga, friska och trevliga ungdomar var också de jag mötte. Men de får en uppfostran till att senare i livet kunna ta ett ansvar, antingen det blir rent politiskt eller på andra områden. Jag har hört glunkas att förhållandena inom andra Falkgrupper inte skulle vara lika idealiska, men hos Braunschweigs unga Falkar skulle jag gärna velat växa upp.

Något av samma lugna hetsfria atmosfär ville jag önska den grupp gymnasiaster jag var tillsammans med en kväll i Göttingen. De var alla »helt riktiga demokrater«, som en av dem för säkerhets skull anförtrodde mig i förväg. Man måste bli imponerad över hur mycket dessa sjutton-artonåringar visste om politiska ting, hur klart de tagit ställning, och inte minst över hur väl de kunde uttrycka sig. Men man blev också rädd. Ungdom måste få vara ungdom, och det var inte de här brådmogna pojkarna som visste allt så väl. Och tonfallen i deras tal om demokrati kunde ibland påminna en smula om de långtifrån demokratiska talare som hördes i samma land för några år sedan.

En del av orsakerna till att dessa ungdomar inte liknar unga människor därhemma hos oss ligger säkert i den situation de lever i. Luften i Göttingen är het. Där är starka spänningar mellan demokratiskt inställda grupper och de naziinfekterade högerpartierna, Deutsche Partei och Deutsche Rechtspartei, som här är starkt representerade. På et i somras anordnat valmöte av Deutsche Rechtspartei tog en av dessa gymnasiaster till orda, enligt andras utsago lugnt och sansat men med något andra synpunkter än övriga talare. Han fick ett stolsben i huvudet och måste föras ut under polisbeskydd.

En saklig och balanserad social-demokrat som fackförenings-

presidenten i Nieder-Sachsen, det »land«, där bägge dessa partier har sin egentliga verksamhet, menar inte att de utgör någon verklig fara. I varje fall inte än, tillägger han. Men de kan vara farliga på annat sätt, det märker man tydligt här i Göttingen. Genom deras metoder drivs deras motståndare till en fanatism, som knappast är sund för människor som vill arbeta för frihet och fred. Dessa klart demokratiskt inställda kretsar i Göttingen känner sig närmast som en slags motståndsrörelse, och de mest pessimistiska ibland dem tror faktiskt att de inom några år också ska tvingas att gå under jorden. Jag tror att de målar f—n på väggen i lite för mörka färger, men man förstår dem när man upplever den hetsiga nationalismen i vissa andra kretsar.

Det är kanske inte så underligt, om dessa unga människor blir politiskt brådmogna och kanske också en smula hätska, när de växer upp i en sådan atmosfär. Men jag tror också att en del av skulden ligger hos några av deras lärare. Jag känner ett par av dem ganska väl, de hör också till »motståndsrörelsen«, och jag sätter mycket stort värde på dem som människor, men jag är en smula rädd för dem som lärare. De är lite för ivriga att deras elever ska ha de rätta åsikterna, och efter min mening pratar de för mycket politik i sin undervisning. Det skulle nog inte skada dem att ta en kurs i medborgaruppfostran hos professor Rodenstein. Men också dessa lärare är tryckta av Göttingenluften, och om inte den skall kväva all deras goda vilja, som man omöjligt kan ta miste på, behöver de ett öppet fönster ut till en värld där luften inte är så laddad.

Viktigare än vår materiella hjälp till Tyskland är vår inställning gentemot Tyskland. Bekännelseskyrkans pastor Niemüller, numera biskop, har uttryckt det så: Tyskarna behöver känna att de också är människor. Det är vår första uppgift gentemot tyskarna, också gentemot Wolfgang och andra mer eller mindre föredetta nazister, att låta dem förstå, att vi respekterar människan hos dem, samtidigt som vi inte kan eller vill suddas ut deras omänskliga handlingar eller deras försvar för andras omänskliga handlingar.

De som behöver oss bäst, och som vi också helst vill hjälpa, är människor av den typ jag mött i »motståndsrörelsen« i Göttingen.

gen. Om de inte ska stelna i fanatism eller bitterhet, om de inte ska mista tron på sitt arbetes möjligheter, måste de ut ur isoleringen och få kontakt med människor med samma vilja till fredligt samarbete — också utanför Tysklands gränser.

Och vi i vårt lugna idylliska Norden — det är idyll sett ur tyskt perspektiv — vi behöver förbindelsen med Tyskland för att inte somna in i vår idyll.

Och om vi kommer in i detta samarbete, står vi samtidigt mitt i ett arbete för det Europa, där fredlig samverkan mellan människor betyder mer än gränser mellan nationer.

BIRGITA THERMÆNIUS.

OTTO MØLLERS KRITIK AF DEN FOLKELIGE GRUNDTVIGIANISME

Ved Grundtvigs død i 1872 udtalte Otto Møller i Gylling sig om fremtiden indenfor den grundtvigske lejr. Det var ikke lyst, han så på den. Han forestillede sig den som en tid, hvor man vilde stifte »nogle partier til at regere enevældigt ved« og tvivlede på, at kredsen kunde holde sammen om »det ene fornødne«. Vi må i dag sige, at hans ord sørgeligt gik i opfyldelse. Det er ingen trøst for os, at enhver åndelig bevægelse har haft samme lod. — Jeg skal i det følgende sige noget om Otto Møllers forhold til Grundtvig og den grundtvigske bevægelse. — Otto Møller blev af sin fader vist hen til Grundtvig, og han blev hos ham hele sit liv og kan betegnes som discipel af Grundtvig, men kaldte sig aldrig grundtvigianer. Da Otto Møller i 1852 kom til København for at studere teologi, var det naturligt for ham at gå i Vartov kirke og at være med i den grundtvigske kreds i København. Han siger selv, at det var livet i denne kreds, der opdrog ham til præstegerning, og ikke studiet ved universitetet. Han besøgte Grundtvig et par gange i sin studietid og igen i 1865, sidste gang han var i hovedstaden. I 1865 havde han i fem år været kapellan hos sin fader og rejste ind til Grundtvig for at spørge ham til råds i kristelige spørgsmål. Han var betaget af Grundtvigs kendskab til kirkefædrene og af hans hurtighed til at følge en andens tankegang. Han satte hele sit liv Grundtvig uendelig højt, så han kunde sige, at Grundtvig havde givet ham stødet til det allermeste af det, han skrev. Hvad Otto Møller var ængstelig for, var dyrkelse af Grundtvig. Da han kom hjem til Gylling i 1865, måtte han fortælle folk om, hvad han havde hørt

hos Grundtvig. Han er ikke særlig glad for det, »for det, at Grundtvig har sagt det, kan bringe meget til at glide ned, som ellers vilde sidde fast.« Vi får her et indtryk af den betagethed og dyrkelse af Grundtvig, der kunde være hos menigmand. Otto Møller så denne fare, men der er ikke, som Bukdahl har været inde på, tale om, at han er påvirket af sin samtids afsky for Grundtvig. Otto Møller frygtede og tog afstand fra Grundtvigdyrkelse og grundtvigsk ortodoksi. »Der blev givet os noget ved Grundtvig, der ikke skulde forstene i doktriner«, sagde han. Engang var Otto Møller sammen med Grundtvigs enke. Hun bebrejdede ham, at han ikke fulgte trop med de ægte grundtvigianere og fremhævede, at Grundtvig havde ment sådan og sådan. Otto Møller sagde hertil, at det spor, Grundtvig havde trådt, var så bredt, at »vi nok kunde følge ham uden at træde hinanden i hælene«. — Det er ikke afsky, der her er tale om, men en frygt for dyrkelse af den store mand. — Han så i Grundtvig »en af tidens lyseslager« og bebrejder Rørdam, at han ikke rådspørger Grundtvig. Selv vilde han føle sig forpligtet til at høre Grundtvigs mening om »enhver materie«, der havde hans interesse. Om Grundtvigs verdenshistorie, 1833, og Nordens Mytologi, 1832, siger Otto Møller, at de næst Bibelen er de mærkeligste bøger, han kender, og han tvivler om, at nogen, der virkelig kender dem, er af en anden mening. Da han i 1877 læser Grundtvigs Kirkespejl, siger han: »Der er intet så kvægende og livsaligt for mig som hans skrift. Han var et geni.« —

Det er en mangel ved de nylig udgivne erindringer om Grundtvig, at Otto Møllers er forbigået. Jeg har anført nogle af hans udtalelser om sit forhold til Grundtvig for derved bedre at kunne bedømme hans forhold til grundtvigianismen og den grundtvigske bevægelse. Otto Møller rettede engang den bebrejdelse mod Grundtvig, at denne fra 1840erne, da det gik opad for ham, så alt for lyst på alting, og der ligger også i Otto Møllers syn på vennemøderne (fra 1863) en kritik af Grundtvig. Otto Møller mente, at Grundtvig ikke var uden skyld i, at der blev dannet et grundtvigsk parti. Jeg må her tilføje, at ordet grundtvigianisme, oprindeligt brugt af modstandere som øgenavn, har Grundtvig selvfølgelig ingen andel i, men ellers må vi vel give Otto Møller ret i, at det var en fejl, at indbydelsen til venne-

møderne fortrinsvis udgik til ligesindede, og at der på vennemøderne fandt megen gensidig ros af hinanden sted. Otto Møller deltog dog i det første vennemøde, og selv om der var meget, der tiltalte ham, fik han indtryk af et parti, der var tilfreds med sig selv. I 1872 tror han ikke på, at kredsen kan holde sammen, og i 1883, da han får opfordring til at være medindbyder til hundredårsfesten for Grundtvig, afslår han dette og skriver til Rørdam, at han er ikke alene i tvivl om, at det såkaldte vennelag kan holde sammen, men han er også overbevist om, at man ikke skal gøre sig unyttige anstrengelser for det. — Man kan selvfølgelig sige, at Otto Møller på det tidspunkt havde været muret inde i Gylling i o. 20 år og derfor så snævert på forholdene, men så let kommer man ikke om ved hans dom. Man kunde også sige, at Otto Møller var pessimist og kværlant, fordi han hjemme i Gylling havde oplevet en stærk folkelig og kristelig vækkelse, der snart visnede hen. Heller ikke det giver nogen grund til at se væk fra hans dom.

Vi skal se lidt på den underfulde grødetid, der var i Gylling og omegn o. 1860. Da Otto Møller kom hjem som cand. theol. i 1858, var jordbunden beredt. Folk kom til Otto Møller med deres spørgsmål og bad om, at der måtte blive holdt møder. Man behøvede kun at kalde sammen, så var der folk, der vågnede. Otto Møller prædikede i egnens kirker under vakancer og tog del i de gudelige forsamlinger. Her brugte han de salmer, han havde lært i Vartov. Da han i 1860 blev kapellan hos sin fader, holdt han forsamlinger i kirken, og 400—500 mennesker kom til disse ugentlige møder. Folk var optaget af åndelige spørgsmål i en grad og af en art, som vi i dag ikke kender. Man bad således om, at der måtte blive holdt et møde i Horsens om forholdet mellem sakramentordene og skriften. — Otto Møllers »svære oplevelse« blev, at det, han anså som vækkelse, ikke var det. Visnetiden kom hurtigt. — 1864 afslørede, at den folkelige følelse var stærkt afslappet. Medens 1848 havde bragt en folkelig vækkelse på Gylling-egnen, som Ingemanns romaner havde en ikke ringe del i, var det ganske anderledes i 1864. Der blev dog i 1864 dannet en dansk forening i Gylling, og der blev lejet en stor stue, der hver aften skulde være oplyst og opvarmet, og hvor der skulde være en del folkelige bøger og blade. Otto Møller

lovede at komme til stede her mindst to aftener om ugen og tale. Han fremstillede tyskeriets historie og læste op af Saxo, og man sang. »Der er kraftkarle mellem vore bønder, når først ånden vågner i dem,« skriver han til Rørdam, og det stemmer jo ikke helt overens med ovennævnte dom. Otto Møller fælder en hård dom i 1864 over de ufolkelige præster, der holder sig for gode til at have med bønder at gøre i andet end det ligefrem kristelige. Senere bliver han selv en af disse præster, der »nøjes« med at prædike i kirken om søndagen. Han mister hurtigt efter 1864 troen og håbet på gyldenåret. Han havde været med til at bane vej for det, men det kom ikke. Han så ikke varige resultater af sit arbejde i de unge præsteår. Det nedslog ham og bestemte for en del hans bedømmelse af grundtvigianismen, selv om det ikke er nogen egentlig forklaring på hans bedømmelse. Man kan med rette spørge, hvorfor Otto Møller ikke holdt ud i det folkelige arbejde? Han burde have gjort det med den lille flok, der vilde have været med. Da han i 1889 efter sin kones ønske indbyder de unge til præstegården og fortæller dem om Valdemar Atterdags tid, gør han det uden tro og uden håb. Der kom ellers en ret talrig flok, men Otto Møller troede ikke paa dette arbejde og holdt helt op med det.

I Gylling var der blevet bygget både friskole og forsamlingshus, men efter Otto Møllers mening kom visnetiden også hurtigt her. Den folkelige og kristelige forkyndelse blev trængt i baggrunden af »politisk oplysning, madstræv og dans«. Han vilde ikke være med mere. Det er ikke opmuntrende at beskæftige sig med denne del af Otto Møllers arbejde, men jeg vil mene, at der er grund til at berøre det, da mange præster i dag mere end før »siddet i det«, som han gjorde. — Otto Møller murede sig inde i Gylling præstegård og tog herfra del i sin tids debat og talte i sine skrifter med myndighed. Han blev ikke ensom i sin præstegård, da mange selv langvejsfra opsøgte ham for at få råd og vejledning.

Vi har ovenfor omtalt Otto Møllers kritik af vennemøderne som begyndende partidannelse — milieudannelse for at bruge et nyere udtryk — og skal nu gå noget mere ind på hans kritik af den grundtvigske bevægelse. Otto Møller mente, at denne havde haft adgang til »at virke ind på det danske folks hjerte«.

men tilsidesatte denne mulighed og ødelagde den ved sit »jaskeri med politik«. Man forstår, at Otto Møller med dette syn er en skarp modstander af dannelsen af »det forenede venstre« i 1870. Vi skal ikke her gå nærmere ind på dette spørgsmål, kun nævne, at dannelsen af dette parti fremkaldte en spaltning blandt Grundtvigs venner. Nogle af partiets modstandere søgte at tage Grundtvig til indtægt for deres protest, mens nogle af partiets tilhængere søgte at få Grundtvig på deres side. Den norske højskolemand Ullmann fortæller i sine breve, at Grundtvig havde tænkt at føre spørgsmålet om »det forenede venstre« frem på vennemødet 1872, og beklageligt er det, at han ikke nåede det. Ullmann giver den vigtige oplysning, at Høgsbro, der i Grundtvigs sidste tid havde mange politiske samtaler med ham, påstår med bestemthed, at han holdt på »det forenede venstre«, »men modstanderne ryster på hodet og mener, han var nok egentlig med dem«. Udsagn står altså mod udsagn; striden viser, at det grundtvigske parti var spaltet i to partier. Laurids Nyegård hævder i en artikel: Grundtvigianeri (i Dansk Kirketidende 1899), at den grundtvigske retning har været forholdsvis gold siden 1870, og at dette hænger sammen med, at den har købt sin vækst i bredden med en overskærelse af sine dybeste rødder i grunden, og for en stadig voksende popularitet har mistet sin ægte folkelighed. På den brede grund blev den mere et parti end før. Hvad L. Nyegård kalder Grundtvigianeri, er sammenblandingen af demokratisk politik og kristeligt menighedsliv. Jeg har anført L. Nyegård, både fordi det er en rammende karakteristik, og fordi det viser, at O. Møller var ikke den eneste, der havde syn for den grundtvigske bevægelses forplumring af begreberne. Otto Møller udtrykte sig sådan: »Den grundtvigske bevægelse satte sin kraft til, da den gik venstres politiske ærinde. Hvor de politiserende grundtvigianere virkede, kom dansehusene med de sølle foredrag.« Det er forholdene i Gylling, der ligger bagved hans dom, men der er nok ingen grund til at regne med, at det stod bedre til andre steder. Den grundtvigske bevægelse burde under de politiske kampe i 1870'erne og 80'erne have forstået, at det var ikke som politisk parti, den skulde gøre sig gældende. Det gjaldt alene om, at den ikke svigtede det grundtvigske syn på folkelighed — og menighedsliv. I litteraturen er forholdet

mellem første og andet slægtled (og tredje med) behandlet af Skjoldborg i Bjærregården, hvortil jeg henviser.

Man vil måske sige: »Ja, men tiden efter 1864 var da folkehøjskolernes store tid. Kunde Otto Møller ikke se, hvor den grundtvigske bevægelse vandt frem?« Det kunde han selvfølgelig nok, men hans kritik kom også til orde overfor folkehøjskolen. Han glædede sig over naboskabet med Testrup og havde stadig forbindelse med Jens Nørregård. Derimod kunde han ikke anerkende Ludvig Schrøder, som han kalder ortodoks grundtvigianer. Otto Møller fortæller selv, at de fleste unge fra Gylling tog på Testrup højskole, »og vi fik dem altid hjem i god stand, hvorimod de færre, der drog til Askov, gerne blev borte for mig med det samme, i det mindste for flere år«. Otto Møllers syn på højskolen kommer tydeligst frem i hans bog: Den danske Højskole i Sorø. Bogen er fra 1878, da man, som titlen siger, drøftede »skolen i Soer«. Her hævder Otto Møller, at det på én måde nok var et gunstigt tidspunkt at begynde højskolen efter 1864, men på en anden måde var et uheldigt tidspunkt, da folket, selv om det havde en følelse af, at dets tilværelse var truet, var stærkt optaget af forfatningskampen. »Midt i alt dette uføre kom de nye højskoler til at tage fat; det lod sig på ingen måde ræsonnere bort og måtte mange gange virke forstyrrende ind på en skolegerning, der også i denne henseende trænger til at være fri for forstyrrelse udefra.« Otto Møller mente, at højskolen blev så stærkt optaget af det politiske, at den forsømte »det ægte Danske«, som Grundtvig først og sidst talte om. Efter Otto Møllers mening var den egentlige grundtvigske højskoletanke ikke ført ud i livet. Han venter sig meget af »skolen i Soer«: »Jo klarere og sandere et lys, der kan spredes om det ægte danske, og jo mere dette lys fra det fælles brændpunkt kan trænge ud til alle sider, jo mere vil vore lidelser ophøre og det rette kredsløb i folkelegemet komme i gang.« Han taler i det hele i skriftet i en for ham usædvanlig forhåbningsfuld tone, taler om, »at vi får ikke mod til at give os i lag med denne opgave (skolen i Soer), hvis vi ikke har arvet noget af det sejrshåb, som Grundtvig kaldte sin livsledsagerinde«. Skolen i Soer er for Otto Møller det eneste passende mindesmærke for Grundtvig, som var en stormand i Norden, som der ikke fødes mange af i hvert årtusinde. For

»ordets tjener« skulde denne »ordets højskole« rejses. Vi ser atter Otto Møllers ærbødighed overfor Grundtvig og hans kritik af den grundtvigske bevægelse, i dette tilfælde højskolen. Dog er han ikke hård overfor denne, idet han udmærket forstår, at den med det korte skoleophold må sigte på oplivelse, og at det ikke kan blive til meget med oplysning af det »ægte danske«. At »skolen i Soer« ikke blev virkeliggjort, hører med til Otto Møllers livs mange skuffelser. — Spørgsmålet er, om Otto Møller med sin fremhævelse af, at højskolen efter 1864 forsømt »det ægte Danske« har noget at sige os i dag, idet mange højskolefolk mener, at dette »ægte danske« er et overstået stadium. Det ægte danske er for Otto Møller det »folkelige«, det, vi som folk er fælles om: »Folkets sprog med alle de gode værker, som i dette er skænket folket fra arildstid til disse dage, folkets levnedsløb med dets bedrifter og lidelser, med dets drømme og dets arbejde, folkets land, landets planter og dyr, folkets love og indretninger, alt det, hvorom vi kan sige, at det er vort.« Otto Møller var som sagt klar over, at en virkelig oplysning om dette »ægte danske« kunde højskolen ikke nå at give. Opholdet på skolen i Soer skulde derfor strække sig over mindst to år.

Belært af sine erfaringer fra den folkelige vækkelse i Gylling var han ængstelig for oplivelse og vækkelse, hvad der vel er grunden til, at han ikke sætter særlig pris på Kristen Kold. Jeg vil som Otto Møller mene, at den almindelige højskole har forsømt det ægte danske og i stedet for har søgt at vejlede sine elever i tidens mange spørgsmål. Personligt mener jeg, at den såkaldte mytologiske højskole bedre har holdt den danske linie, men jeg er dog sikker på, at hverken Grundtvig eller Otto Møller vilde have gået fuldt ud ind for den. At den historiske sans har tabt sig her til lands, har højskolen en del af skylden for. I sin artikel: Frihed og Lighed (trykt i *Idé og Erindring*) er Jakob Knudsen inde på dette. Han gør opmærksom på, at interessen for historien nu (det er i 1912) er væsentlig af politisk og social-økonomisk art. Det er ikke den uegennyttige historisk-poetiske interesse, som i sin tid bragte jævne bønder til hos Grundtvig at købe hans oversættelser af Saxo og Snorre. Det er også, siger Jakob Knudsen, gået ned ad bakke med den poetiske sans i folket. Den var større for godt hundrede år siden (han skulde vist

have sagt 60) end nu. Den gang kunde den danske bonde uden hjælp eller »forklaring« af nogen art nyde Folkeviserne og Holberg. Det er umuligt nu om dage. De sidste ord er også Jakob Knudsens, men vi kan roligt lade dem gælde om nutiden. Det er ikke blevet anderledes, og højskolen må tage sin del af skylden derfor. Man glemte Ludvig Chr. Müllers ord i fortalen til sin danmarkshistorie: »Da det nu er gammel vane i Danmark og på Island at fortælle, hvad man ved, som det er skik og brug i Tyskland at udvikle, hvad man tænker, så har jeg taget mig det vovestykke for trods al vor medfødte ærbødighed for det fremmede og ringeagt for vort eget, dog hellere at træde i de danskes end i tyskernes fodspor, så jeg har gengivet fortællingerne og slået en streg over mine betragtninger.«

Vi bør i vort folkelige arbejde lægge os disse ord på sinde. Efter min mening har den danske højskole ikke fulgt den danske linie, Grundtvig stillede den for øje. Otto Møller så rigtigt, når han, som vi har set, angreb den for at forsømme »det ægte danske«. Den grundtvigske bevægelse kom til at dreje sig alt for meget om Grundtvig selv, om, hvad han havde eller vilde have ment, i stedet for, at denne bevægelse skulde have ført den folkelige tale. Det er ikke at undres over, at der kom grundtvigske partier ud af det, og at man for at forstå retningens sprog skal være vokset op i grundtvigsk milieu. Otto Møller skriver i 1872 til Rørdam, at det var ikke »en ny Kirke«, Grundtvig vilde stifte, men »en ny Skole«, og hvad denne skole skulde udrette, har vi forhåbentlig til al tydelighed udviklet ovenfor. Det var ikke blot i højskolen, at dette folkelige arbejde skulde finde sted, men også i forsamlingshusene. Otto Møllers lykkeligste år var nok de år, da han i Gylling havde med sognets danske arbejde at gøre. At han efterhånden helt trak sig tilbage fra dette, hænger sammen både med personlige sorger i hjemmet og med den grundtvigske bevægelses overgang til at blive politisk. Man har ved bedømmelsen af en åndelig bevægelse gjort opmærksom på loven om de tre slægtled, og det er lærerigt at gøre det overfor den grundtvigske bevægelse. Grundtvig satte en bevægelse i gang, både i skole og i kirke. Det blev givet ham, som han selv siger, at opdage den store naturlov for åndens virkning og forplantelse. Han opdagede »det folkelige ord«, ordet i sagn og sang og

kirkeordet. I første slægtled er livets friskhed over arbejdet. I andet slægtled føres bevægelsen videre, men man bliver for optaget af stifteren og hans ord og drøfter for meget, hvad han havde eller vilde have ment. Alt for meget kom det indenfor den grundtvigske bevægelse til at dreje sig om Grundtvig og hans ord og meninger. Man burde have vidst og forstået, at en åndelig bevægelse må sætte sit livsindhold ind som ny indsats i kampen, og at den skulde begynde fra nyt af med den opvoksende slægt. Det gik desværre sådan, som Morten Pontoppidan skrev til Ludvig Schrøder i 1881, at man mere rejste mindstøtter over det gryende liv, end man egentlig fortsatte det. Bevægelsen blev derfor til et parti. Der fremkom grundtvigsk dogmatisme både folkeligt og kirkeligt. I tredje slægtled bliver partiet til en organisation. Det grundtvigske parti bliver til Kirkeligt Samfund af 1898. Når Otto Møller stillede sig velvilligt overfor dette, var det, fordi han i denne organisation så et udtryk for, at »grundtvigianerne var nået til en følelse af, at de havde tilsat deres første velsignelse«. Han tænker på den adgang, de havde haft til at virke ind på folket til dansk og kristelig vækkelse. Det gik ikke, som Otto Møller havde håbet. Man fik ikke påny en grundtvigsk bevægelse, fordi man dannede en organisation. Det er ikke organisationen, der skaber livet, men livet, der skaber organisationen, rammen. I hovedtræk er det gået den grundtvigske bevægelse som her skildret. Vi er nu i fjerde og femte slægtled, og vi har stadig grundtvigske organisationer: De danske Ungdomsforeninger, Kirkeligt Samfund af 1898, Folkehøjskolen for at nævne de væsentligste. Spørgsmålet er, om disse rammer er udtryk for en grundtvigsk bevægelse, d. v. s. om der i den lyder en forkyndelse, vi kan kalde grundtvigsk, fordi det nu en gang var Grundtvig, der opdagede loven for åndens virkning og forplantelse. Arbejdet indenfor disse rammer bliver ikke grundtvigsk, fordi og ved, at der tales om Grundtvig. Selvfølgelig skal der tales om ham, men man skal ikke, som Otto Møller siger i sin bog om Nutidens Fritænkeri, slå op i ham som i en universalrådgiver, »han der forresten tit nok og åbent nok holdt dom over sig selv og sine misgreb«. Et grundtvigsk arbejde vil sige en forkyndelse af det danske folks liv og historie, af den danesage, om hvilken Grundtvig sagde:

»Et spejl hun fører i sit skjold,
hvor nyår sig med hedenold
i lignelse forene.«

Det forekommer mig, at der er grund til at understrege dette i dag. Mange højskolefolk betragter denne historisk-danske oplysning som en oplysning, der hørte til i højskolens første 50 år, men nu er det andet, der skal til: det nordiske, det sociale, det mellemfolkelige m. m. Overfor dette må det betones, at vi må kende vort eget, før vi kan kende det fremmede. Spørgsmålet er, om vi, der har med såkaldt grundtvigsk arbejde at gøre, tror på opdragelsen ved historie og poesi.

Grundtvig har i sine historiske sange givet os en uvurderlig hjælp i vort folkelige arbejde, men disse sange bruges for lidt. Det ved man noget om, når man ved møder på landet har ønsket en af disse sange sunget. Folk kender dem ikke, og mange af deltagerne i et sådant møde er gamle højskoleelever.

Det er en historisk opgave, jeg har søgt at løse med dette bidrag til studiet af Otto Møller, men jeg har antydningvis sat Otto Møllers kritik af den grundtvigske bevægelse i forbindelse med vor tids såkaldt grundtvigske arbejde for at stille dette overfor spørgsmålet, om det kan kaldes grundtvigsk i anden forstand, end det stammer fra den grundtvigske bevægelse. Er det også grundtvisk, hvad indhold angår? Jeg er sikker på, at vi kan lære noget af Otto Møller og hans kritik. Om vi vil lade os belære, er en anden sag.

ERIK H. KNUDSEN,
Ørre præstegård pr. Herning.

A F T I D E N S T E G N

KULTUREN FOR HISTORIKERENS DOMSTOL

Straks efter første verdenskrig udkom Oswald Spenglers store værk: *Vesterlandenes Undergang*, og nu efter den anden verdenskrig er det en engelsk historiker, *Arnold J. Toynbee*, der lægger ud med et vældigt værk: »Historien i nyt lys«. Men den, der paa mere overkommelig maade vil stifte bekendtskab med Toynbees historiesyn, kan gøre dette ved at læse den række afhandlinger, der nu er udkommet paa dansk under titlen »*Kulturen for domstolen*«, Gyldendal 1949. Det er let at finde ligheder mellem de to forfattere, der ud fra et helt overvældende kendskab til menneskeslægtens historie sætter sig paa dommersædet overfor den vesterlandske kultur.

De ser begge den fare, det moderne samfunds masse menneske frembyder, og de skriver ud af undergangens angst; men ellers er de to vurderinger fundamentalt forskellige.

Spengler opfatter kulturerne som organismer, der fødes, vokser, ældes og dør. En kultur fødes i det øjeblik, en stor sjæl vaagner af den ursjælelige tilstand, bliver sig bevidst og løser sig ud af det formløse. Og den dør — om ikke før — saa naar den har virkeliggjort alle sine muligheder i form af nationer, sprog, religion, stater, kunst og videnskab. Naar kulturen begynder at visne, bliver den til civilisation og kan under gunstige forhold som saadan eksistere i aarhundreder, som Kina eller Islams verden bærer vidne om. Den vesterlandske kultur naaede efter Spengler sin middags-højde med Goethe, men civilisationen begynder med Rousseau, og nu er alderdomstegnene mange. Egentlig er mennesket et rovdyr, og det har, hæv-

der Spengler, kloge folk altid vidst og handlet efter, selv om vrede præster og idealistiske filosoffer var for fejge til at indrømme det.

Naar kulturen er som levende væsener, saa er deres undergang ligesaa sikker som det enkelte menneskes død. Dødstegnene er, at fredslængselen breder sig i den store befolkning, og de smaa misundelige mænd i den store masse faar overtaget over de faa skabende hjerner, disse stærke personligheder, der endnu kender rovdyrets følelse af triumf, naar det holder det skælvende bytte i sine klør. Kun disse faa hensynsløse herskernaturer kan forhale undergangen.

De nazistiske førere var vel ikke just bogmennesker, og jeg ved ikke, om de har studeret Spengler, men de kunne i alt fald have læst ham med udbytte.

I Toynbees bog er hele atmosfæren totalt anderledes, fordi synet paa mennesket er et andet. For Spengler er det religiøse kun et element i de vekslende kulturer — for Toynbee udtryk for selve det fundamentale i tilværelsen, det blivende, naar kulturerne skifter. Det er ikke religionernes opgave at underbygge og afrunde kulturen, men det er kulturernes funktion ved deres fald at tjene som trin i den fremadskridende aabenbaringsproces af en stedse dybere religiøs indsigt. En kultur har fuldført sit hverv, naar den har bragt en højere religion til verden.

For Spengler sker undergangen med en ubønhørlig naturlovs uafvendelighed, for Toynbee er der kommet noget fundamentalt nyt ind i slægtens historie med kristendommen, saa man ikke kan slutte fra gamle kulturers

undergang til vor. Toynbee mener, at hvis historikere om tusinde aar ser tilbage paa vor tid, vil de ikke fæste sig ved krigene, men betone, at i vor tid begyndte det betydningsfulde afsnit i verdenshistorien, da modvirkningen fra de asiatiske kulturer, som vesten indtil nu har overvældet, vil slaa tilbage og præge den vesterlandske kultur, som i sin tid det kristne budskab blev præget ved mødet med den græske kulturverden.

Toynbee imødegaar en anden engelsk historiker, Frazer, der hævder: »At de mest menneskeværdige forhold raadede i den græsk-romerske kultur i det 2. aarhundrede cf. kr., men nedgangen kom med de orientalske religioner (kristendommen), der indpodede idéen om sjælens forbindelse med Gud og dens evige frelse som de eneste maal, der var værd at leve for. Det uundgaaelige resultat af denne selviske og umoralske lære var, at dens tilhængere blev draget bort fra offentlige embeder og samlede sine tanker om sine egne religiøse følelser. Men i renæssancen var den lange standsning i kulturens fremmarch endelig forbi. Europa vendte tilbage til de hjemlige idealer for livsførelsen og et sundere og mandigere syn paa verden.« Frazers syn deles jo af mange historikere, men ikke af Toynbee, der tværtimod siger, at det er usandt, at kulturens bygning under-

graves, hvis det enkelte menneskes frelse sættes som det højeste maal. Aandelige værdier og samfundsværdier er ikke indbyrdes uforenelige. Der er ingen modsætning mellem at søge Gud, lyde ham, og det at gøre sin pligt mod sin næste. Tværtimod — de to ting er uløseligt forbundne. Det lyder, siger Toynbee, paradoksalt, men er dybt sandfærdigt, at den maade, hvorpaa man mød størst sandsynlighed naar et maal, er ikke at sigte mod selve maalet, men derimod mod et højere maal hinsides det første.

Toynbee er verdenshistoriker i ordets egentlige betydning, han ser ud over universets uhyre rum og regner menneskeslægtens alder i aarhundredetusinder, han er ingenlunde nærsynet. Han kender angsten for vor vesterlandske kulturs skæbne, men kender ikke fortvivlelsen.

Vi er dygtige, siger han, til at behandle den ikke-menneskelige natur — ikke dygtige til at behandle den menneskelige natur hos os selv og vore medmennesker og helt udygtige til at naa det rette forhold til Gud. — Men trods alt er vor verden en provins af — ikke den vigtigste — men dog en provins af gudsriget.

Hvad Spenglers syn fører til, ved vi noget om. Hvad om slægten til forandring lod sig inspirere af Toynbee?

J. TH. ARNFRED.

FRA SKOLEAARET

Vinteren 1948/49 havde vi igen en fyldt eller overfyldt skole. Nu er det jo saadan, at selv om vinterskolen er fuldmeldt, er tallet ikke det samme hvert aar, da det antal elever, der kan indkvarteres i byen, er vekslende fra aar til aar. Vinteren 1948/49 satte vistnok en rekord, idet elevtallet, da det var højest, naaede op til 350. Mange vil synes, at flokken er for stor, at lærerne ikke kan lære alle eleverne at kende, og det er desværre sandt. De enkelte elever kan heller ikke faa forbindelse med alle kammeraterne, men med den opdeling i grupper, som lærerhjemmene muliggør, saa kan den hygge og hjemfølelse, som er den mindre højskoles fortrin, dog i nogen maade bevares. I foredragssalen giver den store skare af ivrigt lyttende og meget forskelligt indstillet ungdom jo en egen stemning, og her kan et fællesskab opleves, der giver uforglemmelige øjeblikke.

Nu efter krigen har elevskaren igen sit brogede udseende. Vi havde i den forløbne vinter 30 ikke danske statsborgere, og selv om en halv snes af disse var fra Sydslesvig, saa var der ogsaa mange andre. Blandt de nordiske lande var Sverige særlig godt repræsenteret, men mest usædvanligt var det, at vi havde 9 dansk-amerikanere som elever paa skolen. Aarsagen var vel nok, at vor bibliotekar, Jane Hansen, havde været paa studierejse i U. S. A. aaret før og været bl. a. paa Grand View College og her faaet forbindelse med en række unge fra danske kredse, der havde lyst til at besøge en dansk højskole. At denne interesse for dansk folkeoplysning dog ogsaa findes i videre kredse, har vi imidlertid et stærkt vidnesbyrd om i vort nuværende elevhold, idet vi blandt disse tæller 10 amerikanske studerende, der ikke er af dansk afstamning. Her er det højskolelærer Rosendahl-

Nielsen, der har været bindeleddet, idet han under sit ophold i U. S. A. har faaet forbindelse med en række universiteter og samlet en fremragende kreds af unge mænd og kvinder, der har gjort sig den ulejlighed at lære dansk for at kunne følge livet og arbejdet paa en dansk folkehøjskole en vinter. Studierne ved de amerikanske universiteter former sig jo noget anderledes end hos os, og Askov højskole nyder den ære, at et ophold her i visse henseender regnes lig med et semesters studium ved et college i U. S. A. Der er grund til at tro, at denne forbindelse mellem amerikansk ungdom og dansk folkehøjskole vil fortsætte og vokse i de kommende aar, og det er fornøjelig at tænke paa. Iøvrigt var arbejdsplanen ret uændret fra forrige vinter, og de særlige begivenheder laa ogsaa paa linie med de gode traditioner fra aarene forud.

Nu er filmen gledet ind som et led i skolens liv og arbejde, idet vi som regel en gang om maaneden viser en film ved »klem« lørdag aften. Det er slet ikke saa let at faa de rigtige film, dels fremstilles der ikke altfor mange af dem, dels bliver film, der er udspillede, tilintetgjort, saa mange gamle gode kulturfilm ikke længere kan faas, og de, der kan faas, er ikke altid til raadighed den ønskede aften. Vinteren 1948/49, som her berettes om, saa vi et par historiske film og dernæst »Madame Curie« samt »Vredens Druer« og »Mus og Mænd«.

Vore offentlige møder samlede stigende tilslutning, vel bl. a. paa grund af, at vi nu igen kan opvarme festsalen, saa det er hyggeligt at samles der, men den store tilstrømning udefra, som vi kunne glæde os over før krigen, hvor rutebiler fra alle sydjyske byer kunne fylde skolegaarden ved onsdagsmøderne, oplever vi ikke nu.

Blandt de fremmede talere skal her nævnes den norske digter Arnulff Överland, der førte en indtrængende tale om nødvendigheden af Nordens tilslutning til vestmagterne og atlantpagten. De fleste tilhørere var sikkert enige med taleren. Om Danmark-Norge saa valgte ret, vil tiden vise. Ved januarmødet talte undervisningsminister Hartvig Frisch om synet paa mennesket fra den græske kulturs blomstring og frem gennem tiderne, medens lektor Bergh berettede om stillingen i Finland.

I februar var taleren højskolelærer Engberg-Petersen, hvis

emne var højskolens forhold til byungdommen, medens aftenmødet bød paa et amatørskuespil forfattet af Jørgen Bøgh og opført af skolens elever. Skuespillet gav udtryk for, hvorledes den digtende trang og dramatiske sans, der i gamle dage skabte myter og eventyr, nu fandt et fladere afløb i bladenes tegneserier. Skuespillet sluttede — forhaabentlig profetisk — med at skildre ungdommens oprør mod denne forsimpning. Maanedsmødet i marts var ikke mindre interessant, idet ordførerne her var professorerne Mogens Fog, København, og P. G. Lindhardt, Aarhus. Mogens Fog talte om »Efterkrigstidens verden« paa en fængslende maade, og det ordskifte, der fulgte efter foredraget, var heller ikke kedeligt. Professor Lindhardt hævdede ret haandfast økonomisk historieopfattelse overfor de aandelige strømninger i de to sidste menneskealdre. Det er ikke vanligt at se »sine egne vinduer« belyst paa den maade, men maaske gavnligt.

Foruden talerne ved maanedsmøderne havde vi andre, men lejlighedsvis gæster. Saaledes havde vi søndag den 27. februar den glæde at høre den norske højesteretspræsident Paal Berg tale, og i slutningen af marts havde vi igen besøg af skolens og vor gode ven rektor Hjalmar Bosson, der holdt to foredrag om højskolebevægelsen ude i Europa — et emne, han kender som faa eller ingen.

Lige inden skolen sluttede havde vi et interessant besøg af oberst Gabel Jørgensen, der viste lystbilleder fra Grønland og fortalte om livet deroppe paa den numørfyldte maade, som han kan det.

Gæstelæreren i april maaned var i aar statskonsulent Johs. Novrup. Vi fik ikke saa mange foredrag, som vi gerne ville have haft. Novrup talte om de forsøg, man i England og andetsteds gør for at skabe saadanne forhold, at mennesker ogsaa i storbyen kan opleve et naturligt fællesskab.

Søndag den 20. februar havde vi besøg af lærersangkoret fra Sydslesvig, der sang fortræffeligt, og ved samme lejlighed talte skoledirektør Bøgh Andersen om forholdene dernede. Senere paa vinteren havde elevernes fornøjelsesudvalg indbudt organist Lund fra Randers til en musikaften, der blev en uforglemmelig oplevelse.

Der skete meget i april maaned — bl. a. at skolens lærere

spillede »Feriegæsterne« til stor fornøjelse for det taknemlige publikum. I de første paaskedage var vi paa udflugt til grænseegnene. Forsøgene paa at komme over grænsen lykkedes ikke, men under Poul Engbergs og Jørgen Bøghs ledelse blev det en god tur over Skamlingsbanken og Christiansfeld til Dybbøl. Aftensamværet var paa Padborghus, og næste dag gik rejsen videre til Møgeltønder, Rudbøl, Højer og over Løgumkloster hjem. Selv de lærere, der har deltaget i paaskerejsen i mange aar, glæder sig til den, baade fordi man rystes saa godt sammen paa en saadan tur, og fordi det bestandigt er en god oplevelse at færdes langs grænsen og at møde befolkningen dernede.

Det er efterhaanden blevet saadan, at lærerkollegiet ordner lørdag aftnerne i festsalen, medens eleverne selv sørger for underholdningen søndag aften. I al stilfærdighed er der vel lidt konkurrence om, hvem der kan møde med det lødigste program. Ved enkelte lejligheder har »fornøjelsen« særlig store opgaver at løse. Først er der den saakaldte talentaften, hvor skolens lærere er tilstede, og et par er dommere. Talentaftenen er en konkurrence mellem eleverne, der tilhører de forskellige lærerhjem eller huse, hvide hus, gule hus o. s. v. Spørgsmaalet er saa, hvem der kan faa den morsomste og mest originale idé til et tableau, en recitation, eller hvad det nu er. En tilsvarende konkurrence mellem de forskellige huse finder sted fastelavnsmandag, men her er det symbolske optog, der drager byen rundt og jo desværre ofte i et ublidt vejrlig, men straalende fornøjeligt er det altid.

Den største aften er dog dialektaftenen, hvor de enkelte landsdele gennem et lille — ofte selv komponeret — optrin forsøger at give udtryk ikke blot for landsdelens dialekt, men ogsaa og især befolkningens særlige lynne. Undertiden lykkes det virkelig i disse smaa optrin at give et saa lødigt og gyldigt udtryk for folkesindet, at man kunne ønske mange denne oplevelse, men vi kan nu ikke være flere den aften, idet baade Rødding- og Ladelund-eleverne er vore gæster, saa festsalen er fyldt til sidste plads.

I sidste aarsberetning stillede jeg i udsigt, at det nordiske lærerkursus denne gang skulle have en udførlig omtale, men det maa nok helst vente et aar endnu. Vi kalder jo nu vore sommer-

kursus for »Den nordiske Lærerhøjskole«, og vi har da ogsaa opnaaet, at lærerhøjskolen her paa Askov har faaet de samme vilkår med hensyn til vikarordningen som Statens Lærerhøjskole i København. Baade det 3 maaneders kursus og kursusset i juli var godt besøgt sidste sommer, men det er stadig vanskeligt for folkeskolens lærere at faa orlov og faa vikar til et 3 maaneders kursus, og det er jo ikke mindst folkeskolens lærere, vi gerne ville møde.

For en gangs skyld og for første gang i den tid, vi har været forstanderfolk, havde vi hverken kursus eller større møder i efteraaret udover efteraarsmødet, saa Karen og jeg kunne med god samvittighed tilbringe hele august maaned i Finland og derfra rejse til det nordiske møde paa Sörängen folkehøjskole.

Ved efteraarsmødet talte fru Margrethe Christiansen, Grundtvigs højskole, til de gamle elever, der samledes lørdag aften. Nu da Ingeborg Appel er død, er der vel ingen, der er eet med Askovs sjæl som hendes ældste datter. Ellers var det den store oplevelse at have biskop Manfred Björkquist som gæst og taler ved mødet.

Manfred Björkquist talte søndag eftermiddag om »Ensamhet, människogemenskap och Guds gemenskap« og holdt mandag foredrag om »Sanning och frihet«. Det var, som man kunne vente det, meget vægtige taler. Desværre er der altfor mange, der mener, at de ikke kan følge et foredrag paa svensk. Den vanskelighed burde snart være overvundet, nu da vi i mange aar har talt om nordisk kulturfællesskab. En oplevelse var det ogsaa at høre fru Anne Sophie Seidelin tolke Jak. Knudsens Luther-skikkelse i »Angst og mod«.

Ellers var talerne hjemlige kræfter, men Vagn Frederiksen, der talte om biologien som højskolefag, holdt jo samtidig sin afskedstale som lærer paa Askov højskole, og Andreas Nielsen og fru Kirsten, der lige var hjemkommet fra et halvt aars hjælpearbejde blandt arabiske flygtninge i Palæstina, havde noget at berette, der ikke høres til hverdag.

Mødet afsluttedes onsdag formiddag i kirken, og her havde vi lejlighed til at høre den nye præst i Vejen, Gunnar Monrad, og byde ham velkommen i vor kreds.

Det er i sin orden, at Askov højskole betragtes som lærested ikke alene for elever, men ogsaa for lærere. Det er i sin orden,

at unge lærere rykker ind, deltager i arbejdet og livet her i en aarrække og saa igen forlader Askov for at overtage det arbejde, der skal være deres egentlige livsgerning. Hvis alle, der kom indenfor murene, blev, indtil alderen satte punktum, kunne det risikeres, at undervisningen kom til at savne den friskhed og fornyelse, som er saa værdifuld paa en ungdomsskole. Imidlertid er det afgørende, at denne tilgang og afgang sker jævnt, saa lærerskiftet ikke føles som et brud eller for stærk svækkelse af lærerkollegiet som helhed.

Det vil jo efter sagens natur være saadan, at en Askovlærer — efter at have virket i en halv snes aar ved skolen — maa klare sig, om han skal fortsætte og regne med at blive alle sine dage i Askov eller skal bryde op for at forme sin egen skole eller tage en livsgerning af anden art op, og det betyder jo, at de, der rejser, netop er naaet frem til at kunne yde fuld indsats i det daglige arbejde, og at opbruddet derfor føles som et alvorligt tab for skolen.

Særlig alvorligt bliver det, naar flere bryder op samtidigt eller i hurtig rækkefølge, og det kan ikke nægtes, at tempoet har været noget forceret i saa henseende i de senere aar.

Det er ikke længe siden, at Roar Skovmand og Inger Dahl rejste til Krogerup, og senere fulgte bibliotekar Olga Bartholdy efter, og denne vinter savner vi 3 af vore medarbejdere fra sidste vinter, nemlig Mads Nielsen, som nu skal bygge sin egen gymnastikhøjskole ved Viborg, samt Jørgen Bøgh og Vagn Frederiksen, der er rejst til lærerhøjskolen i Ollerup.

Det var en lykkelig ordning for begge parter, at Askov højskole netop savnede en gymnastiklærer i de 3 aar, da Mads Nielsen maatte vente paa at faa baade laan og materialebevillingen i orden til sin egen skole. Mads Nielsen evner, som det kun er givet de ganske faa, at gøre gymnastikken til et højskolefag, der sigter mod hele mennesket. For Mads Nielsen gælder det ikke blot legemets træning, men selvdisciplin og viljens skoling. Det gælder en selvhengivelse i øvelserne, der slipper alle forbehold og bekæmper al halvhed.

Under Mads Niensens kyndige vejledning dristede vi os til at optage delingsføreruddannelsen for en gruppe af mandlige elever.

Vi haaber at kunne fortsætte denne uddannelse under Johs. Engbergs ledelse og haaber at kunne bevare den standard i gymnastiksalen, som blev naaet under Mads Niensens ledelse. Det er rigtigt, at den mand faar sin egen skole, vi ønsker lykke til arbejdet for dansk ungdom.

Vagn Frederiksen kom til Askov November 1941 for at overtage undervisningen i de biologiske fag. Vagn Frederiksen er stilfærdig i sin færd, men i besiddelse af en omfattende viden og en udpræget dygtighed, der skabte respekt om hans undervisning. Egentlig havde vi vel ventet, at Vagn Frederiksen ville løse den opgave, som ligger i saa naturlig forlængelse af »Historisk Fysik« — nemlig at skrive en »Historisk Biologi«. Med sin evne til at skrive klart og levende og sin forstaaelse af højskolens syn og sigte har Vagn Frederiksen her særlige betingelser. Det naaedes ikke under Askov-tiden, men det kan jo ske endda.

Vi savner Vagn Frederiksen, men forstaaer, at J. Bøgh ønskede ham som medhjælper ved den nye og krævende opgave i Ollerup. Vagn Frederiksen blev gift under sit Askov ophold med Kirsten Thelle, der selv har været Askov-elev og senere som gift frue skolens sygeplejerske.

cand. theol. Jørgen Bøgh kom sammen med sin unge hustru Louise til Askov ved vinterskolens begyndelse 1943. Med hans rige evner og levende sind blev han hurtigt en skattet lærer, som eleverne flokkedes om. Afklaret var Jørgen Bøgh ikke, da han kom til Askov, men det vanskeliggjorde ikke forbindelsen med de unge — tværtimod. Personlige sorger og vel ogsaa personlige kriser kom til at præge Askovtiden, men maaske netop derfor naaede J. Bøgh saa hurtigt frem til en bærende og betydende stilling i vort arbejde.

Det var ikke sunget for hans vugge, at han skulle være leder af den frie lærerskole i Ollerup, mange er mere indlevet i grundtvigske og koldske friskoletanker, men det er sandsynligt, at det netop er en lykkelig løsning at vælge en mand, der kommer udefra med store evner, aabent sind og levende interesseret i arbejdet. Det giver en friskhed, som der nok skal blive brug for i en 4-aarig læreruddannelse. Fru Louise Bøgh, der er cand. mag., har været lærerinde med norsk sprog som hovedfag. Vi ønsker

de to familier, der fyldte saa godt i vort arbejde her, lykke til den betydningsfulde opgave, de har taget op.

Cand. mag. Paul Dragsbo er fra november knyttet til skolen som lærer i de samme fag, som V. Frederiksen havde. Hans hustru Eva, født la Cour, er ogsaa naturvidenskabelig uddannet. De er begge gamle Askovelever og kender saaledes paa forhaand livet her.

Jørgen Bøgh har endnu ikke faaet nogen direkte efterfølger, det skulle jo helst være en historiker, men den norske magister Erling Rønneberg, der i vinter er baade lærer og elev, og som er uddannet ved engelske universiteter, bl. a. i statshistorie, yder os en fortrinlig hjælp.

Af indeværende vinters begivenheder skal blot nævnes, at min ældste søster, der har boet hos os i 10 aar og var kendt af de sidste aargange af elever som »faster Maren«, døde den 28. november. Faster Maren var sommerpige i 1889 og naaede saaledes at fejre 60-aars-jubilæet. Hendes højskoleophold blev bestemmende for hendes liv, og hun var taknemmelig over at faa lov til at leve sine sidste aar i Askov. Hendes kaar havde ikke været lette, men sorgerne havde virket saadan, at hun blev forstaaende overfor dem, der havde vanskeligheder, og dømte nænsomt om dem, der kludrede med deres liv. Mange Askov-elever har i aarenes løb siddet i hendes lille arbejdsværelse og talt fortroligt med hende, og hun kunne baade forstaa og tie. Hendes legeme var svagt, men hendes vilje stærk, selv da sygdommen tog overhaand. Først til allersidst gav hun op og længtes efter at faa hjemlov. Hun følte sig i alle de 60 aar inderligt knyttet til Askov, og ikke blot hendes nærmeste, men hele skolens kreds har mistet en trofast ven i hende.

Den 1. februar er det 40 aar siden, undertegnede blev lærer paa Askov højskole — en mindelse om, at dagværket snart er tilende — og det er tiden, at fjerde generation skal tage fat paa det vanskelige, men rige arbejde, der bliver den betroet, hvis gerning falder blandt ungdommen paa Askov højskole, og dermed sender vi en hilsen til de mange gamle elever og skolens mange venner med ønsket om et godt nytaar.

PS. Inden dette aarsskrift blev færdigtrykt, kom meddelelsen om, at Hartvig Frisch var død.

Indenfor højskolekredse blev udnævnelsen af Hartvig Frisch til undervisningsminister modtaget med nogen kølighed. Det var jo kendt, at Hartvig Frisch var yderst radikal i sine anskuelser; men det viste sig snart, at ogsaa den frie ungdomsskole havde en forstaaende ven i ham, der selv var en saa ypperlig ungdomslærer. Det er et smerteligt tab ogsaa for den danske folkehøjskole, at denne mand med de straalende evner, det urokkelige frisind og elskelige personlighed ikke er mere. At lære ham at kende var det samme som at holde af ham.

J. TH. ARNFRED.

INGEBORG KIERKEGAARD

Askov højskole har mange trofaste venner i den store skare af gamle elever, der findes spredt ud over vort land og endnu længere borte, og vi, der nu lever og arbejder paa skolen, modtager mange vidnesbyrd derom, men det er sjældent, at hengivenheden giver sig saa haandgribeligt udslag, som Ingeborg Kierkegaards testamente blev vidne om.

Ingeborg Kierkegaard blev som ung pige elev paa Askov højskole to vintre 1897—98 og 1898—99. Hun var fra ret højskolefremmede kredse, men blev fanget ind af højskolens atmosfære og fandt venner, som hun bevarede forbindelsen med livet ud. I ydre henseende formede hendes liv sig stiltfærdigt. Hun drev i mange aar en frugtplantage ved sit barndomshjem i Taastrup, og da kræfterne ikke længere slog til til gartnerarbejdet, byggede hun sig et hus i Taastrup og levede der sine sidste aar stærkt optaget af husholdningsforeningernes arbejde. Ingeborg Kierkegaard var en ualmindelig rank personlighed, der sagde sin mening lige ud uden personsanseelse. Vi havde ofte den glæde at se hende ved efteraarsmøderne. Sidste gang hun var her ved efteraarsmødet 1947, kunne hun sammen med kammeraterne fejre sit 50 aars elevjubilæum.

Ingeborg Kierkegaard døde den 5. oktober 1948, og ved aabningen af hendes testamente viste det sig, at bortset fra en gave til hendes mangeaarige husbestyrerinde, frøken Thyra Møller, var Askov højskole indsat som universalarving. Nu er det jo saadan, at arveafgiften for arv, der falder helt udenfor familiens kreds, er meget høj, men da Askov højskole er en selvejende institution, lykkedes det at faa arveafgiften nedsat til en rimelig familietakst.

Vi har modtaget kontant kr. 8862,00 og en panteobligation lydende paa 9407,00 og faar senere villaen, der indtil videre beboes af frøken Møller. Værdien af villaen kan antagelig ansættes til kr. 25,000.

Frøken Ingeborg Kierkegaards gave overgaar til Askov højskoles byggefond. Vi er dybt taknemmelige over hendes vennesind og det smukke udtryk, det har givet sig, og vi vil bevare Ingeborg Kierkegaards minde i taknemmelig erindring.

J. Th. Arnfred.

Faster Maren.

Ingeborg Kierkegaard.

SOMMEREN 1949

De unge, som nu kommer paa Højskole, ved i mange Henseender mere end tidligere Slægter. Krigene har øget Spørgsmaalene og udvidet Grænserne i mange Henseender. Maaske mange synes, de ved for meget til at kunne faa en Helhed ud af det, finde en Livsretning. Nogle af disse spørgende unge finder frem til Højskolerne og kommer med et stille Haab om at faa Hjælp der. Det er altsaa — modsat tidligere — mindre Interesserne, der skal vækkes, eller enkelte Livsomraader, der skal belyses, men mere den røde Traad gennem Virvaret, der skulde findes og følges, og Begreberne indordnes efter Værdi og Lødighed, saa man kunde komme til at føle sig hjemme i sin egen Begrebsverden — saadan som man kan det i et Bibliotek eller et Værksted fremfor paa en Havnekaj eller en Valplads.

For at naa noget af denne indre Orientering kan det være gavnligt for en Tid at gaa ind under de Forhold, der gør sig gældende i et Hjem. Man maa ind i et Samfund, hvor der hersker gensidig Tillid og et stiltiende Fællesskab om at søge efter Tilværelsens mest lødige Værdier. Dette er Folkehøjskolens Opgave: at være et saadant Hjem, hvor mange »gør Alvor af at være glade«, fordi Tilværelsens kosteligste Perle er funden, og man maaske derfor indirekte kan opmuntre andre til at forsøge at finde den for sig selv. For det er en Proces, der maa gennemgaaes af de enkelte hver for sig. Man kan faa en fælles Undervisning i, hvad der er at søge efter, og noget om, *hvordan* der kan søges; men de enkelte maa finde for sig selv.

Fra Naturens Side var Sommeren 1949 jo overstrømmende blomsterrig og frodig. Prydbuske og Frugttræer blomstrede usædvanlig tidligt og smukt, og hverken Regn eller Tørke greb ødelæggende ind. Det gør Dagliglivet lettere — maaske ogsaa mere spredt, naar de unge sjældent kan træffes paa deres Værelser.

Sommerpigerne samledes den 3. og blev budt Velkommen for 85. Gang i den gamle Foredragssal — bortset fra Sommeren 1945, da her var tysk Lazaret, og Skolen først begyndte til Juni — og paa Ladelund. Vi sang: »Her rejses en Skole«, og Arnfred sagde videre, kort gengivet:

»Vi holder ingen Programtale her, men begynder stiltfærdigt. — Højskolen kender Angsten for, om dansk Ungdom endnu forstaar dens

Symbolsprog, som det kommer frem i Talen og paa Aarsskrifternes Omslag f. Eks. om Villedmand: »Saa slog han Harpen til Bunds i Harm, at ud blæste Kraften af Troldens Arm,« — om Hejmdal paa Regnbuen, om Odins Ravne, Hu og Minde — alt dette forstaas vel knapt. Dog, naar vi paa Billedet her ser Kong Hadding staa ved Verdens Grænsemur, aner vi maaske med ham Livets Land paa den anden Side, hvor efter Sagnet Hanegalet lyder fra den dræbte Fugl. — Man kan nærme sig Livets Sandheder ad mange Veje. Digteren Poul la Cour siger: »At være Digter er ikke at skrive Digte, men at skabe en ny Maade at leve paa« — og Hal Koch: »Det ændrer intet, om Atom-bomben kommer om tre Aar, om kun *vi lever ret.*« Her er det, Højskolen gerne vilde hjælpe Ungdommen. Vel mødt!« Vi sang som altid ved denne Lejlighed: »Jeg har baaret Lærkens Vinge« og samledes saa i Dagmarsalen til Kaffe og gensidig Præsentation. Bagefter slog vi os ned i de private Stuer og hyggede os med Musik og Samtale.

4. Maj kom Lærershøjskolens Elever, og vi fulgtes alle, som vi plejer det denne Aften, ud i Vejen Skov til Graven over de to Askovelever, der faldt under Udøvelse af Sabotage her fra, mens Skolen var besat af Tyskerne (som der allerede er mindet om det) — og næste Morgen mødtes vi med Byens Folk omkring Flagstangen ved Dammen. Her sang vi »Den signede Dag«, og Arnfred talte — efter Bylaugets Opfordring — om Besættelsen og Befrielse, bl. a. i Form af nogle Strofer af Mads Nielsens skønne Digt »Danmark frit«:

Det var en Morgen som tusind andre
og ingen Morgen i tusind Aar,
da Danmark vaagned med klare Øjne
til Glædestimer og Frimandskaar.

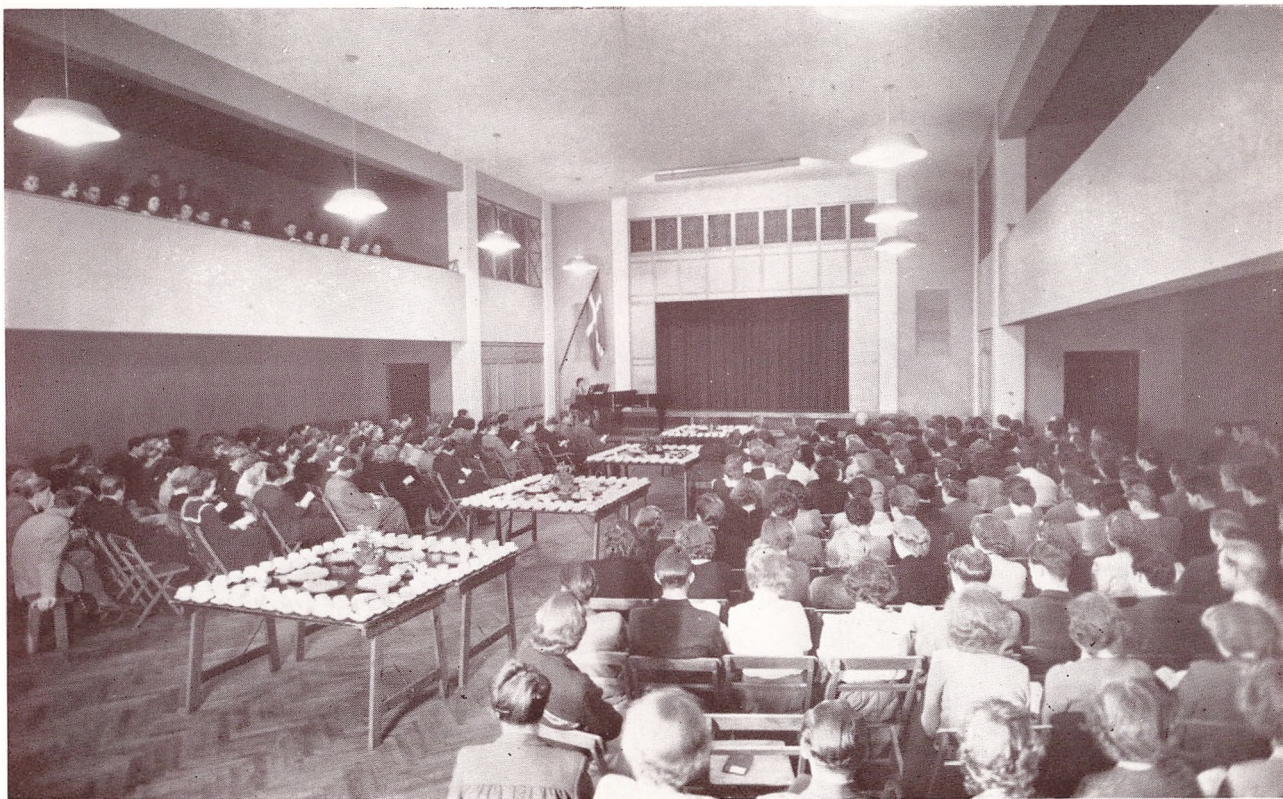
og mindede om, at naar vi mødes den 5. Maj, er det ikke alene i Mindet om det, der skete den Dag for fire Aar siden, men ogsaa som et stilfærdigt Løfte om at være trofaste mod det, vi længtes efter i Besættelsens Aar, og mod det Fællesskab, som fyldte vort Liv i Glædens Time. Vi sluttede med »Fæderneland«.

Allerede den 6. fik vi Gæster udefra, idet Oberst Gabel Jørgensen kom sammen med 8 Befalingsmænd og Menige og havde en Samtale med Lærerkredsen inde i vore Stuer om Forholdet mellem Højskolen og Værnene.

Næste Aften var vi alle samlede til »Klem« i Festsalen, hvor vi især mødte H. C. Andersen gennem Bo Ruds Oplæsning.

Søndag Aften var hele Ungdomsskaren indbudt som Gæster i forskellige Lærershjem — og Mandag havde Skolelivet fundet sin Rytme.

Onsdag Aften havde vi Sommerpigerne som Gæster. De kommer med deres Haandarbejder, og Aftnerne bruges vekselvis til Indøvelse af Melodier ved Ægteparret Hasseriis og til Oplæsning af Bo Rud eller

»Klem« i Festsalen, som den er nu.

Fra Bøghs Skuespil.
Eldre Tiders »Underjordiske«.

alløst af Nutidens mere aabenbare nedbrydende Tendenser.

Vestjyderne i »Brugsen«.

Sjællænderne til Kroen.

En Skulptur med sydfynske Jernbaner gennem et skiftende Landskab.

Udlaenet uden Jane.

Det nordiske Lærerkursus.

Boghandler Pedersen. Eleverne var fra alle Landets Egne, lige fra Bornholm til Ringkøbing og fra Skagen til Christiansfeld. To var fra Tyskland — den ene Jakob Knudsens Datterdatter, der endelig slap herop — tre fra Sydslesvig og een fra Finland.

Torsdag Aften besøgte Det nordiske Lærerkursus' Elever Dr. Kjær, som er dets Leder. De var ialt 35, hvoraf de 26 var danske Lærere og Lærerinder fra forskellig Skolevirksomhed, 2 var fra Sydslesvig, 1 fra Finland, 1 fra Island, 2 fra Sverige og 3 fra Norge. Det betyder en Indsats af dem alle, som lægger Alvor i Arbejdet.

St. Bededag blev brugt til Skibelundtur og til en Helaftens-Oplæsning, og Dagen efter indbød Vejret til en af de lærerige Cykleture med Vagn Frederiksen, som nu og da afløser Eftermiddagstimerne, naar Solen kalder.

Tirsdag den 17. Maj gav Nordmændene os, som saa mange Gange tidligere, en festlig Dag. De tre norske Deltagere i det nordiske Lærerkursus fik en værdifuld Hjælp af Frk. Else Bjørnson, der som Bjørnstjernes Sønnedatter vogter Aulestad og kunde fortælle os smukt derfra og vise os Hjemmet, Egnen og Slægten gennem Films — trods alt, en betydningsfuld Side af Norges Kulturliv. Vi hørte ogsaa Beretningen om, hvordan Dagen fejres deroppe, hørte nynorske Digte og Sang. — Vi samler altid de omliggende Skoler: Sløjds skolen, Skibelund og Baunhus ind til denne mere sjældne Oplevelse.

Lørdag Aften den 21. Maj saa vi Filmen: »Grøn var min Barndoms Dal«. Ved saadanne Lejligheder vender vi jo Stolene mod Vinduerne, der er dækkede af sølvgraa Gardiner (Spærreballon-Stof) og af det store Lærred, der hejses ned fra Loftet oven over. Vort Films anlæg er meget tilfredsstillende, og det forhøjer Oplevelsen meget at se de gode Films i denne sluttede Kreds.

Søndag var Ungdommen igen indbudt til Hjemmene, og Onsdag den 25. havde vi en Fællesaften med Askov Ungdomsforening om at høre Organist Elmer, Sønderborg, demonstrere »Drot og Marsk« (Chr. Richardt og P. Heise). Ogsaa Vævekursus-Deltagerne fra Askovhus var indbudt.

De regelmæssige Aftener med Haandbold for Sommerpigerne Mandag, Folkedans for alle Tirsdag og Diskussionen inden for Nordisk Lærerkursus, bistaaet af Skolens Lærere, hver Torsdag Aften i de private Stuer — vil ikke blive nævnt hver Gang i denne Beretning, saa lidt som det daglige Arbejde omtales nærmere.

6. Juni var vi alle i Skibelund til Hundredaarsfest for Grundloven. Der hørte vi den kendte Nordmand, Højesteretspræsident Paal Berg, Oslo, tale om de forskellige Retsopfattelser og Frihedstendenser i Europa, der førte til Grundloven, og Forstander Hans Lund, Rødding, der viste, hvordan Grundloven med Hensyn til Folkefrihed baade betød en Befæstelse af noget gammelt og Indførelsen af noget nyt. Vi havde før 1849 adskillig aandelig Frihed, og vi havde personlig Retssikker-

hed, og begge Dele hører med til Folkefriheden, men vi havde ikke Styret gennem Folkets valgte Repræsentanter. — Hvilke Erfaringer har vi gjort i de 100 Aar? Vi har oplevet, at Folkestyre og almindelig Valgret hører uløseligt sammen, at Folkestyre uden Parlamentarisme betyder en Begrænsning af Folkestyret. Vi har set, hvordan Folket opdrages, idet stedse flere deltager aktivt i Politik, og hvordan nye Kredse paa selvstændig Maade griber ind i Udviklingen, hvordan yderliggaaende Standpunkter under Ansvar modereres, og vi har endelig set, hvordan Folkestyret kan give os Ledere paa Højde med tidligere Tidens. Vi har under Folkestyret paa fredelig Vis gennemført saa dybtgaaende Forandringer i vort Samfund, at det under andre Styreformer næppe havde kunnet gennemføres uden revolutionære Brydninger. Folkestyret kan endnu komme ud for mange Vanskeligheder, men det er så dybt rodfæstet i vort Folk, at det ikke mere vil kunne omstyrtes, hvis ikke Ligegyldighed og Forsømmelse faar det til at smuldre indefra.

Efter en Spisepause og et Par Gymnastikopvisninger paa den skønne grønne Plads opførtes Pastor Dons Christensens Skuespil for Dagen: »Væveren fra Mern«, hvor Forfatteren selv tog den ikke særligt flatterende, men dog alvorlige Rolle af Væverens — altsaa Frihedens — Modstander, Peder Rørdam, og to af Egnens Præster var andre af Væverens konservative Modstandere. Væveren selv var en ung Gaardejer her fra Egnen, der før har været paa Scenen — og det blev en helstøbt og fængslende Forestilling, overværet af flere Tusinde Tilskuere i den skønne, ret lune Aften. Saa var der Baal med Baaltale af Rud og tilsidst Fyrværkeri mod den stille Nattehimmel. — Paal Berg har senere sendt en varm Tak for den Fest som een af hans bedste Oplevelser.

Den 9. Juni havde vi en Flok af dels tyske, dels østrigske Folke-Opdragere, som en Tid var F. H.s Gæster paa Askovhus, nede til en privat Aften sammen med Lærerkursusets Deltagere — for at drøfte den nordiske Højskole. Det blev en livlig Aften med en varm og venlig Stemning. Ved en senere tilsvarende Aften hos Kjærs kom der skarpe Udtalelser frem om den tyske Kirkes og Lærerstads Svigten; men de fleste foretrak at vende Blikket fremad og drøfte, hvad der *nu* kunde gøres.

Søndag den 12. havde vi den Fornøjelse at se Sommerpigerne udfolde deres Humør og Talenter, og vi morede os dejligt sammen med dem.

Den 15. hørte vi en vordende Sangerinde fra Kolding, Frk. Ella Simonsen, syngende klassiske Arier med en ren og straalende Stemme.

Valdemarsdagen var igen i Aar Byens Dag. Boghandler Pedersen førte os i Tankerne med ud ad Veje og Stier i Omegnen, saa vi fik Lyst at opleve disse Ture, der er Boghandlerens Fryd — eller genoplevede, hvad vi selv havde set. Skolens Kor sang for os, Byens

Smaabørn viste Gymnastik. Efter Aftensmaden var der Sangleg paa Plænen og munter Oplæsning af Boghandleren og Rud, virkelig munter.

Den 18. Juni havde vi »Klem« med Oplæsning af Rud og efter Kaffen Musik af Tyskeren Jørgen Uhde, Bach-Spiller af Rang. Det var en stor musikalsk Oplevelse, der syntes at betage alle.

Den 23. Kl. 14: Tur til Ribe under Wulffs Ledelse, og vi blev ført ind i dens idylliske Kroge og dens storladne Kirkebygninger. Hen paa Eftermiddagen tog vi Baadturen ud ad Aaen til Sluserne, hvor Vagn Frederiksen fortalte om Marskens Tilblivelse. At sejle op ad Aaen er jo en Hvile, saa da vi kom tilbage, var vi parate til Hjemturen, der stort set klarede til Kl. 22.

Ved det Tidspunkt var vi velkomne til en Svingom i Festsalen, hvor Ungdomsforeningens Sommerbal var i fuld Gang. Ved Midnattid fulgtes vi ud til et fælles St. Hansbaal paa Boldbanen med Baaltale af Ungdomsforeningens ungdommelige Leder, Pastor Dons, der staar som et naturligt Bindeled mellem Egnens og Skolens Ungdom.

Den 25.—27. Juni havde vi Elevmøde, hvor Jørgen Bøgh tog Afsked med Eleverne som Lærer paa Askov, idet han straks efter Skolens Ophør vilde være i fuld Gang med at forberede sit fremtidige Arbejde som Leder af den frie Lærerskole og samtidig som Forstander paa Højskolen i Ollerup, der skal løbe Side om Side.

Da dette skete med Askovs Velsignelse, fordi vi følte Opgavens Betydning, var Afskeden ikke tragisk, selv om der bliver staaende et Savn efter Familien Bøgh.

Fra Foredragssalen, der var helt fyldt, drev vi over i Festsalen til Kaffe, Samtale, Musik og Meddelelser om den kommende Lands-Elevforening, og efter Aftensangen ryddede de unge selv Gulvet for en Times Folkedans.

Søndag Formiddag strømmede man til Kirke i store Flokke eller samledes i Klynger paa Plænerne. Saa fulgte Festmiddagen — med de enkelte festlige Taler, som vi alle hvert Aar glæder os til, og med Hilsnerne fra gamle Elever. Derefter var der Tid til Kaffe-Besøg i de Lærershjem, hvor man havde særlig Tilknytning, da Arnfred denne Gang var Eftermiddagens eneste Taler, og vi først samledes i Festsalen 16,30.

Straks efter Middagen samledes vi ude omkring Helligstenen, hvor en Mindetavle for de Askovitter, som man véd er faldet under Frihedskampen, var sat ind i Nordgavlen af »Fengers Hus«. Den knappe Tekst er denne, hugget i Basrelief:

KARL MARIUS LAURSEN † $11/6$ 44

HANS TORKILD HANSEN † $16/4$ 45

PETER CORNELIUS MADSEN † $16/4$ 45

HAKON PETERSEN-BØNDING † $3/5$ 45

GUNNAR TRANBERG PEDERSEN † $12/5$ 45

Vi mødtes altsaa i Festsalen Kl. 16,30, sang »Hvad Solskin er for den sorte Muld«, og Arnfred talte indgaaende om Højskolen, dens Maal og Midler og Opgaverne nu og i Fremtiden. Nogle af de samme Tanker blev taget op paa det nordiske Højskolemøde paa Sörängen sidst i August, og denne Tale findes her i Aarsskriftet.

Om Aftenen gik hele Flokken til Skibelund og saa naturligvis dér Dons' Skuespil, der ogsaa den Aften virkede stærkt og smukt.

Mandag Morgen 9,30 var der Sangtime ved Hasseriis, hvor han gjorde os bekendt med et Udvalg af nye Melodier, som fangede baade Øre og Sind. Dernæst talte Johs. Engberg — holdt, som han beskedent sagde, en Dansktime, hvor han talte om Poesiens Billedsprog.

Kl. 16 viste Pigerne Gymnastik paa Plænen, og Kl. 17 talte Poul Engberg om Folkevækkelserne i Danmark, bedømt ud fra Jakob Knudsen. Om Aftenen holdt vi »aabent Hus« over Kaffebordene i Dagmarsalen og fik en god fælles Samtale om forskellige Emner. — Elevmødet sluttede med Baal paa Boldpladsen, og Sangene blev ved at lyde derude fra.

Samme Mandag fik vi et usædvanligt Besøg, ordnet af Andelsudvalget. Det var 7 stoute tyske Landmænd fra Angel og slesvig-holstenske Egne. De havde været i København og vilde nu gerne opleve Skolen og se forskellige Landbrugs- og Andels-Institutioner her i Omegnen. Det var lidt reserverte, men taknemlige Gæster. En større Oplevelse var det samtidige Besøg af Dr. phil. Fru Stephani Witt, f. Tiedje, Som Joh. Tiedjes Datter talte Fruen ret godt Dansk, og det viste sig, at *her* følte hun sig *helt* hjemme. Fruen var kommen for at studere Grundtvig og Højskolen, men fik uventede personlige Oplevelser, der ikke gjorde det lettere, men mere tvingende at vende tilbage til Arbejdet som Lektor i Sociologi ved Berlins Universitet og personlig Vejleder for tysk Ungdom.

1. Juli kom vore Juli-Kursister, 41 ialt, ogsaa de er en fornøjelig nordisk Blanding, hvor Nordmændene kom efter Danskerne i Antal med 7 Deltagere, 2 var fra Sverige, og Sydslesvig, Island og Holland var ogsaa repræsenterede. Juli-Kursisterne bringer gerne Solskinsstemning med sig, saadan ogsaa i Aar. Især takker vi to svenske Lærere for deres Tilskud af Glæde. Denne Flok havde deres særlige Timer, men deltog i de løbende Foredragsrækker paa det 3 Maaneders Kursus og i de omtalte Diskussioner, der altid indledtes af en eller to af de unge selv og foregik i vore Stuer eller paa Toften hos Kjærs.

Som tidligere talte Jørgen Bukdahl for Sommerpigerne og havde en Række Foredrag paa Kursuset.

Lørdag Aften den 2. Juli var vi samlede om Skolens Historie med Lysbilleder, især fra de første Tider.

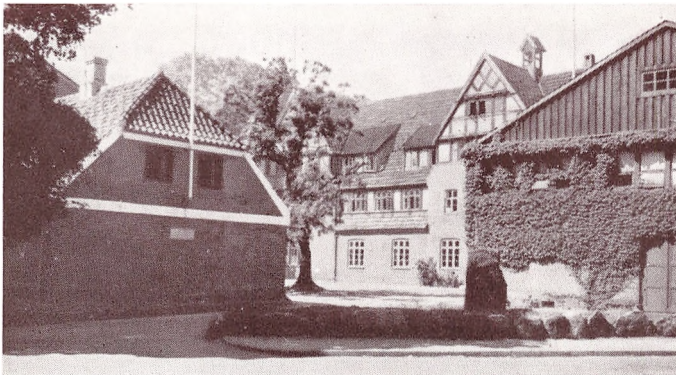
Den 7. og 8. Juli havde vi en af Sommerens store Oplevelser: Som-

Elevmøde-Deltagere ved Afsløringen af Mindetavle.
(Teksten gengivet i Beretningen.)

Arnfred taler og Hasseriis hejser Flaget.

Fengers Hus i sin oprindelige Skikkelse -- Kalken hugget bort.
Paa Gavlen: Mindetavlen over Askovitter, faldne under Frihedskrigen.

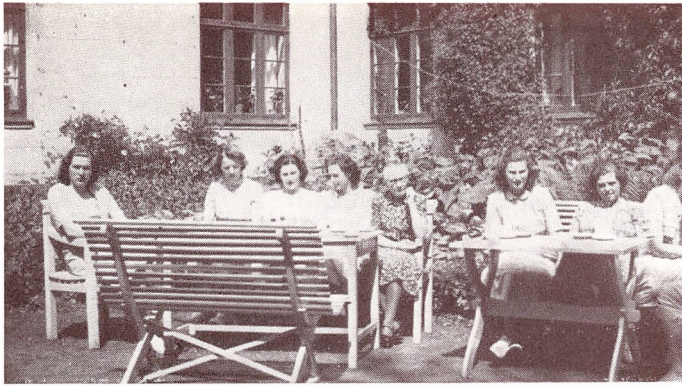
Et Arbejdshold under Elevmodel.

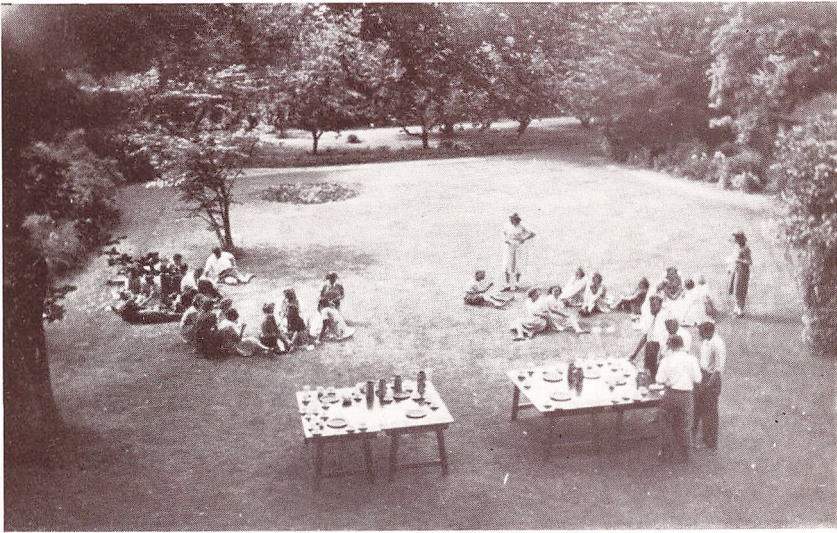
Et Kig ned i Gaarden.

» — og syer mod den klare Sol.«

Sommerpiger hygger sig.

Efter Søndagskaffen.

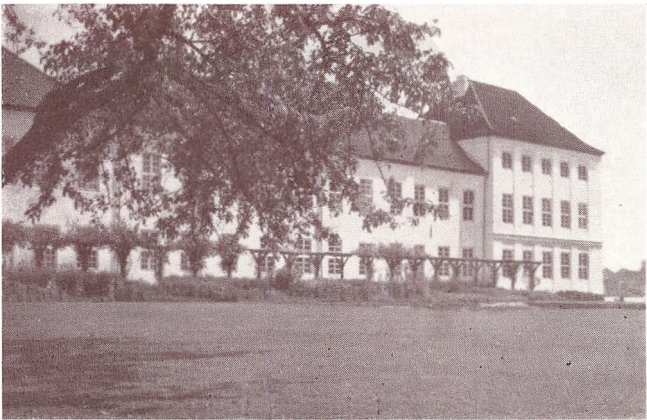
Eftermolere.

Rast i Graasten.

Et nyt Monument paa Skamling.

Graasten Slot fra Parken.

merpigernes Sønderjyllandstur. Den foregik i Rutebiler med Madrasser, Soveposer og Madkasser paa Tagene og gik over Skamlingen, Christiansfeld, Haderslev, Knivsbjerg, Dybbøl, Sønderborg til Graasten med Ophold hvert Sted og Fordybelse i de historiske Minder. Hovedpunktet i Turen, der hvor vi mødte Sønderjyderne selv, var denne Gang Vester Sottrup Forsamlingsgaard, hvor vi spiste 2. Gang (1. paa Skamlingen) og saa blev ført hen i den smukke, gamle Kirke og fik dens Historie fortalt og Punkterne i Omegnen udpegede af en af Sognets Lærere. Om Aftenen sad vi ved lange Kaffeborde i den meget kønne Sal sammen med en hel Del af Sognets Beboere, ældre og yngre. Besøget her var ordnet af Nørremølles nuværende Ejer Svend Anker Hansen, og man underholdt os paa det fornøjeligste med Taler, Oplæsning og Korsang, hvad vi kvitterede for efter Evne. Aftenen sluttede med munter Folkedans, ledet af Kamma Laursen og med Fru Rud ved Klaveret. Saa gik man til Ro paa de medbragte Madrasser — hvis ikke man blev bortført til et Gæsteværelse.

Næste Morgen kørte man tværs igennem til Møgeltønder og tog over Rudbøl, Højer, Tønder, Trøjborg, Løgumkloster tilbage til Askov. Johs. Engberg, Vagn Frederiksen og Poul Engberg skiftedes til at fortælle, og Ruds, Fru Wulff og flere af de yngre Lærere deltog i den herlige Tur. Arnfred og Beretteren var med i Vester Sottrup, men maatte køre hjem derfra.

15. Juli var Sommerpigerne igen paa Cykletur med Johs. Engberg, og om Aftenen fik vi en værdifuld Oplæsning af den norske Skuespiller Per Aabel.

Søndag Aften viste en af Kursisterne os alle Filmen fra Lingiaden. Derefter Folkedans.

Den 23. Juli underholdt Kursisterne hele Skolen med Optræden af forskellig Art. Det er gavnligt at faa de forskellige Præstationer prøvede og derigennem sorterede af et velvilligt, men krævende Publikum, og underholdende var det i hvert Fald.

Den 24. Juli holdt Magister Holmberg Foredrag med Lysbilleder fra Finland, og det var den sidste Afbrydelse i Skolelivet, før Afslutningen kom med Haandarbejds-Udstillingen den 28. i »Fengers Hus«, begge Lokaler, der blev besøgt af Folk fra hele Omegnen foruden naturligvis af Kammerater og Lærere. Man er hvert Aar lige beundrende over for, hvad der kan præsteres af korrekt og nydeligt Haandarbejde i den korte Tid.

Gymnastikopvisningen var ogsaa en Fornøjelse, og Kl. 20 var her mange »Fættre« parat i Form af Elever fra Ladelund, Forsøgsstationen og Kendingene fra Sløjdkursuset samt de voksne unge Mænd fra Ungdomsforeningen, og vi fik en straalende Aften med Dans til Midnat.

Heldigvis var Kursisterne kommen hjem fra deres 2-Dages Sønderjyllandstur allerede den 28., saa vi den 29. kunde være sammen til Afsked i Festsalen, høre Arnfred tale og synge Sommerpigernes kønne Sang, hvorpaa Skolen kvitterede med sine Hilsner, deriblandt denne:

S o m m e r e n 1 9 4 9 .

Mel.: Der dukker af Disen —

Vi bygger paa Fædrenes Drømme og Slid,
 paa Hjernernes Indsats og Kunst,
 og den, som er levende med i sin Tid,
 han ved, der sker intet omsonst:
 hver Tanke, hver Handling kan drage os op,
 kan trække mod Afgrunden ned.
 Vi søger et Sted
 med Højhed og Fred,
 med levende, skabende Fred.

For os, som har skimtet bag Dækket en Gud,
 hvis Storhed har Grænserne brudt —
 som følger os ogsaa i Døds mørket ud,
 hvem Skabelsen aldrig er slut —
 som møder vor Trang efter Varme og Lys
 med Kærlighedsgaven, vor Bro'r —
 for os er det Pligt
 i Gerning og Digt
 at bringe forløsende Ord.

Hver Sjæl fik sin Gave, hvert Hjerter sin Trang,
 men Mistillid, Sløvhed, Foragt
 kan øde de Gaver og dræbe den Sang,
 som blev i den enkelte lagt.
 Saa vov da at række din Broder en Haand,
 der taler om Tillid og Tro:
 en Fjende har tabt,
 et Helle er skabt,
 og Livet har bygget en Bro.

Karen Helweg Arnfred.

R e t t e l s e .

I »Askov Lærlinge« sidste Aar fremkom en beklagelig Fejlskrivning af to Navne i den islandske Deputation, der kom til Askov sidst i Juli. Navnene skrives: Skoleinspektør Snorrè Sigfusson og Præsident Svein Bjørnson.

ASKOV HØJSKOLES ELEVER 1948—49

DEN UDVIDEDE HØJSKOLE

Vinterskolen 1948—49.

I. MANDLIGE ELEVER

Der var ialt 163 elever, deraf 148 paa første og 15 paa anden vinter. I november var der 162, i december 162, i januar 161, i februar 161, i marts 159 og i april 135.

Af eleverne var 66 sønner af gaardejere, 23 af husmænd, 18 af haandværkere og industridrivende, 11 af selvstændig handlende, 2 af landarbejdere, 3 af andre arbejdere, 4 af handelsmedhjælpere, 20 af tjenestemænd og 16 af mænd i andre erhverv.

117 elever var mellem 18 og 25 aar, 46 var over 25 aar.

Der var 98 elever fra Jylland, 10 fra Aalborg amt, 7 fra Hjørring, 2 fra Thisted, 13 fra Viborg, 7 fra Aarhus, 8 fra Skanderborg, 6 fra Randers, 9 fra Ribe, 10 fra Ringkøbing, 13 fra Vejle, 5 fra Haderslev, 5 fra Aabenraa, 2 fra Tønder og 1 fra Sønderborg amt.

Fra Fyn var der 10 elever, fra Sjælland 22, fra Lolland Falster 6, fra Sydslesvig 6, fra Sverige 4, fra Norge 3 og fra det øvrige udland 12. 14 elever var fra købstæder.

15 havde tidligere været paa Askov, 40 paa andre højskoler, 25 paa landbrugsskoler, 36 havde gaaet i fortsættelses-, handels- eller teknisk skole og 44 i højere almenskole.

II. KVINDELIGE ELEVER

Der var ialt 181, deraf paa første vinter 172 og paa anden 9. I november maaned var der 179, i december 179, i januar 179, i februar 178, i marts 178 og i april 165.

Af eleverne var 65 døtre af gaardejere, 14 af husmænd, 24 af selvstændige haandværkere og industridrivende, 14 af selvstændig handlende, 4 af landarbejdere, 2 af andre arbejdere i haandværk og industri, 6 af handelsmedhjælpere, 2 af tjenestemænd og 31 af mænd i andre erhverv.

88 af eleverne var huslige, 5 arbejdere i haandværk og industri, 35 handels- og kontormedhjælpere, 1 gartnermedhjælper, 14 sygeplejersker, 9 ungdomsskolelærerinder, 18 studenter og 11 i andre erhverv.

147 elever var mellem 18 og 25 aar, og 34 var over 25.

Der var 101 elever fra Jylland, 5 fra Aalborg amt, 7 fra Hjørring, 9 fra Thisted, 10 fra Viborg, 8 fra Aarhus, 9 fra Skanderborg, 10 fra Randers, 14 fra Ribe, 9 fra Ringkøbing, 8 fra Vejle, 3 fra Haderslev, 3 fra Sønderborg og 2 fra Tønder amt.

Fra Fyn var der 22, fra Sjælland 42, fra Bornholm 1, fra Lolland-Falster 4, fra Sydslesvig 3, fra Norge 3, fra Sverige 1 og fra det øvrige udland 5.

16 havde tidligere været paa denne skole, 50 paa andre højskoler, 1 paa landbrugsskole, 57 havde gaaet i fortsættelses-, handels- eller teknisk skole, og 86 havde gaaet i højere almenskole.

DEN ALMINDELIGE PIGEHØJSKOLE

Der var 64 elever ialt. I maj maaned var der 64, i juni 64 og i juli 62. Af eleverne var 25 døtre af gaardejere, 3 af husmænd, 1 af industri-drivende, 2 af selvstændig handlende, 7 af arbejdere i haandværk og industri, 8 af handelsmedhjælpere, 4 af tjenestemænd og 14 af mænd i andre erhverv.

42 af eleverne var huslige, 3 arbejdere i haandværk og industri, 7 handels- og kontormedhjælpere, 2 barne- og sygeplejersker, 10 havde ikke opgivet noget erhverv.

21 af eleverne var fra Jylland, 14 fra Fyn, 22 fra Sjælland, 2 fra Bornholm, 3 fra Sydslesvig, 1 fra Finland og 1 fra Tyskland.

1 af eleverne havde tidligere været paa højskole, 2 paa husholdningsskole, 3 paa handelsskole og 10 paa aften- og ungdomsskoler, 26 kom fra højere almenskoler, og 22 havde kun faaet den uddannelse, folkeskolen giver.

Ser vi paa højskolen i det hele, har der været 344 elever paa den udvidede højskole i vinterhalvaaret — 163 mænd og 181 kvinder. Paa sommerskolen har der været 64 elever. Endvidere var der paa det 3 maaneders nordiske lærerkursus 34 deltagere. Regnes det i aars-elever, d. v. s. hver elev i 12 maaneder, bliver det 190.

NAVNE- OG ADRESSEFORTEGNELSE

OVER

ELEVERNE PÅ ASKOV HØJSKOLE

Sommerskolen 1949.

Abildgaard, Jytte, Fortunvej 75, Charlottenlund.
Ambrosius, Lise, Skals.
Andersen, Kirsten, Jægersborggalle 69, Charlottenlund.
Beck, Inger Borup, Lillevorde pr. Gudumholm St.
Brandt, Anne-Lise, Sønderby Bj. pr. Ebberup.
Bruhn, Henny, Sct. Jørgensvej 5, Middelfart.
Christoffersen, Ellen Margr., Maarsø St.
Clausen, Henriette Balslev, Idestrup, Sdr. Ørslev.
Dyhrberg, Grethe, Guldbergs Plads 10⁴, København.
Ebbesen, Margit Gade, Frodesgade 130¹, Esbjerg.
Ehrich, Hermine, Havetoftløjt, Sydslesvig.
Ennemark, Karen, Aalkjær pr. Gabøl.
Eriksen, Gertrud, Birkerød.
Fink-Jensen, Else, Munkely 2, Søborg.
Frederiksen, Sigrid, Hjerndrup pr. Christiansfeld.
Funch, Gerda, Degnegaard, Poulsker pr. Bodilsker.
Gram, Anne Margr., Nørrebrogade 42, København N.
Haldrup, Jenny, Borregaard, Aars.
Hansen, Birgit Ib, Langagergaard, Langaa St.
Hansen, Birthe Skov, Lundby Skole pr. Nr. Alslev.
Hansen, Ellen, Falen 29, Odense.
Hansen, Ellen Gregorius, Vejlø Bro pr. Næstved.
Hansen, Else Bjerg, Reberbanen 10, Ringkøbing.
Hansen, Elsebeth, Højbjerggaard, Naarup.
Hansen, Inger, Falen 29, Odense.
Hansen, Inger G., Taarupgaard pr. Ejby St.
Herforth, Hanne, Jensløvsvej 22, Charlottenlund.
Hytteballe, Harriet, Maale, Kerteminde.
Høiby, Frida, Turøvej 3, København.
Jacobsen, Rita, Løgumklostervej 131, Aabenraa.
Jensen, Edel Marg., Munkegaard, Poulsker.
Jespersen, Karen Margr., Hanevad, Skovlunde.
Kidde, Helga, Vordingborg.
Klejs, Karoline, Petersborg, Trustrup.
Koskinen, Poula, Joensu, Honkavaara, Finland.
Kraft, Karen, Danmarksgade 6a, Randers.
Lekkat, Margr., Aabenraagade 136¹, Flensborg.
Lorenzen, Marie, Damholm pr. Uelsby, Sydslesvig.
Madsen, Ellen K., Kappelborgvej 23, Skagen.
Madsen, Ellen Møllegaard, Maale, Mesinge, Fyn.

Madsen, Karen A. Hovgaard, Aunslev pr. Hjulby.
 Mortensen, Anna Kath., Gl. Sogn, Holmsland, Ringkøbing.
 Nielsen, Else, Dysted pr. Holme-Olstrup.
 Olsen, Else, Raabehøjgaard, Alleshave Sj.
 Olsen, Kirsten, Sulkendrup, Lamdrup St.
 Overgaard, Ellen Margr., Faarvang.
 Pedersen, Geda A., Hagendrup pr. Eskebjerg.
 Pedersen, Inge E., Peder Hjortsvej 10, København.
 Pedersen, Kirsten, Vester Alling pr. Auning.
 Petersen, Inger Marie, Lønbjerggaard pr. Kattinge.
 Petersen, Inger Thea K., Kildedal pr. Maaløv.
 Petersen, Lillian, Peter Bangsvej 159, København F.
 Rasmussen, Karen-Lise, Saltofte pr. Assens.
 Rasmussen, Solvejg, Elmegade 17, Middelfart.
 Schou, Lene Teisner, Niels Juelsvej 30, Svendborg.
 Steiner, Nanna, Schwenningen, Schützenstrasse 18, Tyskland.
 Sørensen, Anna Kath., Lavensby pr. Nordborg.
 Sørensen, Else, Gl. Sæsing pr. Sæsing.
 Sørensen, Inge, Fru Jyttesvej 5¹, Kolding.
 Thomsen, Bodil Margr., Slotsgaarden 8, Jægerspris.
 Thomsen, Karen Esther, Skolegade 33^a, Aarhus.
 Thomsen, Sinne, Taustrup.
 Vennike, Ingrid B., Kirketorvet 9¹, Gentofte.
 Wiberg, Birgit, Ved Havnen 4a, Kastrup.

Nordisk Lærerkursus 1949.

Andersen, Birthe Hylling, Raadhusvej 5, Charlottenlund.
 Bjåstad, Leiv, Mysen, Østfold, Norge.
 Björklund, Gulli, Karl XI Gatan 10, Lund, Sverige.
 Blicher, Inga, Sydjydsk Ungdomskostskole, Holsted By.
 Boysen, Alfred, Lindholm, Nordfrisland, Sydslesvig.
 Carlsen, Jørgen Aabo, Brøderup pr. Tappernøje.
 Dalsgaard, Kirsten, Krøyersvej 33, Højbjerg.
 Gotefors, Ulf, Bustrask (Västerbotten), Sverige.
 Hansen, Margrethe Wartho, Bromme pr. Munke-Bjergby.
 Hartvigsen, Hartvig Olaus, Nesoddhögda pr. Oslo, Norge.
 Haugaard, Eva, Landboskolen, Hurup.
 Højer Petersen, Svend, Østergade 33, Bjerringbro.
 Jensen, Erik, Fjellebro Mark pr. Rudme.
 Jensen, Harald Boye, Alstrup pr. Tranebjerg.
 Jensen, Henning, Tømmerby pr. Frøstrup.
 Johannsson, Albert, Teigi, Fljótssklid, Rang, Island.
 Kvist, Thorleif Gregersen, Norgaardsvej 46b, Skive.
 Langeland-Hole, Rasmus, Hellesylt, Norge.
 Larsen, Sigrid, »Skærbækmølle«, Rødding.
 Laursen, Niels Nørrelund, »Eriksminde«, Boulstrup.
 Madsen, Marie, Kogsballe, Nyborg.
 Møller, Bent Raffnsøe, »Toftegaard« pr. Fjelstrup.
 Nielsen, Johannes, Eskelund pr. Brørup.
 Nielsen, Sofie, Stamsholt pr. Farum.
 Petersen, Astrid Kortegaard, Ringgade 44, Gimsing, Struer.
 Pedersen, Thomas, Nørvang, Lunde, Jyll.
 Poulsen, Niels Teilmann, Jernved pr. Gredstedbro.
 Povlsen, Gunnar Alfr., Stubberup pr. Skælskør.
 Sandal, Ejvind, »Brobak«, Erslev, Mors.
 Schou, Jørgen, Langesund 5¹, København Ø.

Suihko, Maiju, Orivesi, Finland.
 Thuesen, Nis Olav, Anslet pr. Fjelstrup.
 Witt, Hans G., Am Zieberg 14, Egernførde.
 Østveit, Arne, Gvarv, Telemark, Norge.

Kvindelige Elever 1949—50.

II. Aars.

Hansen, Karen Elise, Gloslunde Bryggeri, Gloslunde St.
 Henriksen, Kirsten Kingo, Aarslev St.
 Kristiansen, Signe, Bjerndrupmark, Kipleev.
 Madsen, Inger Johanne, Lem pr. Brodal.
 Nikolajsen, Else Ragnhild, Hornslet Mark, Hornslet St.
 Petersen, Else Johanne, Stilling.
 Stendevad, Anna Kirstine E., Elmelund, Andst.
 Vinkel, Ebba, »Vinderslevholm«, Kjellerup.

I. Aars.

Andersen, Agnete Hagen, Grethevej 23, Fredericia.
 Andersen, Anna Dorthea, »Justenborg« pr. Skanderborg.
 Andersen, Anna Kirstine, Agervig, Næsbjerg.
 Andersen, Erna Kirstine Hedegaard, »Svastrup Hedegaard«
 pr. Granbølle.
 Andersen, Inger, Røllum Skole, Aabenraa.
 Andersen, Ulla, Algade 45, Ringe.
 Arentoft, Gudrun, »Kysinggaard« pr. Odder.
 Baastrup, Anna Thybo, Østerskovgaard, Laasby St.
 Baastrup, Ellen Thybo, Østerskovgaard, Laasby St.
 Beck, Dorthe Lise, Thise Ladegaard pr. Manna.
 Birch-Andersen, Vibeke, Kohaveallé 9, Hørsholm.
 Brogaard, Anna-Marie, Kaas.
 Brun, Sigrid, Fjaltring pr. Ramme St.
 Bugge, Rigmor, Høve pr. Dalmose.
 Bundgaard, Karen, Sellerup pr. Brejninge.
 Bæk, Anna Marie, Vissing pr. Lerbjerg.
 Christensen, Anna Grethe, Ingerslevvej 11, Charlottenlund.
 Christiansen, Else Kampp, »Saxholm«, Rønnede.
 Dalsjö, Lise, Blaabærvej 2, København.
 Damgaard, Lisbeth, Troels-Lundsvej 12, København F.
 Daugaard, Bodil, Aalborggade 16, Aarhus.
 Dissing, Thora, »Bjørnsbo«, Taars.
 Ejsing, Agnete, »Mosevang«, Jelling.
 Ejsing, Astrid Marie, »Mosevang«, Jelling.
 Engelund, Kirsten, Sjællandsgade 40, Aalborg.
 Eriksen, Anna, Halk pr. Hejsager.
 Eriksen, Clara, Dr. Hindhedes Allé 25, Vanløse.
 Eriksen, Ingrid, Halk pr. Hejsager.
 Fejerskov, Anna, Lind pr. Herning.
 Fenger, Lis Hauch, Fjeldhøjgaard, Frederikssund.
 Fich, Grethe Boas, Fruerstuevej 74, Svendborg.
 Fejldstrup, Alice, Fyrhøjvej 5, Kgs. Lyngby.
 Flensmark, Signe Elisabeth, Belgiensgade 1, København S.
 Frank, Agnete Mose, Glaciset 38, Kgs. Lyngby.
 Frederiksen, Kirsten E. Barthe, Pjentemøllestræde 8, Svendborg.
 From, Marie, Bygvraa, Fjelstrup.
 Fussel, Mary R., R. F. D. I. Farmington Maine, U. S. A.
 Gilpatrick, T. V., 68 Scotland Rd., South Orange, New Jersey.

Gram, Anne Margrethe, Nørrebrogade 42, København.
Grymer-Sørensen, Inger, Dyrlægeboligen, Galten St.
Gyldenkærne, Ingrid, Svogerslev pr. Roskilde.
Hagedorn-Olsen, Bodil, Marbæk, Frederikssund.
Halager, Ingrid, Ochandio F. C. S., Argentina.
Haldrup, Chathr. M. Michaelsen, »Fredstedgaard« pr. Haderslev.
Handberg, Inga, Aale St.
Hansen, Anna Elise, Vestergaard, Højby.
Hansen, Else Bjerg, Reberbanen 10, Ringkøbing.
Hansen, Else Margr. S., Vestervang 18, Valby.
Hansen, Gerda Damgaard, Strarup pr. Kværndrup.
Hansen, Ingeborg, Tarup Toftegaard pr. Aarslev.
Hansen, Kirsten, Borreby Mejeri pr. Fangel.
Hansen, Nina, »Krogsløkke«, Heden pr. Allested.
Hansen, Petra J., »Vestergaard« pr. Horsens.
Hansen, Signe, Frisvad, Varde.
Henriksen, Gerda, Ajstrup A/M, Sulsted.
Hjejl, Benedicte, Valeursvej 5, Hellerup.
Hollesen, Oda, Sønderbygaard, Kaas.
Høgsberg, Else, Mørkøv St., Sjælland.
Ingemar, Gerda, Vinkelvej 2, Viborg.
Iversen, Valborg, Rugbjerg pr. Hovslund.
Jacobsen, Edith Nybo, Volshave Mejeri, Søllested, Lolland.
Jacobsen, Laura, Vestergaard, Vejrum, Struer.
Jacobsen, Vibeke, Haarby.
Jensen, Britta Land, Statens Forsøgsstation, Ødum.
Jensen, Gunver, »Nordmarksgaard«, Tjæreby St.
Jensen, Jutta P., Farre St.
Jensen, Jytte Bjerre, Ø. Fiskbæk, Gudum, Vestj.
Jensen, Valborg, »Gammelsminde«, Karleby F.
Jones, Jean J., 748 North Globe Rd., Arlington, Virginia.
Juil, Karen, »Nybjerger«, Rask Mølle St.
Jørgensen, Johanne, Mundtsvej 4, Kgs. Lyngby.
Jørgensen, Kirsten, Kongebrovej 38, Middelfart.
Kierstein, Marianne K., Parkstr. 13, Husum.
Kiilsgaard, Ulla, Platanvej 9, Rudkøbing.
Kinnunen, Kylliki, Niemeney, Finland.
Kirkegaard, Ester, Maabjerg.
Kjær, Petra, Debelmose, Borris St.
Knudsen, Edith Bjerregaard, Nr. Vium pr. Herborg.
Knudsen, Elly Tove, Udbyhøjvej 122, Randers.
Knudsen, Marie, Alberta, Canada.
Knudsen, Olga, Nannasvej 14, Svendborg.
Kobæk, Eva, Breth Mark pr. Barrit.
Kolbæk, Lise, Aarup Apotek, Aarup.
Kornø, Alice, Rindum, Ringkøbing.
Kou, Elly, Skølvadgaard pr. Gørding.
Kristiansen, Hjørdis, Blans, Aunbøl St.
Krog, Anna Møller, Solbjerg, Mors.
Krogh, Ruth Kirsten, Rubjerg sdr. Skole pr. Gjølsttrup.
Kruse, Bodil V., Kaserneboulevard 9, Aarhus.
Krøger, Ellen Grethe, Lemberggade 3, København.
Kunkel, Edda, Dr. Tværgade 42, København K.
Lange, Margrethe, Sdr. Kongevej 6, Kolding.
Langkilde, Lone, Christiansvej 6, Charlottenlund.
Larsen, Doris, Vesterport 10, Varde.

- Larsen, Ebba Wainø, Barløse pr. Assens.
Larsen, Gurli Dybbo, Bjerre pr. Fuglede.
Larsen, Inge, »Rærholt«, Aistrup pr. Sulsted.
Larsen, Kirsten, »Sandagergaard«, Aarslev, Slagelse.
Lauridsen, Julie, Brejninggaard pr. Spjald.
Laursen, Kathrine, Karlby, Hobro.
Laursen, Oda, Ulvehavevej, Vinding, Vejle.
Leverkühne, Elisabeth, Lørsengade 2, Rendsborg.
Lildal, Hanne Eva, Aage Beksvej 1, Randers.
Lilleør, Grethe, Horbelev, Falster.
Linding, Dagny, Ølgod.
Maagaard, Tilde, Bonnet St.
Madsen, Ruth, Nordfeldvej 14, Brønshøj.
Mathiasen, Hansigne, Bjerkavik, Ofoten, Norge.
Midttun, Ellen Marie, Øvre Bøkeligt 23, Larvik, Norge.
Mikkelsen, Maria C., Rødding Østermark pr. Rødding.
Mortensen, Laura, Mjels pr. Ellidshøj.
Mose, Birthe, Falen 39, Odense.
Mousing, Kirstine J., Svejstrup pr. Alken St.
Mousten, Ardis Marie, Knudby pr. Løgstrup.
Mygind, Hanne, »Dubjerg«, Kollund.
Møllebjerg, Kirsten, Ingerslevsgade 184, København V.
Møller, Bodil, 12 Charles Dickens Ave., Higham, Kent, England.
Møller, Helga, Præstegaarden, Hornslet.
Møller, Karen, 12 Charles Dickens Ave., Higham, Kent, England.
Møller, Maria, 12 Charles Dickens Ave., Higham, Kent, England.
Nelson, Milla, Svinninge St.
Nielsen, Anne Dorthea, »Egebo«, Gravens.
Nielsen, Anna Uhre, Guderup, Horne, Tistrup.
Nielsen, Else, Dysted Østergaard, Holme-Olstrup.
Nielsen, Ester Højgaard, Fensten pr. Ørting.
Nielsen, Eva, Kirkegaard, Ramme St.
Nielsen, Gerda Fredbo, Fredbogaard, Græsted.
Nielsen, Inga, Kirkegaard, Ramme St.
Nielsen, Inger Marie, Lille Linde, Haarlev.
Nielsen, Inger Marie, Hvidkilde pr. Ollerup.
Nielsen, Ruth, Femhøjgaard, Vig.
Nielsen, Ruth G., Sortegaard pr. Aakirkeby.
Nielsen, Sinnet Enevold, Birkevej 11, Odense.
Nyholm, Kirsten, Damgaarden, Brovej 56, Middelfart.
Nørager, Eva, Bækmarksbro.
Obermüller, Lisa, Angelnergade 19, Schleswig.
Olesen, Inger Marie, Beriderbakken 3, Vejle.
Olsen, Birgit P., Vignæs pr. Guldborg.
Paaskesen, Inger Heise, Sandal pr. Fredericia.
Pallesen, Frida Lolk, Sig.
Palmelund, Rigmor, Moubjerg pr. Østbirk.
Pantmann, Lise, Adelgade 46, Nysted.
Pedersen, Asta Fog, Vinde-Helsing Skole, Gørlev.
Pedersen, Grethe, »Nybo«, Ringstedvej, Roskilde.
Pedersen, Grethe Astrup, Kastanievej 8, Hasseriis, Aalborg.
Pedersen, Ingrid, Linderupgaard, Plejelt pr. Esrum.
Pedersen, Ingrid J., FruEGAARD, Egeslevmagle pr. Skelskør.
Pedersen, Ingrid, Nørrebrogade 66, København.
Pedersen, Vibeke, Peter Bangsvej 84, København.
Poulsen, Agnes, Mejrurp, Holstebro.

Poulsen, Ester, Aagaarden pr. Hesselager.
 Poulsen, Oda, Jernvedlund, Gredstedbro St.
 Rasmussen, Aase, Hvileminde, Mørke.
 Rasmussen, Bodil, Borup Nygaard, Hornslet.
 Rasmussen, Edith, Thunøgade 21, Aarhus.
 Rasmussen, Helga, Lørup pr. Ringe.
 Rasmussen, Kirsten Gottschalck, Dæmringsvej 3, Hellerup.
 Rasmussen, Lillian Michael, Bredgade 3, Roskilde.
 Rasmussen, Marie, Karleby, Hornslet.
 Rindom, Johanne, Vendelbogaard, Borris.
 Ringgaard, Ellen, »Armvanggaard, Varde.
 Rudolph, Solvejg, Tingvej 2, Høng.
 Schmidt, Dorthe Dall, Bredgade 42, Aarup.
 Schuldt, Margrethe, Aalholmvej 51, Valby.
 Simonsen, Mary Margr., »Landlyst«, Kristrup pr. Randers.
 Skadhaage, Inge Wind, Nørrevoldgade 102, København K.
 Straarup, Margrethe, Hjarup-Vestergaard pr. Kolding.
 Steiner, Nanna, Schweningen, Schützenstrasse 18, Tyskland.
 Stenvang, Inger, Næsby, Ranum.
 Svendsen, Johanne Marie Runge, L. Munkegaard, Aakirkeby.
 Svendsen, Signe Starbæk, Frugaard, Mølby.
 Søndergaard, Tove, Rødding.
 Sørensen, Alice, Fynsgade 66, Fredericia.
 Sørensen, Inger Marie, »Grønvang«, Balle pr. Bredsten.
 Sørensen, Ingrid, »Vestergaard«, Dalby St.
 Thomsen, Ella, Palludansvej 16, Varde.
 Thomsen, Ingeborg E., Godthaabsvej 244, København.
 Traberg, Helga, Stausvej 18, Varde.
 Vaaben, Karen Marie Hellesø, Mariegaard, Gesten.
 Veirup, Bente, Jelling.
 Westling, Barbro M. S., Residenset, Karlstad, Sverige.
 Wissing, Tove, Rodskov Hovgaard pr. Løgten.

Mandlige Elever 1949—50.

II. Aars.

Andersen, Erik, Askov Møllegaard pr. Bøgesø.
 Andersen, Hans Dahl, Trelde pr. Fredericia.
 Andersen, Vagn, Askov Møllegaard pr. Bøgesø.
 Benthholm, Anton Møller, Haubro St., Himmerland.
 Bojesen, Folmer, Givskud pr. Jelling.
 Hansen, Hans Jørgen, Vestergaard, Ullerslev St.
 Hansen, Svend Aage, Ø. Skovvejen 19, Riisskov.
 Haugaard, Jens, Em pr. Vraa.
 Jensen, Mogens Bent, Grønholt, Fredensborg.
 Mikkelsen, Carl Anker, »Holme Østergaard« pr. Viby J.
 Nielsen, Ejnar Bøggild, Grauballe By.
 Pedersen, Karl, »Højgaard«, Sdr. Aaby, Ejby.
 Øllgaard, Helge, Gredstedbro.

I. Aars.

Akselsen, Martin Vinde, Tøndering pr. Durup.
 Andersen, Søren Kjær, Kæret pr. Herning.
 Andersson, Tord, Borgen, Östervåla, Sverige.
 Arentoft, Knud A., Kysinggaard, Odder.
 Bay, Viggo, Højbjerg pr. Rødkærsbro.
 Benthholm, Knud, Baaring pr. Asperup.

- Bentsen, Harald G., Skovkærgaard, Vignæs, Guldborg.
Bentsen, Knud Viggo, Kirke-Hyllinge Mejeri.
Beyer, Detlef, Nystaden 111, Husum, Sydslesvig.
Bjerrum, Hans Jensen, Koldingvej 1, Vejle.
Borup, Niels Henning, Skolevej 5, Birkerød.
Bro, Ole Bjørn, Stadagergaard, Asperup St.
Brogaard, Jakob Kjærgaard, Hover, Muldbjerg.
Christensen, Erik Bjørn, Lillemose pr. Jullerup.
Christensen, Knud Lynge, Flauenskjold Mejeri.
Christensen, Svend Hvirvelkær, Halvrebene, Als, Østjyll.
Christensen, Ove Overgaard, Ugelbølle pr. Mørkøv.
Christensen, Vagn, Lindholmgaard ved Hammel.
Christiansen, Gunner Knud, Strandagergaard, Lyndby,
Kirke-Hyllinge.
Cole, John Own, Forest City, N. C., U. S. A.
Dal, Jørgen, Løvegade 40, Slagelse.
Dam, Jørgen, Østergade 1, Aakirkeby.
Emillon, Gert Rudolf, Björkgatan 7, Alingsås, Sverige.
Eriksen, Erik Ellermann, »Skovslund« pr. Brædstrup.
Fink, Anders Jensen, Brædstrup pr. Gram.
Frandsen, Aksel, Brejnholmgaard, Aale.
Frandsen, Peder B., Asaa.
Frederiksen, Jens Chr., Engelsborg pr. Viborg.
Fussell, George F., Ashton, Maryland, U.S.A.
Geertsen, Uffe, Nr. Ørslev, Egebjerg St.
Gilpatrick, Thomas Vance, 68 Scotland Road, South Orange,
New Jersey, U.S.A.
Gloerfelt-Tarp, Kjeld, Skovvej 53, Gentofte.
Godsk, Peder, Haasum pr. Ramsing.
Hagedorn-Olsen, Bent, Marbæk, Frederikssund.
Hansen, Hans Jakob, »Kasvraagaard«, Uge pr. Tinglev.
Hansen, Hans Peter Nielsen, »Gramsminde«, Københoved.
Hansen, Johs., Strynø.
Hansen, Jørgen Hartvig, Holmelund 13, Aarup.
Hansen, Søren Anker, Vesterbrogade 63^a, København V.
Hedegaard, Ole, »V. Hedegaard«, Pandrup St.
Herkens, Ernst, Schervierstr. 33, Aachen, Tyskland.
Hernvig, Keld, Vigerslev Allé 135—9,2, Valby.
Iversen, Aage Vilhelm, Vejrup St.
Jedzini, Harald, Havnevejen 37, Flensborg.
Jensen, Aug. Utoft, Raulund pr. Filskov.
Jensen, Erik Briks, Naurbjerggaard, Ll. Skensved.
Jensen, Ernst Ole Brinck, Østergade 4, Middelfart.
Jensen, Karl, Oddense pr. Balling.
Jensen, Kristian Th., Møllestræde 3, Hillerød.
Jensen, Niels, Kristian, »St. Risager«, Vesterlund.
Jensen, Peter, »Astruplund«, Jebjerg.
Jensen, Thorvald Rudbeck, »Højvang«, Ejstrup.
Jeppesen, Per, Ramsøllille pr. Havdrup.
Johansson, Bror Arne, Vitbergsvägen 17, Skellefteå, Sverige.
Jørgensen, Heine Lund, Højvang, Svendstrup, Middelfart.
Jørgensen, Henning, Kettevej 75, Valby.
Jørgensen, Jørgen, I. H. Mundtsvej 4, Lyngby.
Kaas, Ole Nicolai, Nørregaard pr. Svaneke.
Kaettmann, Karl Jean, Box 3331, Grängesberg, Sverige.
Kamphøven, Mogens, Ramsherred 45, Aabenraa.

- Kirk, Jens, Tim.
 Kjær, Hans Georg, Humlegaardsvej 8, Hillerød.
 Kjær, Poul, Fasterkjær pr. Skjern.
 Kjærgaard, Ejlif Guldhammer, Klank Efterskole, Galten.
 Kofoed, Niels Anker, Knarreagaard pr. Neksø.
 Krab, Andreas, Frydendahl, Kastrup, Gram.
 Kristensen, Haakon Hesselager, Ibsgade 34, Viborg.
 Kristensen, Jens Lykke, Hjortsvang.
 Kristensen, Peder Th., »Mosegaard«, Hammel.
 Krog, Svend Lebech, Borbjerg ved Holstebro.
 Kuhn, Hannes, Junkermattstr., Zofingen, Schweiz.
 Kühl, Wilhelm, Ostenfeld Kreis, Rensborg.
 Langholz, Alfred, Fogdedrup, Rabsted.
 Langholz, Carl Nielsen, Fogderup, Rabsted.
 Larsen, Per, Bispebjerg Parkallé 80, København.
 Lassen, Laurits Peter, »Østerkær«, Sandby pr. Hinnerup.
 Lav, Ole Henrik, 3 Hillside Av., Strood, Rochester, Kent, England.
 Lorentzen, Peter Thorsen, »Saltbækvig« pr. Kalundborg.
 Lushbough, Channing, 651 E, Andersonstreet, Oconomovoc, Wisconsin, U.S.A.
 Mariegaard, Aage, Gjøstrup St., Vendsyssel.
 Meedom, Jørgen, Nylandsvej, Vinderup.
 Michaelsen, Niels Ove, »Duborg«, Lunderskov.
 Mortensen, Arne, Gl. Præstegaard, Fur.
 Mossin, Per, Kildegaardsvej 19, Hellerup.
 Møller, Arne, »Egemarksgaard«, Tygestrup, Sorø.
 Møller, Hans O., Frøstrup.
 Nielsen, Anders Fønss, »Kausholt«, Dronninglund.
 Nielsen, Axel Volsgaard, Stampevej 14, Vejle.
 Nielsen, Hans Gunnar Baun, Frederikssundsvej 64, Kbh.
 Nielsen, Niels Bach, Vallekildegaard, Vallekilde.
 Nielsen, Svend, Rolighedsvej 5, Taastrup.
 Nieminen, Paavo A., Merimiehenkato 53, Joensuu, Finland.
 Nørregaard-Rasmussen, Erik H., »Flodalsgaard«, Assentoft pr. Volk Mølle.
 Olesen, Jørgen Lindegaard, Jernbanegade 27, Roskilde.
 Olesen, Chr. Richard Skovmark, »Lavlundgaard« pr. Vallø.
 Olesen, Viggo Abildgaard, Thorsager St.
 Olsen, Kaj Flemming, »Kaalsbjerggaard«, Middelfart.
 Olsen, Ole Ejner, Egebjerg pr. Præstø.
 Olsen, Otto Kampp, Bjergesø pr. Hørve.
 Olsen, Verner, »Hyldevang«, Sengeløse pr. Taastrup.
 Pedersen, Chr. Hardie, Drammelstrup, Allingaebro.
 Pedersen, Elith, Pernillevej 7, København NV.
 Pedersen, Erling, »Strandbo«, Allerup, Holbæk.
 Petersen, Folmer, Musse Skole pr. Herritslev.
 Pedersen, Henrik Grønlund, St. Bisbjerg, Holmstrup.
 Pedersen, Søren, Ravnholt, Tranbjerg.
 Pedersen, Theodor Kjær, Tirslund, Holsted.
 Ramsgaard, Jørgen, Brundvej, Thisted.
 Rasmussen, Jørgen Nybo, Buddingevej 47, Kgs. Lyngby.
 Rasmussen, Peter Hovesen, »Hedekov« pr. Havndal.
 Runge, Johann, Mariegaard 6, Flensborg.
 Rytter, Hans, Brorsonsgade 1, København.
 Saugstrup, Anders Schou, Rosenvænget 12, Struer.

Schlosser, Valdemar, Søndergade 37, Brørup.
Schovsbo, Jørgen, Kollegium III, 71, Universitetet, Aarhus.
Schüle, Hans, Wiesenstr. 44, Erlenbach/Zch., Schweiz.
Schøler, Gunnar Fredslund, Thorsager.
Simonsen, Ejnar Kjær, Arnstrup pr. Falling.
Sloth, Niels, Styvelgaard, Hvidbjerg St.
Steenberg, Gunnar, Klutmarsby, Skellefteå, Sverige.
Stenbæk, Hans Kr., Sct. Paulsgade 37, Aarhus.
Straarup, Iver, Hjarup-Vestergaard pr. Kolding.
Strand, John, Box 6561, Borås, Sverige.
Sørensen, Jakob, Arnitlund Skov pr. Over-Jersdal.
Thomsen, Alfred, Parkgade 3, Husum.
Vang, Carl Jensen, Ettrup pr. Hurup, Thy.
Vestergaard, Carl, Skolegade, Sæby.
Vinde, Gunnar, Stormgade 93, Esbjerg.
Wiuf, Knud, Faarevejle.
Wessel, Robert, Jewel, Iowa, U.S.A.
Ægidius, Jens Peter, Pandrup, Vendsyssel.

TIL MEDLEMMERNE

Som det fremgaar af nedenstaaende, har det været drøftet at stifte en landselevforening for tidligere højskoleelever.

Bestyrelsen for »Askov Lærlinge« har vedtaget at tilmelde vor forening, naturligvis under forudsætning af, at generalforsamlingen til efteraaret godkender beslutningen, og vi sender en repræsentant til det stiftende repræsentantskabsmøde i Odense den 12. februar.

Bestyrelsen.

Askov, den 29. okt. 1949.

Til gamle højskoleelever!

Paa et møde paa Askov højskole den 25.—26. oktober, som Foreningen for højskoler og landbrugsskoler afholdt, og hvor en række repræsentanter for højskolernes og landbrugsskolernes elevforeninger efter indbydelse var kommet til stede, blev det besluttet at virke for oprettelse af en landselevforening af højskoleelever med det formaal at fremme højskolesagen i det danske folk. Det blev paa mødet stærkt betonet, hvilken støtte en saadan forening kunne yde højskolen i dens bestræbelse for at vinde frem i nye kredse i vort folk — en opgave, der maa staa som livsnødvendig for enhver, der har kærlighed til den danske højskole.

Paa mødet blev der nedsat et arbejdsudvalg.

For at fremme den paatænkte forenings formaal blev der paa mødet nævnt følgende rent øjeblikkelige opgaver for den kommende landsforenings ledelse:

1. Oprettelse af et sekretariat for at fremme kendskab og tilslutning til højskolen i større kredse end hidtil (herunder muligvis f. eks. oprettelse af fritidsklubber i større byer).
  2. Gennem radio, film og presse at øge interessen for højskolen.
  3. At søge forbindelse med aftenhøjskolebevægelsen.
  4. At tilrettelægge »højskoledage« i København og andre større byer.
  5. At forhandle om en nyordning af »Højskolebladet«s forhold.
  6. Eventuelt fortsat at støtte den danske højskole i Sydslesvig.
- En række andre opgaver vil sikkert melde sig.

Vi opfordrer alle tidligere højskoleelever til gennem deres elevforening eller som enkeltmedlemmer at støtte landselevforeningen til gavn for hele den danske højskolebevægelse.

S. Brøndsted, forstander, Søllested.

P. Engberg, højskolelærer, Askov.

P. H. Lauritsen, forstander, Hoptrup.

Arne Hansen, Antvorskov elevforening.

Johs. Jensen, Ladelund elevforening.

B. Mailund, Krogerup elevforening.

FORSLAG TIL VEDTÆGTER

FOR LANDSFORENINGEN AF HØJSKOLEELEVER I DANMARK

§ 1.

Foreningens navn er Landsforeningen af højskoleelever i Danmark.

§ 2.

Foreningens formaal er at fremme højskolesagen i det danske folk.

§ 3.

Som medlem af foreningen kan optages de til de danske højskoler og landbrugsskoler knyttede elevforeninger. Desuden kan som enkeltmedlemmer optages alle tidligere elever fra ovennævnte skoler.

§ 4.

Medlemskontingentets størrelse fastsættes af repræsentantskabet, jvf. § 5. For det første regnskabsaar vil der dog ikke kunne opkræves større kontingent end 25 øre pr. medlem af de indmeldte elevforeninger og kr. 1,— af enkeltmedlemmer. Kontingentet indbetales senest den 1. marts hvert aar.

§ 5.

Foreningen ledes af en styrelse og et repræsentantskab. Repræsentantskabet bestaar af de tilsluttede elevforeningers formænd eller en stedfortræder for denne, men kan desuden supplere sig med 1 medlem for hver paabegyndt 500 enkeltmedlemmer. Saadanne repræsentanter for enkeltmedlemmerne udpeges for 4 aar ad gangen.

Styrelsen bestaar af 7 medlemmer. Repræsentantskabet vælger 5 medlemmer samt 2 suppleanter, styrelsen af Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler vælger 2 medlemmer.

§ 6.

Styrelsen vælger selv sin formand og næstformand samt vælger eller ansætter kasserer og sekretær. Styrelsesmedlemmerne vælges for 4 aar, saaledes at de afaar med henholdsvis 3 og 4 hvert andet aar. Ved hvert valg afaar 1 af de af styrelsen for Foreningen for Højskoler og Landbrugsskoler valgte medlemmer.

§ 7.

Styrelsen samles mindst 1 gang aarligt, repræsentantskabet 1 gang aarligt i forbindelse med et styrelsesmøde. Styrelsen kan paa eget initiativ og skal efter krav af mindst 10 repræsentanter indkalde til ekstraordinært repræsentantskabsmøde.

§ 8.

Styrelsen aflægger beretning og regnskab for repræsentantskabsmødet, der vælger 2 revisorer for 4 aar ad gangen, hvoraf skiftevis afgaar een hvert andet aar. Regnskabsaaret er finansaaret.

§ 9.

Repræsentantskabsmødet kan med simpelt flertal ændre disse vedtægter.

§ 10.

Foreningen kan kun opløses efter repræsentantskabets beslutning med $\frac{2}{3}$ flertal af samtlige repræsentanter ved urafstemning. Samtidig træffer repræsentantskabet beslutning om anvendelse af foreningens midler.

ASKOVKREDSE

København: Formand: Helen Marcussen, Sct. Nicolajvej 18⁴, Kbhvn. V.
Ringsted: Formand: Konsulent Søren Buus, Ringsted.
Odense: Formand: Valgmenighedspræst S. Rørdam Clausen, Odense.
Aarhus: Fmd.: Reklamechef E. Buddig Johansen, Polarvej 9, Aarhus.
Aalborg: Kasserer: Geert Haugaard, Aalborg.
Skjern-Ringkøbing: Formand: Svend Grønborg, Skodsvad, Tarm.
Varde: Formand: Gartner Axel Nielsen, Varde.

ASKOVGÅRDEN

Settlementet Askovgården på Nørrebro i København er et arbejde, der bl. a. tilsigter at bringe et møde i stand mellem askovelever i København og folk i settlementets nabolag (Blågårds plads-kvarteret) — hovedsageligt ved at samle dem i klubber en gang om ugen.

Angående settlementsarbejde, dets baggrund og idé kan man fx. læse i Dansk Udsyn 19. årgang, s. 328, i Højskolebladet 1943, s. 166, i Askov Højskoles årsskrift for 1943, s. XIV og i Askovgårdens beretninger — især beretningen om 1946, hvoraf enkelte eksemplarer endnu står til rådighed for interesserede.

Den nødvendige økonomiske støtte fra privat side ydes fortrinsvis af askovelever. Bidragydere får beretningen for det år, hvori deres bidrag er indgået, samt Askovgårdens vedtægter. Ved at tegne sig for et *fast, årligt bidrag* gør man det lettere for ledelsen at disponere og opnår ret til skriftlig deltagelse i valg til styrelsen og til personlig deltagelse i Askovgårdens generalforsamling.

Askovgårdens styrelse bestod i 1949 af: statskonsulent *Johs. Novrup* (formand), sognepræst *Poul Garde* (næstformand), stud. theol. *Erik Begtrup*, lærerinde *Ingeborg Trier* og læge *Axel Arnfred*.

Alle pengebidrag bedes man venligst indbetale til postkonto nr. 88750, Settlementet Askovgården, København N., med tydelig angivelse af, hvor meget der er tænkt som fast, årligt bidrag og hvor meget som almindeligt bidrag. (Tidligere tegnede årsbidrag forventes indbetalt i løbet af februar og marts måned.)

Nærmere oplysninger om arbejdet — fx. med henblik på deltagelse — kan fås ved henvendelse til sekretæren, for tiden under adressen: *N. H. Arnfred, Saxogade 91⁵, København V.*

LEGATER KNYTTEDE TIL ASKOV HØJSKOLE

LUDVIG OG CHARLOTTE SCHRØDERS MINDELEGAT

bestemt til understøttelse af elever på Askov højskole.

Legatets størrelse er 9503,65 kr., hvorfor der foreligger obligationer på de 7000 kr. og en sparekassebog på resten. Renten er anvendt til understøttelse af elever.

LÆRER ØSTERGAARD OG HUSTRUS LEGAT

Renten af legatet, 50 kr. i år, er indgået i skolens kasse, tilsendt fra Århus amts skolefond.

RASMUS FENGERS LEGAT

er givet til direkte støtte for skolen. Legatet ejer 3000 kr. i kreditforeningsobligationer og en sparekassebog på 4700,73 kr. Renten er anvendt til støtte for sydslesvigske elever.

MORTEN JØRGENSEN OG HUSTRUS LEGAT

er givet til friplads på den almindelige pighøjskole om sommeren. Legatet ejer 2000 kr. i obligationer. Renten vil blive anvendt til støtte for en pige på sommerskolen.

N. F. S. GRUNDTVIGS MINDELEGAT

stiftet 1883 af en »norsk højskoleven«, er på 1979,21 kr., som indestår i Vejen bank.

ASKOV BIAVLERFOND

Legatet er oprettet af »en ven af flid og nøjsomhed«. Det består af obligationer på 1500 kr. og en sparekassebog på 119,30 kr. Renten er efter fundatsens bestemmelse anvendt til støtte for biavlen i Jylland efter forslag fra biavlerforeningens styrelse.

VIGGO ULRIKS PRÆMIELEGAT

Legatet ejer en obligation på 1000 kr. og en sparekassebog i Vejen Sparekasse på 918,97 kr. Som sædvanlig er der i år udbetalt 40 kr. i præmie gennem bestyrelsen for Dansk Andels Ægeksport.

HEINRICH OG JOHANNE NUTZHORN'S LEGAT

Legatet er skænket af Johanne og Heinrich Nutzhorn i 1925. Grundkapitalen er kr. 4000, beløbet indestående i Brørup Bank. Renten anvendes til støtte for elever på højskolen og uddeles af skolens bestyrelse. Hidtil er særlig sønderjydske elever kommet i betragtning. Med påløbne renter udgør legatsummen kr. 4716,77.

SOGNEFOGED JOHS. POULSEN OG HUSTRUS LEGAT

Legatet, der blev oprettet 1946, er på 5000 kr. — Renten skal tildeles elever fra Årre sogn i portioner à 200 kr.

Endnu er der ikke uddelt nogen legatportion. — Med påløbne renter udgør legatsummen pr. 1. januar 1950 kr. 5473,63 (heraf 5000 kr. i kreditforeningsobligationer).

ASKOV HØJSKOLES REGNSKAB

FRA 1. MAJ 1948—30. APRIL 1949

INDTÆGTER

Kassebeholdning		58,22
Sommerskolen	11147,00	
Nordisk Lærerkursus	4145,00	15292,00
Vinterskolen	107660,81	
Efterbetaling	1364,31	109025,12
Julikursus	2293,00	
Efteraarsmøde	1394,70	3687,70
Leje af lærerboliger	5360,00	
Leje af elevværelser	13750,00	19110,00
Leje af sengetøj		458,00
Jordleje		300,00
Solgt byggegrund		880,00
Østergaards legat		50,00
Statstilskud Finansloven	25500,00	
Statstilskud Højskoleloven	98759,65	124259,65
Rest af Jubilæumsfond		75556,50
Diverse indtægter		452,95
		<hr/>
		349130,14

UDGIFTER

Lønninger	148403,00
Reparationer	27736,22
Nybygninger og nyanskaffelser	38196,92
Sundhedskonto	1992,15
Undervisningsmidler	710,95
Biblioteket	6417,28
Skatter og afgifter	5575,91
Renter og afdrag	45495,40
Omkostningskonto	73301,21
Diverse udgifter	1171,05
	<hr/>
	349000,09
Kassebeholdning	130,05
	<hr/>
	349130,14

REGNSKAB FOR »ASKOV LÆRLINGE«

FRA SEPTEMBER 1948—AUGUST 1949

INDTÆGTER

Kassebeholdning 1. sept. 48 giro	99,88	
Kassebeholdning 1. sept. 48 Andelskassen	3704,79	3804,67
Medlemsbidrag 138 bet. kontant	349,20	
— 1536 bet. pr. giro	4345,90	
— 1750 D. U.-holdere	1750,00	6445,10
Gave	50,00	
Gave fra Johs. Steensen Madsens banklegat.	238,83	288,83
Renter i Andelskassen	62,88	
Renter pr. giro	11,22	74,10
Salg af hefte		2,10
		10614,80

UDGIFTER

Kranse og blomster	111,50	
Biblioteket	300,00	
Askovgaarden	250,00	550,00
Porto	618,50	
Girogebyr	1,99	620,49
Postindkasseringer	25,25	
Konrad Jørgensens bogtrykkeri (korsbaand)	172,00	197,25
Understøttelse vinterskolen	1900,00	
Understøttelse sommerskolen	210,00	2110,00
Trykning af aarsskriftet		3144,00
Samlet udgift		6733,24
Kassebeholdning, giro	3087,86	
Kassebeholdning, Andelskassen	793,70	3881,56
		10614,80

Askov, 9. september 1948.

(sign.) *Andreas Nielsen.*

Ovenstaaende regnskab er dags dato revideret og fundet i overensstemmelse med bøger og bilag. Den opførte kassebeholdning er til stede.

p. t. Ladelund, 10. september 1949.

I E. Konradis fravær (sign.) *O. Eriksen.*

(sign.) *Johs. Dons Christensen.*

MEDDELELSER

Elevmødet med generalforsamling i elevforeningen afholdes på Askov højskole lørdag den 9. september og søndag den 10. september.

Efterårsmødet afholdes i dagene 10.—12. september.

Sommerens elevfest afholdes lørdag den 24. juni—mandag den 26. juni. Festen begynder lørdag kl. 17. — Deltagerne bedes melde sig inden 20. juni. Sengetøj medbringes.

I det jeg på medlæreres og egne vegne takker for de gaver, som der på de foregående blade er gjort rede for, må jeg endnu med oprigtig påskønnelse nævne 4500 kr., som af lovgivningsmagten årlig er bevilget til støtte for anden og tredje vinters elever, og som er uddelt af skolens bestyrelse.

J. Th. Arnfred.